

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

FREDERIKSBORG

1856-1956

GRANDVILLE

HOSPITAL

PROVIDENCE

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

FREDERIKSBORG

1856-1956

Redigeret af
S. HAUGSTRUP JENSEN

*

Udgivet af
ELEVFORENINGEN

*

Frederiksborg Amts Avis Bogtrykkeri
Hillerød

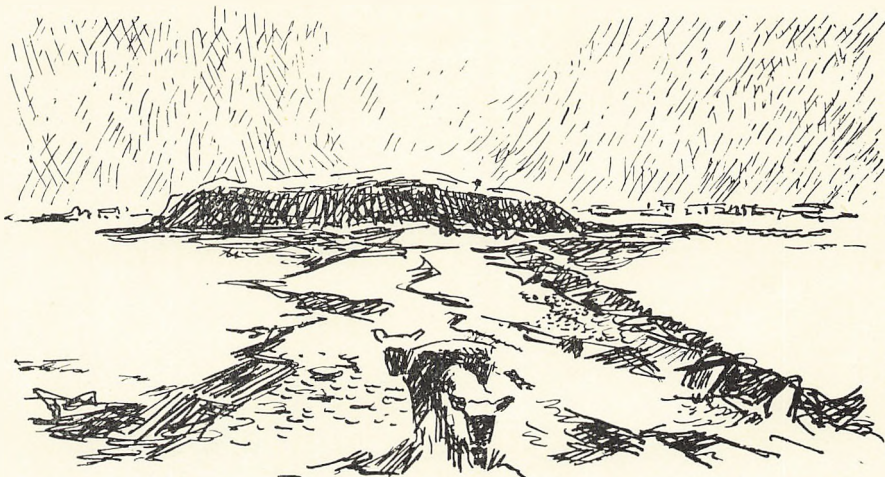

N. F. S. GRUNDTVIG

HØJSKOLESANGEN

med Tegninger af Emil Petersen

Hvad Solskin er for det sorte Muld
er sand Oplysning for Muldets Frænde,
langt mere værd end det røde Guld,
det er sin Gud og sig selv at kende;
trods Mørkets Harme
i Straalearme
af Lys og Varme
er Lykken klar!

Som Solen skinner i Foraarstid,
og som den varmer i Sommerdage,
al sand Oplysning er mild og blid,
saa den vort Hjerter maa vel behage;
trods Mørkets Harme
i Straalearme
af Lys og Varme
er Hjertensfryd!

Som Urter blomstre, og Kornet gror
i varme Dage og lyse Nætter,
saa Livs-Oplysning i høje Nord
vor Ungdom Blomster og Frugt forjætter;
trods Mørkets Harme
i Straalearme
af Lys og Varme
er Frugtbarhed!

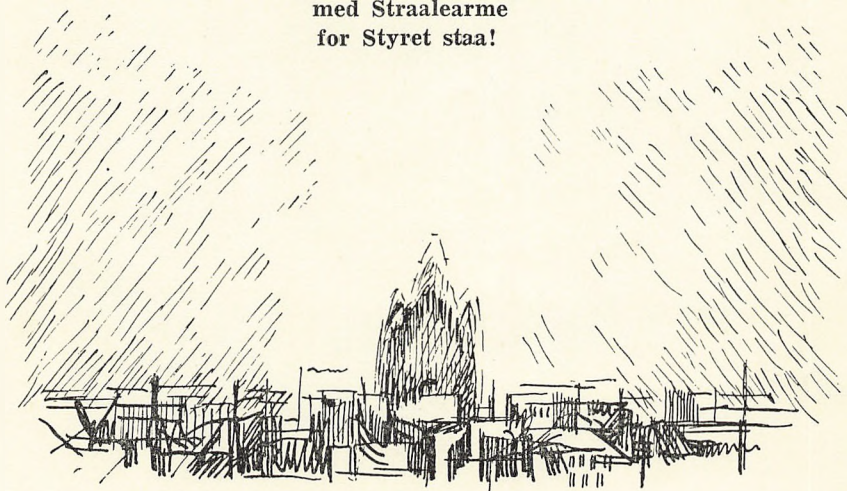
Som Fuglesangen i grønne Lund,
der liflig klinger i Vaar og Sommer,
vort Modersmaal i vor Ungdoms Mund
skal liflig klinge, naar Lyset kommer;
trods Mørkets Harme
i Straalearme
af Lys og Varme
er Røsten klar!

Oprind da over Marielyst
Oplysningssol med din Morgenrøde!
Syng, Ungdomsfugl, af dit fulde Bryst!
thi Modersmaalet har Toner søde;
trods Mørkets Harme
i Straalearme
af Lys og Varme
er Dansken sød!

Som Dansken sejred en Sommerdag
og jog af Marken de lede Trolde,
nu sejre Lysets den gode Sag,
hvor Løver føres i Hjerteskjolde;
trods Mørkets Harme
i Straalearme
af Lys og Varme
vor Skole staa!

Vorherre vidner, at Lys er godt,
som Sandhed elskes, saa Lyset yndes,
og med Vorherre, som ler ad Spot,
skal Værket lykkes, som her begyndes;
i Gyldenkarne
skal Lys og Varme
med Straalearme
for Styret staa!

SOLSANGEN

Grundtvig skrev en Gang, at det vilde være ham langt kærere at høre en af sine Viser som »Dejlig er den Himmel blaa« eller »Kommer hid, I Piger smaa« slaa med Vingerne paa Moder Danmarks og hendes Døtres yndige Læber, end om alle Mandfolkehænder bladede nok saa flittigt i hans tykkeste Bøger.

I den Henseende har han faaet sit Ønske opfyldt. Mens det ikke er saa forfærdelig mange, som virkelig læser hans Prosaskrifter, lever de bedste af hans Salmer og Sange paa Folkets Læber, og det er mere dem end hans Bøger, som har baaret hans Livssyn og Grundtanker ud til de mange. Dette gælder ogsaa hans Skoletanker. Det væsentligste i dem er egentlig udtrykt i hans Skolesange, f. Eks. i de tre Morgensange fra 1833 til Mariboets Skole: »Løft dig, Sjæl, paa Lysets Vinger«, »Morgenhanen atter gol« og »Udrundne er de gamle Dage«, i »Moders Navn er en himmelsk Lyd« med Verset:

*Modersmaal er vort Hjertesprog,
kun løs er al fremmed Tale,
det alene i Mund og Bog
kan vække et Folk af Dvale.*

og i de egentlige Skolesange: »Er Lyset for de Lærde blot«, »Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord«, »Der skinner en Sol i Lys og Løn« og ikke mindst »Sang for Grundtvigs Høiskole« fra 1856: »Hvad Solskin er for det sorte Muld«.

Disse Sange rummer næsten alt, hvad Grundtvig har forkyndt om Menneskelivet og Opdragelsens Kunst. Her finder vi hans Grundsyn, at Tilværelsen er en stadig Kamp mellem Liv og Død, Sandhed og Løgn, Lys og Mørke, og hans Opfattelse af Mennesket som en mageløs, underfuld Skabning, der i Kraft af Aand og Ord er hævet over Dyrene:

*Umælende som Hest og Hund
er alle Dyr i Dale,
men Folk gav Verdens Skaber Mund
til med ham selv at tale.*

Her fortæller han os, at »Lys er Himlens Gave«, ikke forbeholdt

»de Lærde blot«, men bestemt for alle Mennesker. Det kommer til os i *Ordet*:

*Det giver os for Aander Syn
som Solens Skin for Kroppe,
det slaar i Sjælen ned som Lyn
fra Skyerne hist oppe.*

Det bringer os *sand* Oplysning i Modsætning til falsk Kløgt. Ordet er fra Gud og derfor helligt, og Ordet i vor Mund er »et Lys for alle Sjæle«.

*Hvor sig spreder Lys i Ord,
dér er altid hellig Jord,
naar med Lyst vi det annamme,
da er Skolen Livets Amme.*

Oplysningen maa modtages med Velvilje, ikke paatvinges. Og vi faar at vide, at vi skal arbejde:

*gøre Gavn, mens Dagen gaar,
prøve vore Kræfter,
visse paa, at gode Kaar
rette sig derefter.*

Og de rummer hans Syn paa Oplysningens Midler og Maal:

*Ord i Mund og Skrift i Bog
skal vor Ungdom lære
ret at bruge Kraft og Sprog,
Livet til Guds Ære.*

Baade de talte og de skrevne Ord er Undervisningens Midler. De kan lære Ungdommen at bruge sine Evner og Kræfter, ja sit hele Liv til Guds Ære. Man kunne finde meget mere i disse Sange. Alle Grundtvigs pædagogiske Hovedtanker er i Virkeligheden udtrykt jævnt og forstaaeligt i dem.

Mens Grundtvig i sine Salmer ofte bruger *Solen* som Billede paa Jesu Fødsel (»da Lyset oprandt, som Jordens Bold skal lysne udi og gløde«) eller paa Jesu Opstandelse (»Som Foraarsolen morgenrød, stod Jesus op af Gravens Skød«), bruger han den i sine Skolesange som Symbol paa det sande Lys, den Livsoplysning, som klarer Livet, befrugter det og bringer det i Vækst efter Naturens Love og i Naturens Orden. »Der er Lighed mellem den Oplysning, Solen kan give os udvortes, og den Oplysning, det levende Ord kan give os indvortes«, siger han et Sted. Et andet Sted siger han » . . . fra Gud kommer Lyset aldrig alene, men som skrevet staar, *i Lyset var Liv, og Livet var Menneskenes Lys*, og i dette de levendes Lys maa vi vandre for at gennemstraales og oplyses deraf. Det er i Aandens Verden,

hvad Solen er i Legemets: Lys og Varme, Lys og Liv i et.« Derfor skulde Skolen for Livet, som Grundtvig siger det i »Nyaars-Morgen«, være »et Værksted for Solen«.

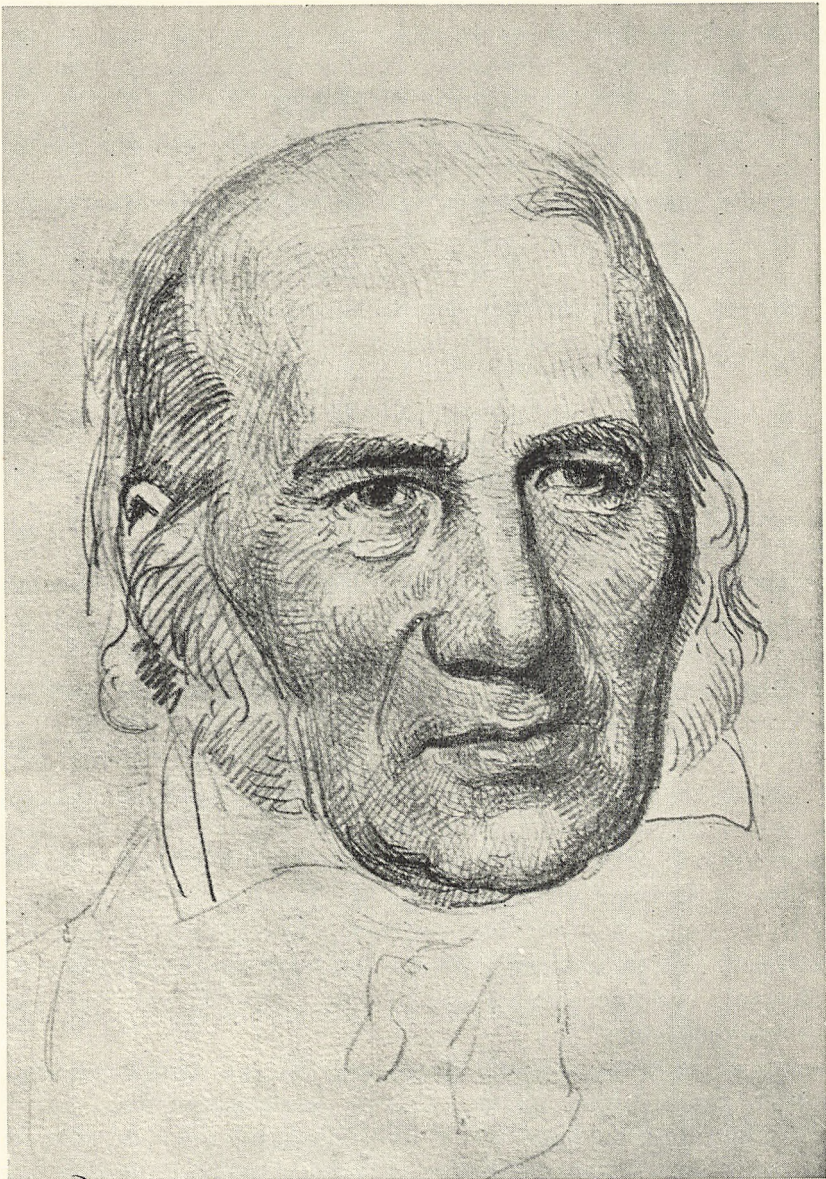
Grundtvig skelnede altid mellem *sand* og *falsk* Oplysning og udtaler sig mange Steder om Forskellen mellem dem.

Sand Oplysning var for ham den Oplysning, som han f. Eks. i sin Indledning til Christen Kolds Vennemødetale i 1866 kaldte »den eneste sande menneskelige Oplysning, fordi den oplyser Mennesket om, hvad det er, ikke som Pattedyr, men som en Skabning i Guds Billede med Aand og Hjerte, og den eneste [Oplysning], der kan blive almindelig, fordi den oplyser det virkelige Liv, saaledes som det findes, og følger det Skridt for Skridt, saaledes som det udvikler og klarer sig.«

*Sand Oplysning, det er Loven,
som Guds egen Finger skrev.*

Modsætningen er *den falske Oplysning*. Om den siger han et Sted, at »det er den grundfalske Oplysning, der paa een Gang vil gøre Mennesket til en Gud for sig selv og til et Fæ for andre, paa een Gang fornægte al Aand og evig Sandhed og dog udgive sig for en almægtig Aand og evig Sandhed.« Det er den Oplysning, som kun er et Skin, »som baade skryller og glimrer mest, som der er mindst baade Sandhed og Lys i,« som kun blænder og som er »den største Anstødssten paa Vejen til sand Oplysning«. Derfor er det, jeg har stræbt saa flittigt efter at faa en ny Højskole, og det en dansk, folkelig Højskole i Gang, fordi man hardtad i alle vore gamle Skoler, de høje med de lave, aabenbar gaar avet om og arbejder paa en falsk Oplysning, der er meget værre for Menneskelivet end slet ingen.« Naar Menneskene vil leve uden at regne med Gud, lever de i *Mørket* (Rom. 1, 21—22). Ved *Mørket* forstaar Grundtvig alle de Kræfter i Tilværelsen, som staar Lyset imod, og som derfor »harmes«, naar Lyset kommer. Denne Modsætning finder vi især i hans »*Sang for Grundtvigs Højskole*«, som forøvrigt rummer Grundtanker fra de andre Skoletanker i fortættet og uddybet Form.

Sangen er en af hans bedste Skolesange og jo i hvert Fald den, som fremfor nogen er blevet *Højskolesangen*. Den rummer dog nogle Dunkelheder og forstaas næppe helt af alle, som synger den. Maaske er det Stemningen i den, som har baaret den nu gennem hundrede Aar og gjort den ikke blot til Grundtvigs Højskoles Sang, men til hele den grundtvigske Højskoles Programsang. Grundtvig var selv den første til at hævde, at det dunkle kan være tiltrækkende og værdifuldt. Alligevel tror jeg, at Sangens Værdi forøges, om man ser lidt af »Logikken« i den. Derfor skal den her gennemgaas.

*N. F. S. Grundtvig. Efter tegning af P. C. Skovgaard 1847.
Frederiksborg-museet.*

Først et Par Ord om dens Tilblivelse. Den er digtet i Sommeren 1856, og der kan næppe være Tvivl om, at den er skrevet med Henblik paa den forestaaende Aabning af »Grundtvigs Højskole paa Marielyst« ved København den 3. November 1856. Men den kom i Brug før planlagt ved Indvielsen af en Skole i Sjolte i Snesere Sogn den 25. Juli 1856. Grundtvig har maaske da ikke været helt færdig med de 7 Vers, som den fik i den endelige Form. I Sjolte anvendtes kun 5 Vers (Vers 1—4 og 6). Det var Præsten Peter Rørdam i Mern, som havde bedt Grundtvig om at tillempe Sangen til Brug ved denne Lejlighed. Det ses af, at Grundtvig skriver i et Brev til Rørdam af 16. Juli 1856: »Jeg hittede dog paa et Par andre Linier, saa der kom Sjolte i Skolevisen.« Det var Sangens nuværende sjette Vers, som blev ændret, saa at det den Dag lød:

*Som Dansk en seired en Sommerdag,
Og jog af Marken hvad Ufred voldte,
Nu seire Lysets den gode Sag
I hele Danmark og her i Sjolte!*

Men da Sangen første Gang blev anvendt som Højskolesang ved Aabningen af Marielyst den 3. November 1856, forelaa den i et Særtryk med 7. Vers, og da havde sjette Vers sin nuværende Form. Til Gengæld var der i femte Vers indført en anden Lokalisering:

*Oprind da over Marielyst
Oplysnings-Sol med din Morgenrøde!*

og der var kommet et helt nyt Slutningsvers: Vorherre vidner, at Lys er godt o. s. v. Senere er første Linje i Verset om »Marielyst« ændret til: Oprind da herlig til Fugletrøst«, hvorved Sangen er blevet almengyldig.

Grundtvig sagde i en af de første Taler, han holdt paa sin Højskole, at denne Sang paa en Maade er hans Program for Skolen, og »andet Program faar det læsende og tænkende Publikum ikke af mig«. Morten Eskesen, der var Lærer ved Højskolen, siger, at Grundtvig gerne den Gang kaldte Sangen for »Solsangen«. Senere blev den optrykt i Grundtvigs »Smaaskrifter om den historiske Højskole«, 1872, og her kaldes den »Sang for Grundtvigs Højskole«.

Nu synger vi i Regelen Sangen paa Th. Laubs Melodi til »Det er saa yndigt at følges ad.« Men oprindeligt er den skrevet til Weyses Melodi til samme Sang. Og det er næppe noget Tilfælde, at Versemaalet er det samme som i denne Sang, der var digtet Aaret i Forvejen som Sølvbryllupssang til Præsten P. A. Fenger i Slotsbjergby til en Melodi, som Weyse havde skrevet i 1833 til en Bryllupssang af F. C. Hillerup: »Man tænder Fakler til Bryllupsfest«. Kort før Grundtvig digtede

Højskolesangen, havde han omskrevet sin Sølvbryllupssang til en Bryllupssang med alment Præg, og Stroferne sad ham vel endnu i Øret. Grundtvig har fundet, at Melodiens Form med de fire lange og de fire korte Linjer indbød til et Omkvæd, og dette findes baade i Bryllupssangen og i Højskolesangen. Og ser man nærmere til, viser det sig, at Omkvædet i Højskolesangen, der ved første Øjekast synes dunkelt, har den nøjeste Forbindelse med det foregaaende i Verset og understreger dets Hovedtanke, samtidig med at det stadig fremhæver Modsætningen mellem »Mørkets Harme« og »Lys og Varme«.

Straks i første Vers tales der om Værdien af den sande Oplysning (modsat den falske):

*Hvad Solskin er for det sorte Muld,
Er sand Oplysning for Muldets Frænde.*

Her har vi ikke alene Grundtvigs sædvanlige Billede af Solskinnet som den sande Oplysnings Symbol. Han fremhæver desuden dette himmelske Lys' Virkning paa den sorte Muld. Og det er et Billede, enhver forstaar. Det er Solen, der giver Mulden dens frugtbare Kraft og kalder Grøde og Vækst frem i Planterne. Og netop den samme Virkning har den sande Oplysning paa »Muldets Frænde«.

Om dette Udtryk, som Grundtvig anvender flere andre Steder, siger han i sin Aabningstale paa »Marielyst«, at det betyder ikke blot Bonden, som synes at være Muldjorden nærmest, men *Mennesket* i alle Stillinger . . . denne forunderlige Skabning af Støv og Muld, der dog med Ordet, det fuglevingede Ord paa Tungen, bærer Lyset usynlig i sig, kan bære et helt Himmerig eller Helvede i sig og bærer sædvanlig lidt af begge Dele. I en anden af sine Taler paa Skolen siger han, at det er Højskolens Opgave at bringe »en Oplysning, der i sin Kreds og paa sin Vis er ligesaa almindelig og ligesaa levende og velgørende som den Oplysning og Oplivelse, Vorherre skænker os, naar han daglig lader sin Sol opgaa og aarlig dermed skænker alt, hvad der kan gro, Vækst til at blomstre og modnes.«

Den sande Oplysning gør Mennesket levende og frugtbart og fremkalder Vækst og Udvikling. Det er denne Udviklings Maal, der betegnes og vurderes i de to næste Linjer:

*Langt mere værdt end det røde Guld
Det er sin Gud og sig selv at kiende.*

De, der kender Grundtvigs Udtryk: »Menneske først og Kristen saa«, vilde maaske vente, at Grundtvig havde nævnt Mennesket før Gud. Men Tanken her er den, at Mennesket kun ved at kende Gud og erkende sig selv som hans Skabning kan lære sig selv at kende. Et Sted siger

Grundtvig det samme saaledes: »Til Gud selv, som er Lysets Kilde, maa vi alle, de læge med de lærde, søge først og sidst, naar vi skal finde en Oplysning, der virkelig fortjener dette Navn; thi sand Oplysning er ej noget som kan læres udenad, men en indvendig Klarhed, som gør, at vi ser Lys i Herrens Lys.«

Efter de fire Hovedlinjer kommer saa Omkvædet:

*Trods Mørkets Harme,
I Straale-Arme
Af Lys og Varme
Er Lykken klar!*

I de foregaaende Linjer har der været talt om det, som er mest værd at opnaa i Menneskelivet, det, vi plejer at kalde Lykke. Det er dette, der uddybes i Omkvædet. Skønt Mørket harmes, naar Solen skinner og Oplysningen stiger, er Lykken, som følger dermed klar. Udtrykket »Straalearme« forstærker Udtrykket »Solskin«, der omgiver Mennesket baade med Lys og Varme. Og mens Lys uden Varme, som Grundtvig siger det i »Nyaars-Morgen«, er Helvedes Kval, er Solens Lys som favnende Straalearme, der bringer Fryd og Lykke.

I *andet Vers* understreger han en af sine pædagogiske Hovedtanker, at »mægtigst er immer det milde«:

*Som Solen skinner i Foraarstid,
Og som den varmer i Sommerdage,
Al sand Oplysning er mild og blid,
Saa den vort Hjerte maa vel behage;
Trods Mørkets Harme,
I Straale-Arme
Af Lys og Varme
Er Hjertensfryd!*

Med en Henvisning til Solens Virkning i Foraar og Sommer lader Grundtvig os føle, at kun den milde Oplysning er gavnlig og kan gaa os til Hjerte. Som han siger det andet Steds:

*Kun til Helved kan der tvinges,
Men til Himlen blot der ringes.*

Atter her uddybes Tanken i Omkvædet: Kun naar Oplysningen er mild og blid, fryder den vort Hjerte, og trods Mørkets Harme er d. v. s. eksisterer denne Hjertensfryd.

I *trede Vers* har vi Grundtanken fra »Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord«, at Livet er som en Vækst i Naturens Orden med Spiring, Blomstring og Frugtsætning som Maal:

*Som Urter blomstre og Kornet groer
 I varme Dage og lyse Nætter,
 Saa Livs-Oplysning i høie Nord
 Vor Ungdom Blomster og Frugt forjætter;
 Trods Mørkets Harme,
 I Straale-Arme
 Af Lys og Varme
 Er Frugtbarhed!*

Med det skønne danske Billede af Urterne og Kornet, der gror i de varme Dage og de lyse Nætter giver Grundtvig os her Naturbaggrunden for sit Syn paa Menneskelivets Vækst, og umærkeligt overbeviser Billedet os om Tankens Rigtighed. Ligesom Afgrøderne vokser »ved Vaarens Kræfter milde«, saaledes vil Livsoplysningen, det sande Lys over Livet, naar den vinder Udbredelse i Norden, forjætte, d. v. s. bebude, at ogsaa vor Ungdom vil blomstre og bære Frugt. Omkvædet understreger, at trods Mørkets Harme er denne Frugtbarhed, hvor Lys og Varme raader.

Ogsaa i *fjerde Vers* tales der om en Virkning af Lysets Komme:

*Som Fuglesangen i grønne Lund,
 Der liflig klinger i Vaar og Sommer,
 Vort Modersmaal i vor Ungdoms Mund
 skal liflig klinge, naar Lyset kommer;
 Trods Mørkets Harme,
 I Straale-Arme
 Af Lys og Varme
 Er Røsten klar!*

Hovedordet i Verset er Modersmaalet (som er fremhævet i Linjen). Gang paa Gang hævder Grundtvig i sine Højskoleskrifter og -taler, at Modersmaalet helt maa herske paa Højskolen, fordi »det jo er det eneste Sprog, de 999 af Tusinde kan lære at bruge i Tale og Skrift, og det eneste, der hos nogen af os kan gaa fra Hjertet til Hjertet.« I en af Marielysttalerne siger han, at naar vi har lært fremmede Tungemaal, saa kan Ordet paa dem nok lyse for os som en Vintersol, men aldrig opvarme os som en Sommersol til Liv og Frugtbarhed.« Ligesom Vaaren og Sommeren faar Fuglene til at synge lifligt, saadan vil Livsoplysningen bringe Liv i Modersmaalet i Ungdommens Mund og faa det til at klinge lifligt i Tale og Sang. Og det var, siger han, »hans Ønske ved Dag og ved Nat, at den dansk-nordiske Folkesang Aar for Aar maa lyde mere levende paa den folkelige Højskole til Stadfæstelse af vore Fædres og Mødres lyseste Morgendrømme.« Omkvædet i dette Vers siger, at trods Mørkets Harme er Røsten klar, d. v. s., at Moders-

maalet ikke blot faar en liflig Klang, men Røst: Indhold og en indre Varme, som klart fornemmes.

Sammenligningen mellem Fuglesangen og Modermaalet i Ungdommens Mund forklarer Udtrykket »Fugletrøst« i femte Vers (hvis første Linje altsaa oprindelig lød: »Oprind da over *Marielyst*«):

*Oprind da herlig til Fugletrøst
Oplysnings-Sol med din Morgenrøde!
Syng, Ungdomsfugl, af dit fulde Bryst!
Thi Modersmaalet har Toner søde;
Trods Mørkets Harme,
I Straale-Arme
Af Lys og Varme
Er Dansken sød!*

Her kan man ved Ordet Morgenrøde komme til at tænke paa den Solopgang, Grundtvig skildrer i Digtet »Aabent Brev til mine Børn«, 1839, hvor han sammenligner den nye Oplysning med:

*Det store Lys paa Livets Himmel blaa,
Som straalet soleklart, men ikke blænder,
Opstigende af Hjertets stille Hav,
Med Fortids Efterglans til Morgenrøde...*

Udtrykket »Dansken« betyder her ikke Danskeren, men det danske Sprog, Modersmaalet (Jvf. fra »Erasmus Montanus«: Der er mangfoldige latinske Ord, som har deres Oprindelse af *Dansken*). Det er Modersmaalet, der er sødt, som det ogsaa fremhæves i Versets fjerde Linje.

Derimod har det samme Ord en anden Betydning i sjette Vers:

*Som Dansken seired en Sommerdag
Og jog af Marken de lede Trolde,
Nu seire Lysets den gode Sag,
Hvor Løver føres i Hjerteskjolde;
Trods Mørkets Harme,
I Straale-Arme
Af Lys og Varme
Vor Skole staae!*

Her kan det ikke betyde Sproget, da Udtrykket »en Sommerdag« saa bliver uforstaaeligt. Tager man det derimod i Betydningen »Danskeren« eller maaske bedre »det danske«, som Grundtvig altid, men særlig i Aarene efter Trearskrigen kæmpede drabeligt for at fremme, ligger det nær at antage, at han med »en Sommerdag« har tænkt paa Danskernes Sejr over Oprørerne i Slaget ved Isted den 25. Juli 1850. (Det var netop paa Datoen for Istedslaget, at Sangen blev sunget i Sjolte). Jvf. ogsaa hans Digt »Det var en Sommermorgen«. Grundtvig

overfører her i Sangen Tanken om Isted-Sejren paa det danskes Kamp i al Almindelighed med alle lede Trolde. Som det danske sejrede hin Sommerdag, saaledes ønsker og haaber han, at Lysets Sag nu vil sejre, hvor Løverne og Hjerterne (Symbolerne i det danske Rigsvaaben paa Kraften og Mildheden) forener sig i Kampen derfor. Dette skal netop ske i Skolen gennem Oplysningen, hvorved Kærligheden til det danske skal styrkes, og hvor det sker, haaber han, at »vor Skole« — trods Mørkets Harme — vil komme til at staa i Straalearme af Lys og Varme.

I Sangens *syvende og sidste Vers* henvises til, at ikke blot Naturen, men ogsaa *Vorherre* vidner om, at Lyset er godt:

*Vorherre vidner, at Lys er godt,
Som Sandhed elskes, saa Lyset yndes,
Og med Vorherre, som leer ad Spot,
Skal Værket Lykkes, som her begyndes;
I Gyldenkarne
Skal Lys og Varme
Med Straale-Arme
For Styret staae!*

Bag dette Vers spores bibelsk Paavirkning, maaske fra 1. Mosebog 1, 4, hvor det hedder, at »Gud saa, at Lyset var godt, og Gud gjorde Skilsmisse mellem Lyset og Mørket«. Mere direkte er Verset dog paavirket af Johs. Evgl. 3, 21, hvor der staaer: »Men den, som gør Sandheden, kommer til Lyset, for at det maa blive aabenbart, at hans Gerninger er gjort i Gud.« Det er jo det samme, der siges her: »Som Sandhed elskes, saa Lyset yndes.« Og dette Vorherres Vidnesbyrd bestyrker Grundtvig i Troen paa, at Værket, som her begyndes, vil lykkes. Med Værket tænkes næppe blot paa Marielyst Højskole, men paa hele det nye Skoleliv, som den kun var en Begyndelse til, og som Grundtvig var forvisset om vilde komme en Gang. Og er blot Vorherre med i Værket, da kan de, der begynder det, roligt »le ad Spot«. Med dette Udtryk hentydes der maaske til Salme 2, 4: »Han, som troner i Himlen, ler, Herren, han spotter dem« jvf. Salme 37, 13 o. fl. St. I Digtet »De levendes Land« i Formen fra 1832 er Grundtvig i Vers 15 inde paa en lignende Tanke. Dér hedder det: »Livsalige Drot, som græder for Hadet og smiler ad Spot.«

Grundtvig var saa ofte blevet spottet for sine Anskuelser om Kirke og Skole, at han forudsaa, at Spotten ogsaa vilde komme, naar han nu skulde til at føre sine Tanker ud i Livet. Men som Vorherre kunde le ad Spot, kan han ogsaa gøre det, fordi han fuldt og fast tror, at Lyset er stærkere end Mørket. Det er fristende her at pege paa de

smukke Linjer fra »Aabent Brev til mine Børn«, hvor han taler om, at det store Lys, han har varslet om, maaske ikke kommer i hans Levetid, men han er vis paa, at hans Børn vil opleve det:

*Og naar dets blanke Straaler gaa i Dans
Paa Tidens Hav, som Mandhjem s Kreds ombælter,
Og Liv og Aand formæles i dets Glans,
Saa timeligt og evigt sammensmelter;
Da tier Drengenes og Daarens Spot
Med Synerne, som frydede mit Øje,
Saa let jeg bar det under Haaret graat,
Hvad i min Manddom knap jeg kunde døje.
Den Livets Skole, jeg har peget paa,
Og tryglet Jordens Guder om at bygge,
Som ved et Trylleslag skal da opstaa
Og kjærlig favne eders Faders Skygge . . .*

Naar Værket lykkes, og Skolen i Sandhed bliver »et Værksted for Solen«, da vil Lyset have sejret og Mørket være forsvundet, som det er forsvundet i Omkvædet i Vers 7, hvor der i Stedet for »trods Mørkets Harm« staar »i Gyldenkarne«.

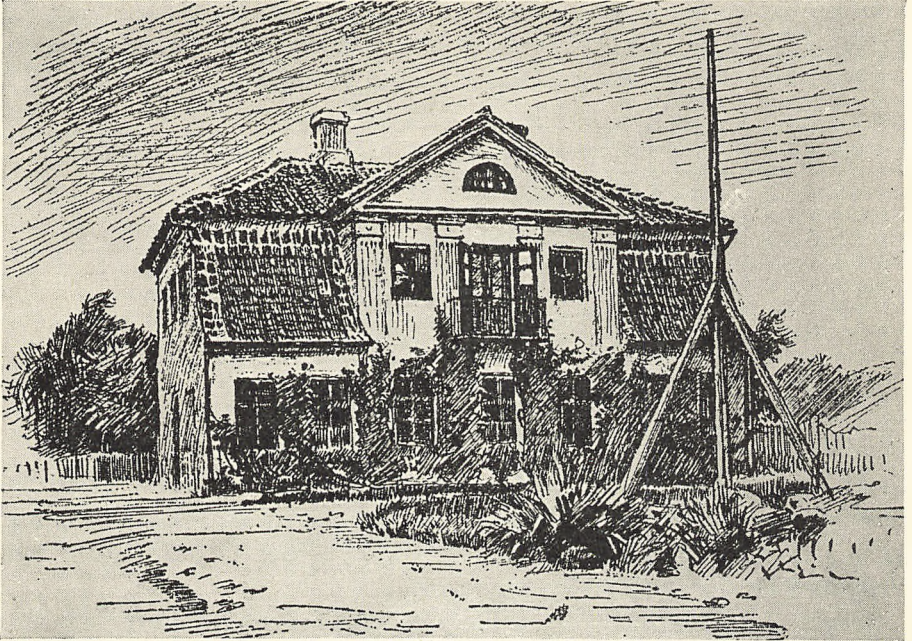
Ordet »Karm« kan betyde to Ting: en Vogn eller en Ramme. Maaske tænker Grundtvig her paa Morgenrøden (Grækernes Eos og Romernes Aurora), der kører Solens skinnende Guldvogn over Himmelbuen (jvf. »Skal for Misbrugens Skyld maaske paa Aandens Himmelbue, vi heller Mulm og Mørke se end Solens blanke Lue«). Snarere har det dog vist den sidste Betydning: I gyldne Omgivelser. Mørkets Modstand er brudt. Lyset har sejret. Hvor Livets Skole, Højskolen, kommer til at virke paa rette Maade, der skal:

*Lys og Varme
Med Straale-Arme
For Styret staae!*

Denne Sang har nu været sunget paa danske og nordiske Højskoler gennem hundrede Aar, og den har ingenlunde tabt sin Gyldighed eller mistet sin Kraft. Den er Grundtvigs Programsang for Højskolen, og det vil den vedblive at være, saa længe denne Skole bestaar.

Ernst J. Borup.

»Marielyst«

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

gennem hundrede Aar

Som bekendt er det i Aar hundrede Aar siden, „Grundtvigs Højskole paa Marielyst” blev aabnet — den 3. November 1856. Og skønt Skolens Historie er skrevet flere Gange, er det rimeligt her i Elevskriftet — bl. a. af Hensyn til Elever fra de senere Aar — at give et kort Rids af dens Skæbne gennem de hundrede Aar, som bl. a. betegnes ved de tre Navne: Marielyst — Lyngby — Frederiksborg.

Da Skolen blev oprettet, var Grundtvig 73 Aar gammel, og der var netop gaaet 25 Aar, siden han i 1831 var begyndt paa Tryk at slaa til Lyd for Tanken om en dansk-folkelig Højskole. I al den Tid havde denne Sag været en Hjertesag for ham, og han havde utrætteligt talt og skrevet om den ved enhver Lejlighed.

Hans Plan gik oprindeligt ud paa Oprettelsen af én stor Højskole for Borgerlivet. Han tænkte sig den indrettet paa Sorø Akademi, oprettet og understøttet af Kongen og beregnet paa Uddannelse af Medlemmer til Folkeraadet (Stænderforsamlingerne) og duelige danske Embedsmænd, som her skulde mødes med den mest opvakte Del af den danske Ungdom til en almenmenneskelig, samfundsbetonet Undervisning paa Modersmaalet uden nogen Eksamen som Maal. Hans Motivering var den, at før Folket selv kunde deltage i Landets Styre, var det tvingende nødvendigt, at det fik den nødvendige Oplysning om sine egne Forhold og Fædrelandets og Statens Anlig-

gender og ligeledes om, hvad det vil sige at være Menneske og at tilhøre det danske Folk og hele Menneskeheden.

Det er denne Sorø-Plan, Grundtvig stadig og stædigt blev ved at fremføre, gentage og begrunde i sine Højskoleskrifter fra 1830 til hen i 1850erne.

Men skønt han vandt Kong Christian den Ottendes og Dronning Caroline Amalies Interesse for Sagen og i 1847 fik Kongens Løfte om, at Sorø Akademi skulde blive omdannet til en Slags Realhøjskole, maatte han ved Kongens Død i Januar 1848 opgive at se sin Højskoletanke virkeliggjort under denne Form, idet de to første Kultusministre under Folkestyret, D. G. Monrad og J. N. Madvig, ikke vilde medvirke til dens Gennemførelse.

Dette var en stor Skuffelse for Grundtvig. Han græmmede sig derover, siger han, og vedblev at tale og skrive om Sorø-Planen i de følgende Aar, bl. a. i sit Tidsskrift „Danskeren” 1848—51.

Treaarskrigen 1848—50 vakte en stærk national Rejsning i vort Folk: „Aanden fra 48”, og den styrkede Grundtvigs Trang til at komme i Forbindelse med det brede Folk. Han havde altid haft et klart Blik for, at den ægte Danskhed havde hjemme i Folkets jævreste Lag. Ord som Menigmand og Almue kommer stadig igen i hans Artikler og Digte i „Danskeren”. Efter Istedslaget skrev han det smukke Digt om „Den danske Menigmand” med Linjerne:

*O, hvilke høje Sjøele
bor i det lave her!*

Og han kommer ofte ind paa den Tanke, at „den Ungdom, vi egentlig har noget at vente af, det er den, der vokser op i Dunkelhed i Landalmuens Hytter eller dog under Straatagene i det menneskelige Landlivs Moderskød”.

— Derfor glædede Grundtvig sig over, at Befolkningen selv begyndte at oprette Højskoler for ved deres Hjælp at styrke Danskheden og det aandelige Liv i Folket. I 1844 oprettede Sønderjyderne *Rødding Højskole* som den første i Landet. 1848 grundlagdes *Uldum Højskole*, 1851 begyndte Christen Kold sin højere Bondeskole i *Ryslunge*, og 1852 aabnede *Hindholm Højskole* paa Sjælland.

Grundtvig fulgte disse Skoler med stor Interesse og støttede dem med Raad og Daad, og han saa, at det maaske i Virkeligheden var bedre med mange private Højskoler for hele Folkets Ungdom end med den ene store Højskole for de mest opvakte unge. Men de nye Skoler laa alle for langt fra København til, at han personlig kunde medvirke ved dem, og hans mange Venner kunde ikke opgive Tanken om, at han selv skulde have en Højskole, som han kunde give Præg.

I Maj 1853 indbød Grundtvig og en stor Kreds af hans Venner og Tilhængere over hele Landet til Oprettelsen af en „*Dansk Forening*”, der skulde virke for Fædrelandet, Modersmaalet og det fælles folkelige, og som bl. a. satte sig det Maal „at oprette en dansk folkelig Højskole baade for derved tildels at afhjælpe Trangen dertil hos den voksne Ungdom, og for at vise, hvad den Danske Forening forstaar ved folkelig Oplysning og Dannelse”. Foreningen udgav fra 1853 og til Udgangen af 1855 sit eget Ugeblad „*Dannebrog*” under Redaktion først af *Fr. Barfod* og senere af cand. teol. *C. J. Brandt*. Til dette Blad var Grundtvig en flittig Bidragyder, og heri kan man læse om, hvordan hans Venner skaffede ham Midler til at oprette sin egen Højskole.

En Komite paa 9 Mand, nedsat af den Danske Forening, og suppleret med to norske Præster, indsamlede i Sommeren 1893 i Stilhed og uden Grundtvigs Vidende 7000 Rigsdaler, som til Grundtvigs store Overraskelse blev overrakt ham paa hans 70 Aars Fødselsdag den 8. September 1853.

Fødselsdagen skulde fejres i Stilhed hos Grundtvigs Svoger, Godsejer H. Carlsen paa Gammel Køgegaard. Men der indfandt sig adskillige Gratulanter, som blev gæstfrit modtagne. Som Ordfører for Deputationen fra den Danske Forening holdt Pastor *Gunni Busck* en hjertelig og smuk Hyldestale til Grundtvig og overrakte ham et Gavebrev paa de 7000 Rdlr. underskrevet af 379 danske Bidragydere med Enkedronning Caroline Amalie i Spidsen og 92 norske Bidragydere. Han bad Grundtvig i flere Hundrede danske og norske Mænds og Kvinders Navn om at modtage denne Gave „hvormed vi bede Dem paa denne Deres 70 Aars Dag at grundlægge en „folkelig Højskole“, som skal ordnes efter Deres Bestemmelse og bære Deres Navn“. Man vidste vel, at Beløbet kun kunde danne en *ringe* Begyndelse til en Bygning som den Skole for Livet, der havde staaet Grundtvig for Øje, men man haabede, at det kunde blive en *god* Begyndelse til et Værk, hvoraf han endnu i sit Livs Aften maatte kunne se glædelige Frugter. Og man haabede „at Samtid og Efterslægt vilde bygge videre paa den Grundvold til Guds Ære og til det Fædrelands Bedste, De tjente i Kærlighed. Gud skænke Dem endnu længe Liv og Kraft til at virke iblandt os!“

Grundtvig, som var helt uforberedt, takkede dybt bevæget og lovede, at saalænge Vorherre endnu vilde spare ham Liv og Kræfter, vilde han trøstigt og trolig arbejde i den Gerning, hans Venner her havde betroet ham, for det Maal, han tidlig havde higt efter og aldrig skulde tabe af Sigte.

Da mange af Grundtvigs Venner ikke havde vidst noget om Indsamlingen, og det svenske „Aftonbladet“ bebrejdede Indbyderne, at de ikke havde taget Sverige med, blev der foretaget en ny offentlig Indsamling, som efterhaanden indbragte ca. 8000 Rdlr.

Fru *Marie Grundtvig*, som ejede Herregaarden Rønnebæksholm ved Næstved, var stemt for, at Skolen skulde være en Bondehøjskole efter Kolds Mønster. Hun ønskede den oprettet paa en Bondegaard ved Rønnebæksholm og vilde have „en beskedlig Karl“ til Leder. Der tænktes herved paa Kold, der var saa sparsomelig, at hans Urtekræmmerregning efter Sigende kun var 16 Rdlr. om Aaret.

Men Indsamlingskomiteen var ingenlunde tilfreds hermed. Den havde tænkt sig „saavidt det ved udvortes Midler lader sig gøre, at sikre og befæste N. F. S. Grundtvig et levende Minde i Norden, som han har fortjent det“. Det foreløbige Maal havde været at skaffe Grundtvig Gaard og Grund til en Højskole, og man havde valgt „at indbyde de Nærmeste til at lægge den første Sten, og siden at opfordre det øvrige Norden til med os at bygge videre“. — Det fortjener at understreges, at Ønsket om at rejse Grundtvig en Folkehøjskole fra Begyndelsen havde Tilslutning baade fra Danmark, Norge og Sverige.

En af Indsamlingens Hovedmænd, cand. teol. C. J. Brandt, var nærmest forarget over Fru Grundtvigs Plan. Han havde større Synspunkter. Han stod i Forbindelse med Hovedstadens førende Kredse, hvor han var kommet i Berøring med Oehlenschläger, Thorvaldsen, Brødrene Ørsted, Mynster og

Martensen og andre Berømtheder, og han ønskede en Højskole i Sorøstilen. I et Brev til et af Komitemedlemmerne, Præsten P. A. Fenger, siger han harmfuld om Fru Grundtvigs Forslag: „Der er vist megen Forstand i den Tale, og var det en Handelsmand, man kunde saa sandt ikke ønske sig bedre Raad af sin Kone. Men naar Talen er om at rejse en Talerstol for Grundtvig, mens han er oven Mulde, og en Bauta for ham, naar hans Støv hviler derunder, hvad skal vi da med et saadant Lillehus, der ikke kan ses til Næstved, mindre synes ved Nordkap Jeg under sandelig Bønderne alt godt og navnlig Oplysning; vil heller ikke udelukke dem af Grundtvigs Højskole; men nu bygger jo Alverden Bondehøjskoler, og vi 11 (Indbyderne) satte ikke Grundtvigs Navn og Fremtidssyn i Pant paa, at det lod sig gøre, hvad enhver Amager kan gøre . . .”.

Brandts ivrige arbejde for Sagen førte til, at han blev foreslaet som Skolens Forstander. Grundtvig havde jo sin Præstegerning ved Vartov at passe og var for gammel til selv at forestaa Skolen. Han gik med til at antage Brandt, og i Fællesskab udarbejdede de Planer for Skolen og bestemte, at Lærerne skulde være to Seminarister fra Ludvig Chr. Müllers Seminarium i Snedsted, Jeppe T. A. Tang, senere kendt som Grundlægger af Blaagaard Seminarium og Emdrupborg Højskole, og Morten Eskesen, senere kendt som Friskolelærer og Folkesanger. Grundtvig vilde ikke have mere end én Akademiker (Brandt) knyttet til Skolen.

I 1854 døde Fru Marie Grundtvig, og Brandt arbejdede nu for at faa Skolen oprettet i Nærheden af København, saa at Grundtvig selv kunde medvirke ved den. I April 1855 købte Grundtvig en Gaard med ca. 30 Tdr. Land i Raadmandsmarken ca. $\frac{1}{2}$ Mil udenfor København og gav den til Minde om sin nylig afdøde Hustru Navnet „*Marielyst*”, og her aabnedes den 3. November 1856 „*Grundtvigs Højskole paa Marielyst*”. Ved Aabningsmødet talte Grundtvig selv, og hans Sang „Hvad Solskin er for det sorte Muld” blev sunget for første Gang paa en Højskole. Grundtvig kaldte den senere „Sang for Grundtvigs Højskole”.

Samme Dag gjorde Grundtvig ved et Gavebrev Skolen til en selvejende Institution under Ledelse af en Bestyrelse paa tre Medlemmer: Hofjægermester H. Carlsen og Præsterne Gunni Busck og P. A. Fenger.

Carl Joakim Brandt, som 39 Aar gammel blev den første Forstander, var en trofast, men selvstændig Discipel af Grundtvig og kendt som Lærer, Litteraturhistoriker og Udgiver af „*Dansk Kirketidende*”. Han var en poetisk begavet Natur med videnskabelige Anlæg og med stor Lyst til Højskolegerningen og mange Betingelser for at blive en god Højskolemand. En lille Beretning om Skolen, som han udgav i 1858, rummer ypperlige Højskole-tanker og viser, at han har haft en næsten helt nutidig Indstilling til en Højskolelærers Gerning.

Han fortæller heri, at Pladsforholdene paa „*Marielyst*” var meget indskrænkede, men siger, at en Skole, hvor Loftet er lavt og Lærdommen lille, godt kan hævde Navnet Højskole, mens en Skole med bedre ydre Forhold og en Timeplan med 15 Fag dog kan være lav nok i alle Maader. Hvad der skal ligge i Navnet Højskole er nok fornemmelig det, at det blev en Oplysningsanstalt, hvor Sansen for Livet i os bliver vakt, Belysning deraf løftet op fra den hverdags Synskreds og Blikket rettet mod det ædle og store i Menneskelivet. Grundtvig har selv givet os Programmet i sin Højskolesang.

Brandt fastslaar, at en dansk, folkelig Højskoles Hovedopgave maa være „at virke for det danske folkelige Liv, Livet, som det har rørt sig og endnu rører sig i det danske Folk, at vække det, hvor det sover, befæste det, hvor det er svagt, oplyse det, hvor det er dunkelt. Der er to Slags Skoler, siger han, den, der betragter Folket som en raa Masse, og som ved Afretning og „Minervas Bestræbelser” vil indblæse Eleverne et menneskeligt Liv, og den anden, som gaar ud fra, at Mennesket er som en Plante, hvori Livet findes, omend tit dvalødødt, svagt og uklart, saa at det gælder om at frede det, fremelske det og at lyse det op, efterhaanden som det udfolder sig. Den sidste Form er den grundtvigske Skoles.

Om sig selv siger han, at han ikke ønskede at sidde blandt Eleverne som en lærd Professor, der fra sit Kateder skulde lade sin eneberettigede Visdom dale ned til dem, men at han ønskede at sidde iblandt dem for at lede deres indbyrdes Undervisning med Følelsen af, at „da vilde de i Hovedsagen maa-ske have mere at lære mig end jeg dem”; . . . „min Gerning skulde da fornemmelig være at lokke frem af dem, hvad de ejede uden selv ret at vide det, og hvad de vel endog stod i Fare for at gaa tabt af, naar de ikke i Tide lærte at skatte det. Mit Arbejde skulde bestaa i, hvis jeg havde Forstand derpaa og fik Held dertil, om jeg saa maa sige at støve det af for dem, at lægge det til Rette for dem, oplyse dem om Sammenhængen, og kort sagt gaa dem til Haande med den Erfaring, jeg havde.”

Han fortæller om den Glæde, de havde af Samtalerne om danske Ord-sprog, Myter og Lignelser, af Folkeviser og nyere Sange, af Historietimer og Arbejdet med de praktiske Fag, især med Modersmaalet og med Læsning. „Færdigheden til at læse godt er efter min Erfaring saare sjælden, og Kendskabet til gode Ting at læse er endnu meget sjældnere. Jeg ved nu ikke, hvad de unge vil løkke om, men jeg tør sige, at jeg vil alle mine Dage med Glæde mindes mange af disse Aftentimer, naar vi sad med Lampen tændt, samlede om vort runde Bord, og skiftedes til at læse højt for hverandre og talte saa om det læste. Vor bedste Læsebog har været Snorres Krønike og især Hellig Olafs Saga” . . . og han nævner ogsaa „vor egen Saxe” og Rimkrøniken fra Sorø.

Alt tyder paa, at Brandt har været en fortræffelig Højskolemand, men skønt han følte Glæde over „mange lykkelige Timer i de unges Kreds” og skønt han var forberedt paa, at det vilde gaa langsomt med Højskolens Vækst, følte han sig skuffet over, at Skolen ikke blev det, han havde tænkt. Elevtallet, der var 20 den første Vinter, var kun 16 den anden og 12 den tredie, og der var mange Vanskeligheder at overvinde i de første Aar. Maaske var det gaaet bedre for Brandt, hvis Eleverne havde været mere udviklede, end her, hvor han skulde begynde fra Grunden af. — Det ene med det andet medførte, at Brandt efter tre Aars Forløb bad om at maatte fratæde. Han helligede sig siden Præstegerning og litterær Virksomhed.

Efter Grundtvigs Død blev Brandt hans Efterfølger som Præst ved Vartov og fik stor Indflydelse som en af Grundtvigs betydeligste Lærlinge.

Fra 1859 lededes Grundtvigs Højskole i 31 Aar af cand. teol. *Carl Frederik Grove*, som blev hentet fra en Stilling som Huslærer hos Pastor J. F. Fenger i Høje Taastrup. Han var som Skolemand ikke saa akademisk som Brandt. Men han var en myndig Leder, en dygtig Lærer og en jævn og venlig Mand, der forstod at komme i personligt Forhold til Eleverne. Han

var en udholdende og religiøs Natur, som ved sin Død blev karakteriseret som „en Haabets Mand”. — Og han fik Brug for sin Udholdenhed, for heller ikke i hans Tid fik Skolen særlig mange Elever — i Regelen 25 til 35. Nogle satte det i Forbindelse med, at han var Højremand. Selv forklarede han det en Gang i en Tale med, at Skolen savnede et naturligt Opland, saa at de fleste Elever kom langvejs fra, men ogsaa med, at der endnu i mange Kredse — særlig de pietistiske — var Modstand mod Grundtvigs Tanker og derfor ogsaa mod hans Højskole.

Ogsaa Grove har i en Beretning, 1881, skildret Arbejdet paa Grundtvigs Højskole. Ogsaa han brugte meget at samtale med Eleverne om Ordsprog og fortalte iøvrigt Bibelhistorie, Danmarkshistorie og Verdenshistorie, men især Litteraturhistorie. De bedste danske Digterværker blev læst paa Skolen af hans Hustru. Lærerne skiftede hyppigt, saa det var mest Grove selv, som gav Skolen Præg, og Skolen var i hans Tid en jævn, folkelig Højskole.

I nogle Aar havde han en Slags udvidet Højskole om Sommeren med nogle faa af den foregaaende Vinters Elever. Fra 1866 begyndte han efter mange Opfordringer at holde Pigeskole om Sommeren efter Kolds Forbillede. Til det første Aabningsmøde for Pigeskolen skrev Grundtvig Sangen: „Skøn Freja hun havde et Smykke af Guld.”

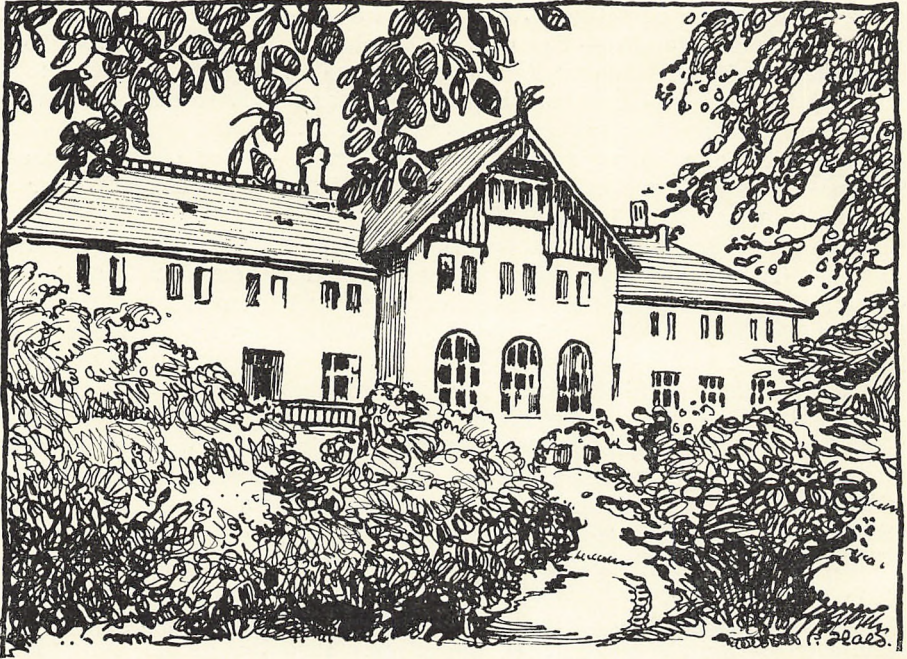
I de 16 Aar fra 1856 til 1872 fik Grundtvigs Højskole størst Betydning derved, at Grundtvig selv førte Tilsyn med den og jævnligt gæstede den, undertiden i Følge med fornemme Gæster. Grundtvig talte selv ved alle Aabnings- og Slutningsmøder. Morten Eskesen fortæller derom: „Grundtvig var dog Grundtvig, og hans Foredrag gav noget af sig. Svendene sad alle 20 omkring et aflangt rundt Bord, og Grundtvig stod for Bordenden og talte saa jævnt og dog saa dybt om Menneskelivets Lødomme, idet han meget klædte sin Tale i det gamle nordiske Billedsprog.” Morten Eskesen erindrede bl. a. følgende løsrevne Ord af Grundtvig: „Menneskehjertet er det vidunderligste, Gud har skabt; det er saa lille, at det kan rummes i et Menneskebryst, og dog saa stort, at det kan rumme hele Himlen og hele Helvede, og sædvanlig noget af begge”. Eller: „En dannet Mand er den Mand, der kan tænke, hvad han føler, sige, hvad han tænker, og vide, hvad hans Mund siger”.

Bjørnson, som overværede Aabningsmødet den 5. November 1867 har senere skildret Grundtvigs Maade at tale paa: „Derpaa rejste Grundtvig sig og med stærk, tydelig Stemme, til det sidste usvækket, talte han staaende i tre Kvarter over det Emne, som her forelaa: Folkeoplysningen”. . . . „Hans Tankegang er storslaaet antydende, mere end udført, og skønt den i hvert Ord sokner ind under (=: beskæftiger sig med) samme Emne, er den dog inden dette baade springende og vidtfavnende . . .”

Grundtvigs Taler paa „Marielyst” har hidtil kun været kendt i Referater og Uddrag, men er nu i Anledning af Jubilæet blevet udgivet af Grundtvig-Selskabet.

Grundtvig var meget venlig mod Eleverne og vilde gerne høre dem læse og besvare deres Spørgsmaal. Eleverne gæstede ham undertiden i hans Hjem eller hørte ham i Vartov Kirke. — Den sidste Aften, før et Skolehold sluttede, besøgte Elever og Lærere altid Grundtvigs Hjem, og da talte han gerne til dem eller ønskede, at de skulde synge for ham.

I 1890 maatte Grove af Helbredshensyn opgive sin Forstanderstilling. Og

Skolen i Lyngby.

da Københavns stærke Vækst og Skolebygningernes daarlige Tilstand talte for en Flytning af Skolen, solgte Bestyrelsen „Marielyst” med de tilhørende Arealer for 200,000 Kr. og købte i Stedet Lyngby Landboskole og flyttede Skolen dertil. Under Ledelse af den kendte Landbrugsskolemand, Kaptajn *J. C. la Cour*, holdtes her nu i Aarene 1890—92 baade Landbrugsskole og Højskole under samme Tag. Men da der rejste sig nogen Kritik over, at Grundtvigs Højskole var blevet en Afdeling ved en anden Skole, formaaede Bestyrelsen i 1892 Højskoleforstander *Hans Rosendal* til at overtage Ledelsen af Højskolen. Han havde i Groves første Forstanderaar, mens Grundtvig endnu levede, været Lærer ved „Marielyst” og havde i 1867 grundlagt Vinding Højskole ved Vejle, som han ledede i 25 Aar. Han var en øvet og prøvet Højskolemand, da han i en Alder af 53 Aar blev Forstander for Grundtvigs Højskole. I fem Aar havde Højskolen endnu til Huse paa Landbrugsskolen, men i 1897 fik den sin egen selvstændige Bygning i Lyngby. Samtidig overtog Fru *Jutta Bojsen Møller* Husmoderstillingen ved Højskolen indtil 1905 og ledede en særlig Husholdningsafdeling.

Ved Flytningen til Lyngby var Grundtvigs Højskole omtrent gaet i Staa, men nu kom der snart under *H. Rosendals* dygtige Ledelse god Gang i Pigeskolen, som allerede i Sommeren 1899 kom op paa 63 Elever. Derimod tog det mange Aar, før der kom rigtig Vækst i Vinterskolen. Først i Vinteren 1903—04 naaede Elevtallet 50.

H. Rosendal var en meget betydelig Højskolemand, en ypperlig Fortæller,

en stærkt nationalt interesseret Mand og en kundskabsrig og grundig Historiker og Litterat. Han vandt efterhaanden megen Anseelse og fik paa forskellig Maade Betydning for hele Højskolebevægelsen. Efter at han i 1917 havde fejret sit 50 Aars Jubilæum som Højskoleforstander og sit 25 Aars Jubilæum som Leder af Grundtvigs Højskole, overtog hans Søn, cand. teol. *H. A. Rosendal*, som allerede i 1902 var blevet Medforstander, helt Skolens Ledelse. *H. Rosendal* vedblev dog at virke ved Skolen til sin Død i 1921. Han var da 82 Aar gammel.

Under *H. A. Rosendals* Ledelse naaede Skolen i 1919—20 sit højeste Elevtal i Lyngbytiden, 107 om Vinteren og 106 om Sommeren. Men efter Verdenskrigen fik Grundtvigs Højskole — som saa mange andre Skoler — en Række haarde Modgangsaar. Skønt *Rosendal* var en fin og kundskabsrig Personlighed og en venlig og dygtig Skoleleder, daledede Elevtallet i Løbet af nogle Aar stærkt, hvilket bl. a. skyldtes, at der efter Genforeningen blev oprettet nye Højskoler i Sønderjylland, hvorfra der tidligere kom mange Elever til Lyngby. I 1928 ønskede *Rosendal* at trække sig tilbage, da han mente, at Forholdene krævede en yngre Leder. Bestyrelsen valgte derefter undertegnede, *Ernst J. Borup*, som Forstander. Jeg havde da i 8 Aar været Sekretær i Københavns Højskoleforening og haabede at kunne faa Elever baade fra By og Land. Det lykkedes ogsaa nogenlunde, selv om det var i de haardeste Landbrugskrise- og Arbejdsløhedsaar.

I Aarsskriftet fra Lyngby for 1937 har jeg skrevet noget om Livet paa Grundtvigs Højskole i disse Aar, bl. a. om den udmærkede Musikafdeling, som vi havde megen Glæde af. — Jeg ledede Skolen i 9 Aar, og det var i mange Henseender dejlige Aar. Men lige før jeg overtog Forstanderstillingen var en Del af Skolen brændt, saa der maatte investeres en Del Penge til Genopbygning og Modernisering. Skolen havde derefter kun Plads til 45 Elever, og selv om dette skolemæssigt var godt, kunde det ikke gaa rundt økonomisk. Dertil kom, at Skolen for anden Gang var kommet til at ligge i et københavnsk Yderkvarter med bymæssigt Præsniveau og uden lokal Støtte i Befolkningen. Da Skolen flyttede til Lyngby, laa den i helt landlige Omgivelser. I 1937 var Lyngby en bymæssig Bebyggelse med ca. 25,000 Indbyggere. Dertil kom, at Staten i nogle Aar havde ønsket at købe Højskolen med dens ca. 5 Tdr. Land store smukke Park til Udvidelse af Frilandsmuseet. I første Omgang solgtes Halvdelen af Skolens Jord til dette Brug, men Skolen kom derved til at ligge midt i Museet, omgivet af høje Hegn til alle Sider.

I 1937 ønskede jeg at fratræde, da jeg ikke mere troede paa Skolens Fremtid i Lyngby. Bestyrelsen delte denne Opfattelse og søgte derfor at frigøre Skolens Kapital. Allerede i 1930 var Landboskolen, som i 40 Aar havde været ejet af Grundtvigs Højskole, blevet solgt, og i Oktober 1937 solgte Bestyrelsen Højskolens Bygninger og Areal til Staten til Brug for Frilandsmuseet. Derved blev Grundtvigs Højskole i Stand til fra November 1937 at købe Frederiksborg Højskole, hvor Virksomheden nu fortsættes under Navnet „*Grundtvigs Højskole ved Frederiksborg*“. Det var jo Grundtvig-udgiveren *Holger Begtrup*s gamle Skole, og denne var af *C. P. O. Christiansen* og *Margrethe Christiansen* gjort til en stor dansk-nordisk Højskole efter en Linje, som helt var i Pagt med Grundtvigs Syn paa Norden og de enkelte

Folks Ret til at leve efter deres egen Ejendommelighed, saa der var god Begrundelse for at gøre denne Skole til „Grundtvigs Højskole”, især da den ogsaa derved fik Midler til Forbedringer og Nybygninger.

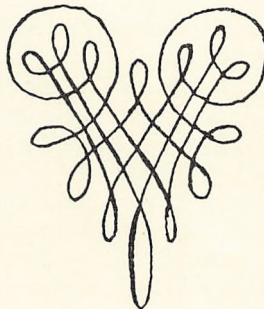
I Aarsskriftet for 1951 er der ved C. P. O. Christiansens død fortalt udføreligt om hans Skolegerning. Grundtvigs Højskole føres nu videre efter samme Linje under Ledelse af *Karen* og *S. Haugstrup Jensen*.

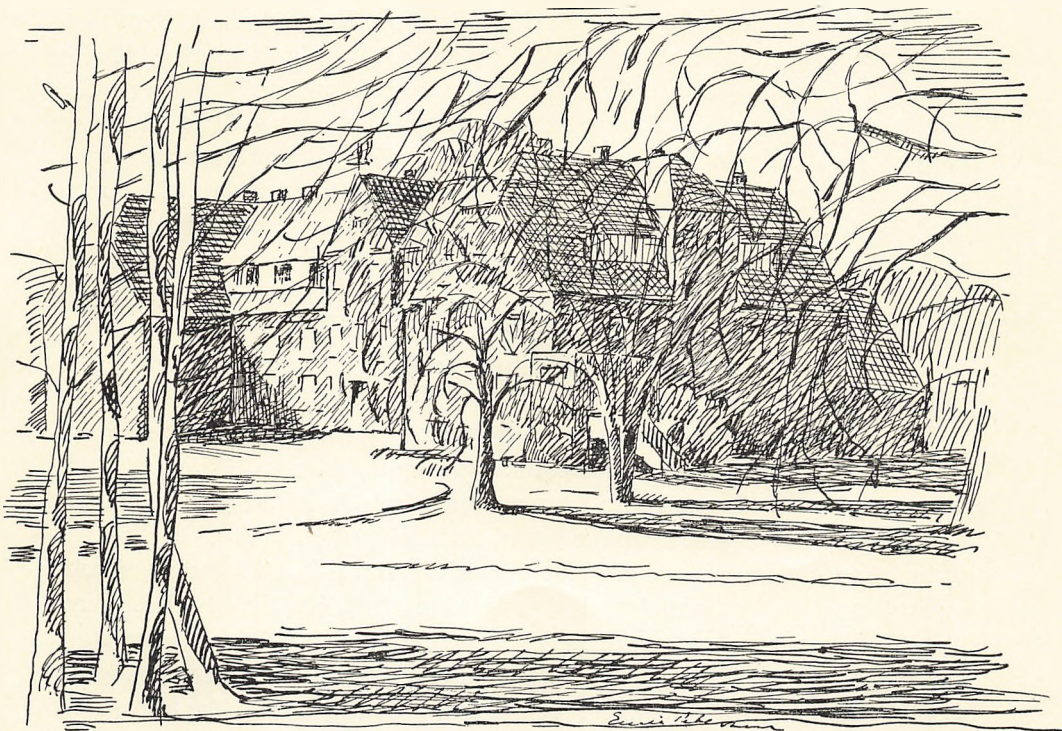
Hverken i Marielystperioden, 1856—1890, eller i Lyngbytiden, 1890—1937, blev Grundtvigs Højskole en Skole i Sorø-Stilen, saadan som Grundtvig oprindelig havde drømt om og Brandt haabet paa. Den blev, hvad Fru Grundtvig havde tænkt, og hvad Grundtvig bifaldt, en almindelig jævn dansk Folkehøjskole, som kun ved sin Oprindelse skilte sig fra andre Højskoler. Trods Modgang og Besværligheder og smaa Elevtal i næsten alle de første 80 Aar, og trods mere Medgang og store Elevtal i de sidste 20 Aar, er der dog gennem de hundrede Aar paa denne Skole udført en rig Højskolegerning i Grundtvigs Aand til Glæde for over 10,000 Elever. Blandt de første Elever var Sønner af Gunni Busck, Peter Larsen Skræppenborg og Jens Jørgensen, Bjerregaard. Af Eleverne fra Groves Tid kan som de mest kendte nævnes Politikerne Lars Dinesen og I. C. Christensen. I Rosendalernes Tid var der mange Sønderjyder paa Skolen og i Borups Tid adskillige Elever fra København og andre Byer. I C. P. O. Christiansens Tid var der mange Elever fra de andre nordiske Lande, og dette Indslag i den danske Elevflok er betydeligt endnu i Dag.

Det har for alle, som gennem Aarene har virket ved Skolen, været følt som en Forpligtelse, at den bar Grundtvigs Navn, og at de første Midler til den skaffedes af hans Venner. Navnet og Beliggenheden i Københavns Nærhed har bevirket, at den altid har været gæstet af mange Udlændinge. Den er kendt ikke blot over hele Norden, men af Folk fra hele Jorden.

Den beskedne Begyndelse paa Marielyst bar gode Frugter, og Grundtvig vilde sikkert have glædet sig, om han kunde se, hvad der kom ud af det lille Frø, som blev saaet for hundrede Aar Siden. Skolen blev en Talerstol for Grundtvig mens han levede, og med den Størrelse og Anseelse, som Skolen nu har, er den et værdigt Minde for Højskoletankens Fader, hvis Navn den bærer.

Ernst J. Borup.

TANKEN OG OPGAVEN

Da gårdejer Peter Larsen i Dons i 1854 sendte et bidrag til oprettelsen af Grundtvigs Højskole, afkrævede han i et brev Grundtvig besked om, hvorfor han dog brugte navnet »højskole«. De unge var såmænd hovne og højt nok til hest endda. Grundtvig svarede tilbage, at »højskole« skulle den netop hedde, fordi det skulle være en fri skole for voksen ungdom, men navnlig fordi den skulle kalde en højere anskuelse af menneskelivet og folkelivet, end man almindeligt møder, frem i de unge.

De anskuelser, man sædvanligvis mødte dengang og også nu støder på, var enten, at mennesket er grundfordærvet og livet blot en jammerdal, eller — tværtimod — at tilværelsen er et »tempel for glæden« eller i hvert fald med lethed kan indrettes sådan, om man kun fjerner, hvad der forstyrrer harmonien. Grundtvig skriver i sit svar til Peter Larsen ikke, hvad det er for en højere anskuelse, han vil sætte op mod de gængse opfattelser. Men da hans egen højskole åbnede den 3.

november 1856, kom han ind på det i sin tale. Han sagde, at han ville »fastholde den tanke, at mennesket er en forunderlig skabning af støv og muld, der dog med ordet, det fuglevingede ord på tungen, bærer lyset usynligt i sig, kan bære et helt himmerig eller helvede i sig og bærer sædvanligvis lidt af begge dele.« For Grundtvig var dette imidlertid mere end en tanke. Det var selve sin oplevelse af menneskets situation, han fastholdt. Det var hans møde med menneskets virkelighed, der her fik udtryk. Virkeligheden, ikke som en romantisk idyl, heller ikke som en afgrundssort fortvivlelse, men som en bestandig modsætning, en løbende kamp mellem lys og mørke, mellem himmerig og helvede, ikke blot i hans eget indre, men i folkenes historie, i hele menneskehedens liv.

Det er klart, at når livets kår nu engang er sådan, da må denne modsætning og kamp ogsaa komme til at præge højskolen. Ikke sådan, at eleverne får det doceret som en mere eller mindre sandsynlig teori om tilværelsen. Men på den måde, at al højskoleundervisning, hvilke metoder man end benytter, har det element i sig, der driver den enkelte i retning af selverkendelse. Højskoletiden skal, om den lykkes, være en anledning til, at de unge lærer bedre at tage imod livet, som det i virkeligheden er. Det er livets egen reelle virkelighed, som skal begynde at drage ånde i dem og få betydning i dagligdagen. Derfor slutter Grundtvig brevet til Peter Larsen med en bemærkning, som ikke bør glemmes: »At vække, nære og oplyse det menneskeliv, man hos den danske ungdom tør og må forudsætte, det er den dansk-folkelige højskoles eneste øjemed.« Med andre ord, det er menneskelivets og folkelivets udfoldelse, det gælder.

Men samtidig med, at Grundtvig taler sådan, stiller han os så frit over for opgaven, som ingen anden skoleforms lærere er stillet over for deres opgave. Intet lægges fast, intet fag, intet kundskabskrav, ingen rammer. I den skrivelse, som udsendtes ved anden runde af indsamlingen til Grundtvigs Højskole, tog han direkte afstand derfra. Højskolen, siger han, »må følge en levende fremgangsmåde, der umuligt forud lader sig beskrive. Den må for at blive frugtbar, rette sig efter de levende mennesker, som her for livsoplysningens skyld træder i levende vekselvirkning.«

Naturligvis gjorde Grundtvig sig mange tanker både om de ydre former og undervisningen. Han mente, at fædrelandets samfundsf forhold og historie burde komme i første række. Det kom de også på hans egen højskole. Men for Christen Kold, den mand, som navnlig kom til at præge de første højskoleunderservisning, var det den enkeltes udfoldelse, der stod i centrum. Kold kunne trække på skulderen, når

han hørte, hvordan andre højskolelærere fortalte eleverne om store begivenheder og personer i historien. Han selv, sagde han, fortalte dem om Lars Frederiksens kone i Ryslinge. Det var vel spøg, men der var den kerne af sandhed, at det var det enkelte menneske, det for ham drejede sig om. Også Kold fortalte historie, men det skete navnlig for at kaste lys over det personlige livs problemer. I et brev til seminarieførstander Algreen skrev han: »Efter min mening bliver hovedhensigten med min skole at åbne livskilden hos vedkommende; thi er den først åbnet, da vil det øvrige fornødne vorde ham tillagt af livets herre.« Brevet er skrevet under den første slesvigske krig, og man kunne måske af den grund have ventet en noget fyldigere formulering; men det var nu engang et personligt gennembrud i den enkelte unge, Kold stiledede mod. Og i så henseende stod navnlig Ernst Trier helt ved hans side. At det var sådan, hænger nøje sammen med de første højskolelæreres situation. Man måtte vende sig imod vanekristendom og autoritetsvæsen, mod alt det, som havde sløvet den enkelte, hvad enten det var ortodoksi i den ene eller anden form, eller det var eftervirkningerne af enevældens system, som man netop havde forladt. Det var sporene af de gamle lænker, man rettede arbejdet imod, når man kaldte på den enkelte, på selvstændig tilegnelse og personlig udfoldelse. »Det sandt menneskelige« blev den stående kliché.

Krigen i 1864 førte til, at man lagde mere vægt på tillægsordene i Grundtvigs udtalelse, at det er en *dansk-folkelig* højskoles opgave at vække og oplyse det menneskeliv, man må gå ud fra findes i den *danske* ungdom. Og hermed skete den første forskydning i højskolens arbejde. Man vidste det vel i forvejen, men nu — med tabet af Sønderjylland — meldte det sig med oplevelsens kraft, at den enkelte ikke har anden fremtid i vente end den, der kan blive folket til del. Man indså umiddelbart, at mennesker ikke er enere, men led i fællesskab. At et sandt menneskeliv — et liv i personlig redelighed — altid er et liv i solidaritet med medmennesket, må være et folkeligt liv, og det vil for os sige et dansk liv. Og uden at man glemte det centrale i Kolds højskole, rykkede »det danske« for mere end to generationer af højskolemænd ind i midtpunktet af deres virksomhed. Jakob Knudsen opfordrede højskolen til at »elektriser« de unge med danskhed. Hans Rosendal på Grundtvigs Højskole i Lyngby talte særdeles ofte om 64 og Sønderjylland. Holger Begtrup på Frederiksborg holdt navnlig foredrag om det danske folks historie og litteratur i det 19. århundrede. »Det dansk-folkelige« var blevet højskolens andet grundord ved siden af »det sandt menneskelige.« Nu drejede det sig ikke blot om menneskelivet i almindelighed; det gjaldt folkets liv i særdeleshed, moders-

målets ret og folkets frihed. Det var i øvrigt ikke blot i Danmark, også i de andre nordiske lande havde man lignende eller andre tilsvarende folkeligt-nationale spørgsmål på førstepladsen i højskolerne. Som eksempel kan nævnes, at den færøske højskole var den første skole på øerne, hvor færøsk blev hovedsprog. Alle vegne kaldte man på folkelig udfoldelse.

Et andet stort skred i højskolens undervisning skete i forbindelse med nazismen. Den umenneskelige og ufolkelige udvikling i Tyskland og andre steder i Europa gav stødet til, at den folkelig-danske højskole begyndte at ændre sig til en folkelig-nordisk skole, en proces, som endnu langt fra er afsluttet. Nordisk indstillet havde dansk højskole vel altid været. På en del skoler levede skandinavismens drømmenorden videre ganske længe efter 1864. Siden blev det nordiske islæt nok så litterært. De islandske sagaer kom i forgrunden. Ved Grundtvigs Højskoles 25-års fest var der saga-romantik i luften, da Peter Rørdam fortalte Olav den Helliges saga. Siden blev det Bjørnson-tid og Ibsen-tid, og det blev Selma Lagerlöf-tid. Uden for højskolen var interessen for Norden mindre, og i årene mellem de to verdenskrige forsvandt den næsten. På højskolerne fandtes den, omend stærkt afbleget. Men under indtryk af nazitiden begyndte højskolens egentlige nordiske gennembrud. Man søgte og fandt derved en større baggrund for et folkeligt arbejde. Det, der blev gennembrudt, var resterne af den gammelnordiske skandinavisme og den nordiske litterære romantik. Hvad, der nu for alvor brød igennem, var det nynordiske syn, en fuld anerkendelse af det 19. og 20. århundredes stærke folkelige frihedsbevægelser inden for Nordens lande, i Finland, Sønderjylland, Island, Norge, på Færøerne og Åland, i modsætning til den ufrihed, som havde rejst sig i Tyskland. I dette nordiske gennembrud står Jørgen Bukdahl som toneangivende og inspirerende. Mange højskolefolk, særlig i Norge og Danmark, blev påvirket af ham. I Danmark navnlig C. P. O. Christiansen på Grundtvigs Højskole. Han drog som den første de undervisningsmæssige konsekvenser deraf og tog en sådan mængde nordisk stof ind i sin undervisning, at det er rimeligt at spørge, om ikke udfoldelsestanken blev forrådt; var det hele ikke ensbetydende med, at man tilstræbte en udvikling i en ganske bestemt retning langt mere end en menneskelig og folkelig udfoldelse. Det kan måske se sådan ud, men det var ikke tilfældet. Om hensigten talte C. P. O. C. ganske tydeligt: »Det bør ved skoletidens slutning stå klart for alle, der har deltaget i undervisningen, at vi udenom vort eget fædreland har et større fædreland, som vi har skæbnefællesskab med gennem tusinde år i ondt og godt.« C. P. O. C. var forelsket i ordet »skæbnefællesskab«.

Og det var følelsen og forståelsen af dette nordiske fællesskab, han gennem sin undervisning ville få til at spire og udfolde sig i ungdommen. En grundtegnning, han som historiker vidste fandtes i sindene, fordi den var blevet til gennem århundreders historie, skulle igen blive synlig og få betydning, ikke mindst på baggrund af et dystert samtidigt Europa, hvor mennesker og folk blev behandlet som brikker i et brutalt og blodigt spil om magt.

Her er i glimt peget på den indflydelse, nogle ydre begivenheder og tilstande igennem 100 år fik på opgaven: at holde højskole. Linien, som er tegnet, kan, hvis man vil, let gøres tydeligere, om man drager en række andre forhold frem. Desuden kunne man — men det er en helt anden sag — undersøge, hvordan selve tanken — højskoletanken, som vi mødte den i Grundtvigs brev til Peter Larsen — snart har været udvisket, snart er blevet uddybet. Men det er ikke min hensigt her. I fortsættelse af det foregående, men nu med vor egen tid som baggrund, er vi kommet til spørgsmålet, om der er brug for højskolen mere. Er det løb ikke kørt? Kan det midt i det 20. århundrede være til nogen nytte med Kolds og Triers personlige tale, Rosendals og Begtrupps folkelige udfoldelse, Bukdahls og Christiansens nordiske linie?

Der er brug for det alt sammen!

Der er brug for *den personlige linie* i dybeste forstand. Jeg skrev derom i elevskriftet 1954 i en artikel »Menneske først —« og skal ikke gentage det. Men når som her tidens baggrund for at holde højskole er på tale, så vil det vise sig, at der også i dag findes en række tendenser, som vil udviske det personlige, vil blokere og ensrette. De politiske kræfter er næppe de værste. De er oftest til at høre og se og bekæmpe, som diktatorerne blev og bliver undergravet og bekæmpet . . . i Tyskland, Italien . . . Polen, Ungarn. Større farer knytter sig til hele den såkaldt almindelige udvikling. De er også til at få øje på. Men vanskelighederne opstår, fordi ingen kan unddrage sig, endsige stoppe en almindelig udvikling. Der er f. eks. den ofte omtalte samfundsudvikling i retning af velfærdsstaten. Ingen kan alvorligt tænke sig den udvikling bragt til ophør. Dertil er vi endnu for langt fra målet, at »få har for meget, og færre for lidt.« Men den rummer naturligvis iøjnefaldende farer for en lang række af menneskets bedste personlige egenskaber. Værre er den tekniske udviklings skyggesider, ikke mindst at mennesket alt for let reduceres til en biting ved maskineriet. Brændende er de spørgsmål, der hænger sammen med stordrift, rationalisering, automatisering, effektivitetskravet, arbejdernes ansættelsesforhold og deres behov for ansvar o. m. Midt i »den almindelige udvikling«

er der brug for at fastholde respekten for den enkeltes egenverdi, at fastholde, at mennesker ikke må behandles blot som midler for en eller anden politisk, social, økonomisk eller teknisk udvikling. Og for højskolen er der grund til at fastholde den personlige linie, ikke blot som før over for grundlæggende personlige livsproblemer, men også for at kunne være til nytte, når det gælder den enkeltes stilling i vor egen tid, hans ret og frihed og udfoldelse naturligvis, men også hans ansvar og pligt. I så henseende behøver vi ikke at lede længe efter tilskyndelse til vort arbejde. Den totalitære idealstat, hvor soldaten og partiet og ikke mennesket og hjemmet er kernen i samfundet, hvor personligheden ikke mere eksisterer, men er blevet en uudskillelig del af et tvangsfællesskab, har vi allerede et par gange følt nærme sig som vort århundredes mulige yderste konsekvens. Og vi har anet lidt af den forladthedsfølelse, der må ramme den enkelte i samfund, hvor personligt liv bliver lagt for had, og medmenneskelighed kaldes svaghed, og hvor mennesket betyder mindre og mindre for hver dag.

Men der er også brug for *den folkelige linie*. Mange føler dette punkt som både forældet og farligt. De indrømmer villigt al den rigdom, som den folkelig-nationale udfoldelse har bragt med sig i de sidste 150 år, men peger på, hvor mange ulykker den også har forvoldt, snæverhed, selvgodhed, had og krige. De spørger, om her ikke er noget, man nu kan komme bort fra og i stedet for mødes i noget såkaldt rent fælles menneskeligt. De taler navnlig om, at nationalismens udskjelser kan komme til at gentage sig i vor tid, hvor mange folk i verdens tilbagestående egne står over for deres udfoldelse og er vældigt nationalistiske. Og de fremhæver, at alt dette er en forældet fase, der nu bør undgås. — Det er imidlertid typisk, at de betragtninger tiest fremsættes af mennesker, som lever i forholdsvis konsoliderede lande. De glemmer, at det menneskelige fællesskab, de tilstræber, jo ikke kan skabes ved at springe det folkelige over, eftersom det menneskelige overhovedet kun forefindes i folkelig-national skikkelse. Det vil sige, at det nationale er en personlighedsfølelse. Krænkes den, eller søger man at omgå eller skubbe den ud, vil al virkelig kontakt være udelukket. Har man derimod anerkendt den, åbnes der rige muligheder for samarbejde og fællesskab, ja, for venskab. — Alle de svære spørgsmål, som følger med en national-folkelig udfoldelse er ikke forældede. De er tilmed af den største betydning i dag. Måske ikke så meget i Norden, selv om også vi har vore sager: Ålands statslige tilhørsforhold, Finlands tvesprogethed, Færøernes hjemmestyreproblemer, Islands håndskriftssag, Norges sprog- og kulturkamp, Sydslesvigs danskhed. Men derimod ude i Verden, hvor folkelige og nationale spørgsmål

har rejst sig med en styrke, som også vil få indflydelse på vor fremtid. Netop derfor er højskolens folkelige linie så nødvendig som nogensinde, så ungdommen kan lære at tænke sandt og — om det er muligt — at handle ret i den tid, som er blevet deres, og som de om få år står med ansvar for.

Og det samme gælder *højskolens nordiske linie*. Også den er der brug for. Selv om der ikke mere er en dramatisk nazistisk baggrund, er det let at begrunde, hvorfor der må være plads for nordisk undervisning i dag. — Den udbredte desorientering, ja, det forknytte drag, vi møder hos mange af nutidens unge, hænger ofte nøje sammen med en følelse af ikke at kunne overskue den store verden, som er rykket dem ind på livet. De ved godt, at vi nu er allieret med et Tyskland, hvis grænser mod øst bløder. Mange unge har oplevet store militærmanøvrer sammen med britiske og amerikanske jævnaldrende. Nu er to kompagnier fra Danmark i Ægypten. Det undgik heller ikke de mest modnes opmærksomhed, at andre FN-landes unge for få år tilbage blev udkommanderet til krigstjeneste i et fjernt asiatisk land. Og dog træffer vi hos dem en længsel efter forbindelse og samarbejde med mennesker fra andre nationer. Igennem pagter og planer er ungdommen allerede militært og økonomisk bundet fast sammen med andre unge i de demokratiske lande. Det er ganske vist kun på disse ydre områder, at den ny tids internationalisme mærkes. Der er vel ideer bagved, men ånd og kultur har aldrig gode kår, så længe kapitalmagt og våbenmagt står i forgrunden. Derfor skal de unge på højskolen opleve, at også andre magter kan skabe kontakt mellem mennesker og folk, og det kan de komme til, ikke mindst ved at møde Nordens historie og kultur. Mon ikke forholdet mellem dansk ungdom og Verden omkring os — og derud fører mange veje i dag — bliver tryggest, om vi først klargør os, hvad der har betinget de nordiske landes egen lykkelige udvikling, at vi er blevet fri af hinanden uden at miste hinanden, og hvad der på grundlag deraf er blevet det folkelige håb i vore lande, nemlig håbet om folkeforståelse og fællesskab. Det er jo ikke mindst dette sidste, der er Nordens sag og efterhånden i stigende grad bør blive Nordens bidrag til vor tids kolde internationalisme. Først ved således at tilegne sig sit eget kan man komme i levende vekselvirkning med andre folk. Og det er derfor den nordiske linie i højskolens undervisning skal bevares. Det nordiske folkesyn (nynordiskheden) skal naturligvis gives videre, og sansen for den nordiske forbundethed om grundlæggende livsværdier er så vigtig som nogensinde. Men denne nordiske linie skal udbygges og underbygges. Det kan gøres på højskolen, men ikke ved opstemt tale om en slags enhed i den nordiske mangfoldighed. Det er

tværtimod mangfoldigheden selv, vi må dyrke. Vi må se, hvor forskellige de nordiske folk er, og hvor forskelligartede forholdene er i Norden på en for de fleste helt uventet mængde områder. Vi må lære, hvor meget og også hvor lidt vi har betydet for hinanden, og hvor dybt vi på forskellig måde er afhængige af Europa om os. Det er ikke mindst mødet med det forskelligartede og mangfoldige i Norden og respekten derfor, som har betydning i dag, hvor mange andre, ja, selv meget fjerne landes problemer strømmer herind.

Vi har set træk af skiftende tiders indflydelse på højskolens arbejde. Det er ikke nævnet, at allerede første verdenskrig naturligvis måtte give mellemfolkelige spørgsmål indpas i højskolen. Heller ikke, at de gled i baggrunden under den anden krig, hvor de fleste samlede sig om hverdagens danske spørgsmål. På det tidspunkt var det imidlertid, at C. P. O. Christiansen begyndte at tale og skrive om Grundtvigs universelle syn som noget, der måtte krone den personlige, den folkelige og den nordiske linie i højskolens arbejde, og som noget højskolen burde føle sig forpligtet af. Få forstod vel dette helt. Nogle bedømte det som fantasier, som Christiansen selv havde gjort, da han i sin ungdom hørte Jens Nørregård, Testrup, tale derom. Men under indtryk af nutidens verdensbegivenheder begriber vi synet bedre. Man kan hævde, at tiden har indhentet det. Vi er langt mere indstillet på menneskehedens historie og enhed, end man var og kunne være, da højskolen for 100 år siden, inspireret af Grundtvigs verdenshistorie, begyndte at tale derom til sine elever, og end man var, da talen blev fornyet under sidste krig. Hele det afsnit af verdenshistorien, som begyndte med dramaet ved Hiroshima, FN-politikken, Europa-planerne, Atlantpagten, den kolde krig, folkebevægelserne hos de farvede folk, frihedskampene i landene bag jerntæppet, de vældige flygtningeproblemer fra Indien til Sydslesvig, atomfysikkens fremtidsperspektiver . . . alt det har meldt sig hos os på blot 10—15 år. Vi er inde i en periode, hvis indhold og betydning kun få kan overskue. Store begivenheder og bevægelser er i gang. Mennesker er blevet usikre på, hvilke veje de skal gå ad. Mange er, bevidst eller ubevidst, præget af ængstelse for fremtiden. Rodløshed og desorientering er — også hos megen ungdom — fulgt i sporet heraf. — Det er naturligt, at Europas og Verdens historie under sådanne forhold rykker ind i højskolens centrum, ikke for at gøre storpolitiske kandestøbere af eleverne eller for at vinde dem for en eller anden verdensidé á la »Een Verden«, men for at komme de unges længsel i møde, deres behov for en højere og mere omfattende anskuelse af deres egen verden end den, de møder i en tid, hvor forskrækkelse og propaganda alt for ofte tager magten fra oplysning og indsigt. —

Nutidshistoriens begivenheder er kommet os så nær, at mennesker tit gribes af trøstesløshed over at være bundet til historien. Mange vil bryde ud af bundetheden, finde et sted at være, borte fra alt, hvad der sker. Gives der anden forklaring på den svindende politiske interesse, samfundsnihilismen, den overdrevne dyrkelse af film, sport, hobbyvæsen, naturen, hele primitivismen, erotikkens evangelium . . .? Når folk lukker samfundets spørgsmål og nutidens verdenshistorie ude, må de have noget andet at opfylde tomrummet med. Men selv om man måske på den måde kan isolere sig fra det, der sker, er det ikke ensbetydende med, at man slipper ud af historien. Den vil fortsætte uden vor kontrol og indflydelse, indtil den igen griber os bagfra, mens vi står bøjet over vort eget, og river os med på sin fart. Det ved de fleste godt! Og der er da heller ingen tvivl om, at mange unge både er villige til at forstå og tage aktivt del i den tid og verden, de lever i, og har en urolig længsel efter en højere og videre anskuelse. Og her skulle højskolen helst kunne yde et bidrag. Derfor er det, verdenshistorien må rykke i forgrunden i undervisningen af de unge.

Det er umiddelbart indlysende, at vi kommer til at bruge en del tid til at tale med eleverne om, hvad der sker i Verden i dag. De kræver det også selv. Mere nutidsorientering, mere verdenshistorie, ja, verdenslitteratur har der flere gange stået på sedlerne i spørgeskassen i de sidste år. Men både beskæftigelsen med Verden i dag og også selve undervisningen i verdenshistorie skal på højskolen helst få den tanke til at gro frem af sig selv i de unge, at hele menneskeheden er én slægt. Det grundlag, hvorpå vi beskæftiger os med verdenshistorien er — trods alt — den tro og overbevisning, at vi alle er af samme herkomst og har samme bestemmelse foran os, at hele menneskelivet er ét fælles levnedsløb. Det er i grunden en gammel melodi, som igen skal begynde at tone. Den findes i vor tids mennesker, men har kun lydt svagt snart i mange generationer. Men kommer tonen til at klinge — får den tanke, at vi er af samme slægt, påny lov til at udfolde sig — vil mange ting, som nu kan forekomme unge betydningsløse og uvirkelige, igen fyldes med indhold. Da får det f. eks. mening at være dansk. Så er vi danske, ikke bare fordi vi er så og så pæredanske, men fordi vi nu forstår, at hvert menneske og hvert folk har sin egen plads i helheden, har sin særlige opgave i menneskeslægtens levnedsløb, altså sin universelle bestemmelse — for at bruge et fint fremmedord. Har verdenshistorien på højskolen først lært os det, kan vi gå den nye verdensudvikling i møde, finde vor plads i kampen mellem frihedssystemer og tvangssystemerne, holde vor egen kurs under de vekslende storpolitiske klimaforandringer, så kan vi forstå koloni-folkenes kamp mod deres udbyttere, så kan vi

igennem al festivalromantik se de østlige vasalstaters elendige liv under deres undertrykkere og glædes — om vi tør — over, hvad der nu er i gære i de lande, og så kan vi måske få mod til at tænke vore egne tanker og sige vore egne replikker om den enkeltes ret og folkets frihed, om Nordens folkelige håb og menneskeslægtens enhed.

Nogle kan mene, at nu er vi kommet langt bort fra Grundtvigs højskoletanker og den opgave, han tiltænkte sin egen og andre skoler. Men det er ikke tilfældet. Selv om Grundtvig naturligvis ville, at højskolen skulle være en dansk skole, der tjente folket, var det typisk, at han hele tiden syslede med menneskets og folkets universelle bestemmelse. Det er karakteristisk for ham, at han ikke skrev nogen danmarkshistorie, men flere verdenshistorier. Det universelle lå ham stærkt på sinde. Det var i virkeligheden hans stærkeste tone. For Grundtvig var det universelle syn af kristen oprindelse. At alle folk er af én slægt er jo ikke mindst en kristen tankegang. For Grundtvig blev synet aldrig til en samling fasttømrede læresætninger. Men det blev et syn på vort liv som et spændingens land, et bølgende hav, en bestandig kamp mellem liv og død, hvor Grundtvig ville, at broderskabstanken, næstekærligheden, den kristelige medmenneskelighed skulle være kompasset foran os, ledetråden, vi skal følge... Og hermed er vi, hvor vi begyndte, ved brevet til Peter Larsen i Dons, hvor Grundtvig skrev, at »højskole« skulle den netop hedde, fordi den skulle vække og nære en højere anskuelse af menneskelivet og folkelivet. Og vi er igen ved hans tale på »Marielyst« den 3. november 1856, hvor han sagde, at han ville »fastholde den tanke, at mennesket er en forunderlig skabning af støv og muld, der dog med ordet, det fuglevingede ord på tungen, bærer lyset usynlig i sig, kan bære et helt himmerig eller helvede i sig, og bærer sædvanligvis lidt af begge dele.« Det var i øvrigt, samtidig med at planerne for Grundtvigs Højskole tog form, at han lagde sidste hånd på det digt, hvor han klart giver udtryk for sin opfattelse af den universelle bestemmelse:

*»Opvågner, alle dybe toner,
til pris for menneskets forsoner!
Forsamles, alle tungemål,
i takkesangens offerskål!«*

S. Haugstrup Jensen.

Edv. Munch: Historien.

TRE HISTORIELÆRERE

— som jeg kendte dem

Det er afgørende for højskolens undervisning, at eleverne er voksne, at de ikke altid har siddet paa skolebænken, men har været ude i det praktiske liv, at være »højskolemoden« vil sige, at livets grundspørgsmaal er vaagnet for én, og at man søger hjælp til at kunne arbejde med dem.

For en højskolelærer ligger det bag al hans undervisning, at han ikke blot skal lære eleverne noget, men at denne viden skal kunne bruges, naar eleverne søger deres vej frem overfor de afgørende spørgsmaal.

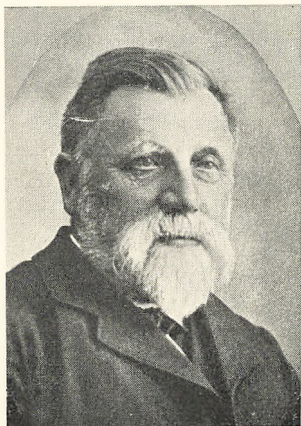
Gennem hele højskolens liv har der været 3 grundspørgsmaal, som ingen af os kom udenom: det religiøse, kampen mellem kristendom og gudsfornægtelse — det nationale: skal vi ikke først og fremmest søge verdenskulturen frem for den snævre danske kultur? — og det sociale: hvordan er forholdet mellem det personlige liv og det fællesskab, som alle sociale tanker stiler imod?

En højskolelærer tvinges til altid at have disse spørgsmaal i sine tanker, for de dukker op i alle studiekredse, i alle samtaletimer, det er dem, som sætter gang i arbejdet. Ethvert fag kan blive et velegnet højskolefag, hvis læreren kan bringe det i sammenhæng med disse spørgsmaal. Men gennem hele højskolens tid har det vist sig, at eet fag er et særlig velegnet højskolefag, nemlig historien.

Hvad kan det liv, som er levet, sige os om de spørgsmaal, som ikke er bundet til en enkelt tid, men som dukker op under stadig nye for-

mer for alle slægtled — og derfor paa en maade forener generationerne og forener lærer og elev?

Som unge føler vi, at det er afgørende for vort liv at finde vores linje overfor de religiøse, de nationale og de sociale spørgsmål. Historien er fortællingen om, hvordan disse spørgsmål har kæmpet i mennesker tiderne igennem. Derved er historien det store perspektiv bag al vor søgen. Den kan lede os frem til at finde vort svar i dag. Naar

H. Rosendal.

vi faar den historiske oplysning i skolen, kan vi selv arbejde videre med den gennem hele vort liv — for vi bliver aldrig færdige med disse spørgsmål. Vort daglige liv og vort folks liv stiller os stadig paa ny foran dem — de er drivkræfter i alles liv.

Naar vi ser paa de tre, som igennem lange tider har været historielærere paa denne skole, faar vi indtryk af, at det ofte er bestemte begivenheder, som giver mennesker et forhold til historien.

Da en flok studenter bad Grundtvig fortælle dem den del af Danmarks historie, han selv havde oplevet, kaldte han disse foredrag: »Mands minde«. Man kunne ogsaa sige, at

disse tre historielærere: Hans Rosendal i Lyngby, Holger Begtrup paa Frederiksborg og C. P. O. Christiansen, som forenede de to skoler, talte ud fra deres »Mands minde«. De var selv ved bestemte begivenheder i deres egen tid blevet grebet af historien, og derfor kunne de altid gribe andre ved deres historieundervisning, skønt de var saa forskellige.

Man kunne se deres forskellighed allerede i det ydre. Rosendal var en firskaaren, tæt skikkelse. Det store ansigt var overgroet med kraftigt blond haar og skæg. De lyse øjne var blaagraa under buskede bryn. Han lignede en egebul, som man saa ville være god at støtte sig til. Der udgik tryghed fra ham til hans unge tilhørere.

Hos Begtrup var det ansigtet, som fængslede. Det skarpe, kritiske, men dog varme blik gennem lorgnetten, den udtryksfulde mund, bred og bevægelig, — og stemmen! dyb og klangfuld, smidig som en klinge, spids eller bærende, et lydigt redskab for tanke og følelse. Den stemme var en lykkegave i en tid, hvor foredragene og det »at høre« var langt det vigtigste i højskolens undervisning.

C. P. O. virkede derimod som en evig uro. Altid i bevægelse, op og ned af katedret, gestikulerende, tegnende, samtalende, ikke til at faa øje paa mellem eleverne.

Og dog! Det gjaldt ikke blot Rosendal, men ogsaa Begtrup og C. P. O., at der var ro over dem, naar det gjaldt. Fordi der var afklaret ro over deres livssyn. De havde vundet et livsindhold, som det var deres lyst at give videre, og det var knyttet til historien. De havde selv erfaret, at der er en oprindelig livskraft i vort folk, og at arbejdet med historien kan vække denne livskraft og sætte mennesker i gang. Historien blev deres fag, ikke for at se tilbage, men for at faa hjælp til at se fremad.

Derfor ville de være lærere for voksne. Til dem kunne de tale om opgaverne nu og om forudsætningerne for nutiden, perspektivet i historien. »Nutiden gror jo frem af fortiden«. Derfor er historien vor bedste hjælp i nutidens problemer.

Nu er disse tre mænd selv historie. Deres forhold til historien er et billede paa vort folks udvikling i det sidste aarhundrede. De begivenheder, som gør dem til historielærere, viser tre afgørende oplevelser i vort folk.

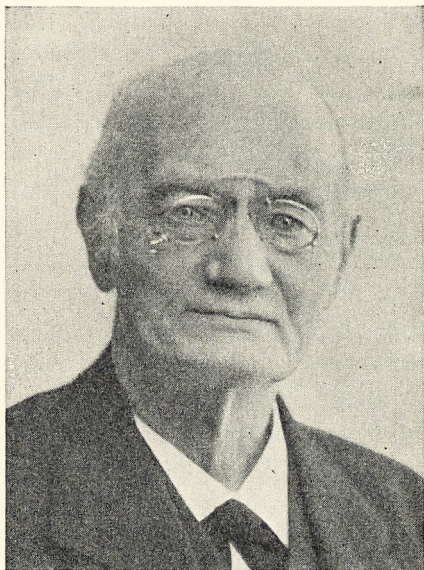
Hans Rosendal er ældst. Hans fader havde en gaard i Kollemorten vest for Vejle. Ikke langt derfra, paa Lerbæk mark, holdt Frederik d. Syvende revy over sine tropper 1848. Faderen havde været med i felten og havde lært sine drenge at synge »Dengang jeg drog af sted«. Nu skulle de se kongen! — Drengene var meget optaget af Ingemanns romaner. De forestillede sig kongen og hans mænd som de middelalderlige riddere. Alligevel blev de ikke skuffede: Saa snart de kom op over skovbakken, saa de hestegarden i de straalende uniformer — og foran dem holdt en høj, køn officer. »Er det kongen?« spurgte drengene. »Nej«, svarede faderen, »men se alligevel godt paa ham! Det er prins Christian af Lyksborg, og han blev Danmark tro, da hans fire brødre gik med oprørerne«. — Men nu talte kongen: om faren for, at vi skulle miste Sønderjylland. »Det skal ej ske«, sagde han. — Og folk græd rundt om.

Først var det forvirrende: de prunkende uniformer i det smukke landskab — kongens stærke ord — det bevægede folk — men siden blev det igangsættende for Hans Rosendal. Det vakte hos ham spørgsmaalet: Hvorfor var der fare for Sønderjylland? Hvorfor greb det folket saa dybt? — Og saa oplevede han selv fortsættelsen: 1864, tabet, det danske folk, der ligesom delte sig i to: dem, der tabte modet, og dem, der troede paa, at Gud kan vende det onde til det gode, og at et nederlag kan blive begyndelsen til en bedre tid.

Han kunne ikke forstaa det, han selv oplevede, uden at kende forudsætningerne, aarsagerne til 1848 og 1864. Derfor maatte han gaa til historien. Ved at opleve sin egen tids historie, saa han sammenhængen mellem historien og nutiden. Han stod midt i folkemængden paa Ler-

bæk mark. Og siden, da han blev historiefortæller, virkede det, som om det var folket selv, der talte.

Begtrup *var* ikke folket, men han *valgte* folket. Og det valg gjorde ham til historielærer. Han kom fra præstegaardskulturen. Bag ham var mange slægtsleds studerekammerarbejde med bøger, med klassiske sprog, lidt fjernt fra de praktiske opgaver, men med videnskabelig trang og europæisk kultur. — Og saa fik han den mand til lærer, som

Holger Begtrup.

mere end nogen anden paa den tid havde et personligt forhold til Danmarks guldalderdigtning i 19. aarhundrede. Paa Mantzius' skole i Birkerød blev der fortalt og læst for eleverne fra de nordiske gudemyter til den moderne digtning — men først og fremmest guldalderdigtningen: Oehlenschläger, Grundtvig, Paludan-Müller — det prægede skolen, saa man i flere generationer kunne høre, om en student var fra Birkerød — for de talte det skønneste dansk. Men de blev ogsaa kræsne, kritiske. Begtrup med sin skarpe intelligens var født til at arbejde med videnskab, med kritiske undersøgelser. Men han havde følehornene ude paa andre omraader — ogsaa religiøst. Som barn faar han fat i Grundtvigs salmer. Og ved

at synge dem og lære dem udenad vokser han naturligt ind i et grundtvigsk livssyn.

Som student bliver han ven med Jakob Knudsen, som havde samme religiøse og kunstneriske interesser, men som var ganske anderledes knyttet til det jævne danske folk. Og han blev huslærer for en søn af digteren Hostrup, som var slotspræst i Hillerød. Det fik afgørende indflydelse paa Begtrups udvikling. Han var student i 70'erne, men det blev ikke Brandes' linie, men Hostrups, han fulgte.

Begtrup blev lærer paa Askov, en straalende lærer i dansk — paa skolen, men ogsaa i alle landets forsamlingshuse. Og saa tog han den beslutning, som blev hans gennembrud.

Begtrup var tidlig meget politisk interesseret, og han kom meget i C. Bergs hjem i Hillerød —. Ved Bergs død blev han nu opfordret til at blive hans efterfølger. Skulle han opgive højskolen og blive politiker?

Det ville forandre hele hans liv. Det førte ham ind i de alvorligste overvejelser. Da han kom igennem dem, var han afklaret. Han havde fundet sin plads. Han sagde nej til politikken — og han ville have en almindelig højskole, hvor eleverne kom for første gang, her i sin barndomsegn, Nordsjælland. Her havde Hostrup virket, hans gerning ville han fortsætte. Hans plads var midt i det jævne folk, hans opgave at give dem det, som betød mest for ham selv: det danske folks bedste værdier, som de giver sig udtryk i guldalderdigtningen og i det folkelige liv, som han nu selv var med i. Det, som han var gaaet ud fra, og det, som han havde valgt, blev hans emne i højskolen: Det danske folks historie i det 19. aarhundrede.

C. P. O. Christiansen var ligesom Begtrup akademiker. To situationer er typiske. Fra barndommen drengen, der sidder ved bordet med faderen i lænestolen ved siden af. Som fornøjelseslæsning har de Homer, Dante, Thomas Aquino, Shakespeare, alverdens største skikkelser paa deres eget sprog. — Fra ungdomstiden: Studenten i fart mellem universitetet og Kannikestræde 11, hvor han var sekretær hos den blinde professor Nyrop, og hvor alt foregik paa fransk. Han løb altid, og kiggede op i luften, saa ikke det, som var paa jorden, optaget af kilderne til verdenshistorien, slugt af fjerne tiders visdom, uden at det rigtig hørte sammen med nutiden.

Saa kom han til Askov — og til Sønderjylland. Gik ud og ind i hjemmene der og saa, at selve det at bevare de danske hjem var en historisk opgave. At vort folks liv nu, det enkelte menneskes liv, er med til at skrive nutidens historie. — Han følte sig meget lille og meget ung — og tog fat paa historien ud fra et helt nyt synspunkt.

Saa kom 1914. Danmark rives med ind i den store sammenhæng. Og som indkaldt i de fire aar fik han god tid til at tænke sig om. Verdenshistorien, hans ungdoms studium, bliver nu perspektivet bag ved hvad der sker 1914. Der begynder hans »Mands minde«, der finder han sin plads. 1914 frigør ham til opgaven som historielærer i højskolen. Det maatte være opgaven nu, syntes han, at eleverne skulle se Danmark

C. P. O. Christiansen.

liggende i Norden og i det Europa, som spænder over hele kloden. At vi maa erkende det, og hvad følgerne er af denne store sammenhæng. Det maa kunne give en hjælp til at se, hvordan vi nu skal gaa frem.

Danmarks historie, syntes han, var et spejl, vi kunne se os selv i. Vi ser, at vi er et af de folk, som har mest at miste, hvis vi taber vores selvstændighed. 1914 staar vi blandt de forreste som et demokratisk samfund og i mellemfolkelig forstaaelse. Men samtidig ser vi vor svagthed. Naar de skæbnesvangre begivenheder nærmer sig, viser vi ikke vilje til at udnytte vore muligheder. Vi har ikke sat nok ind paa at kende europæisk politik, derfor ser vi ikke i tide, hvad den indeholder for muligheder og farer for vort folk.

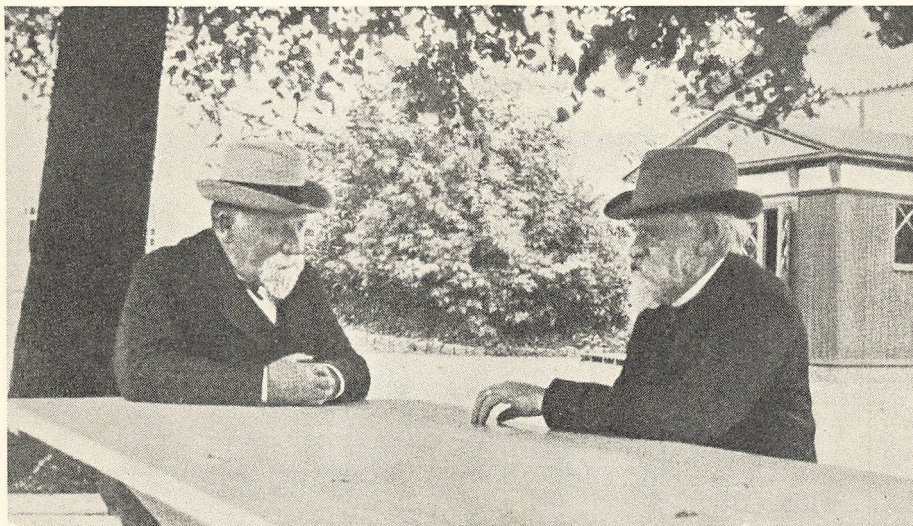
Fra 1914 gaar linien ubrudt frem til 1933 og 1940. C. P. O. saa det tidligt, og det var ham en bevidst opgave at styrke Nordens ungdom til at kunne bære krig eller fremmed herredømme. Igennem historieundervisningen at give dem en hjælp til at sprænge deres snævre egnsinteresser eller danske interesser og lade dem se Danmark som en del af Norden og med sin plads og opgave mellem verdens andre folk.

Vore tre historikeres oplevelser viser os, at naar vi er levende med i, hvad der sker i vor egen tid, kan vi ikke undvære historien. De kom fra hver sit hjørne af det danske folk: fra den jyske bondegaard, fra den sjællandske præstegaard og fra det københavnske professorhjem — men de mødtes i det kristne, historiske livssyn. Virkeligheden var for dem alle et liv her paa jorden, paa det sted og i det arbejde, vi er sat. Her skal vi gøre vor indsats, her er vor opgave. Men virkeligheden er ogsaa, at bag det er der et liv, som er forklaringen paa det liv, vi kender her, som er ophavet til det og maalet for det. Vor jord er kun en plet i Guds mægtige skabning. Paa denne jord er vi sat. Og skaberen har sagt, at vi skal hjælpe hinanden, ja, elske hinanden. Og alligevel er det virkeligheden, at hele jorden og hvert menneskesind er en slagmark, hvor godt og ondt kæmper, og vi kan ikke undgaa at tage vor plads i denne kamp, som bølger gennem folkeslagene.

Vi fik vor plads i Danmark og i Norden. Af historien skal vi lære os selv at kende og de store lande uden om os. Derved skal vi faa en hjælp til at se, hvordan den enkelte og vort folk kan gøre vor indsats.

Til os alle lød det fra disse tre historielærere, kaldende, opmuntrende: Der er brug for Jer! Ikke én af Jer kan undværes.

Margrethe Christiansen.

Rosendal og Holmström, færgemændene ved Øresund.

GRUNDTVIGS HØJSKOLE OG NORDEN

I 1853 fylte Grundtvig 70 år. Det ble i den anledning nedsatt en komite som skulle forestå innsamlingen av en pengegave, som skulle brukes til bygning av en folkehøyskole. To norske prester hadde sete i komiteen. Det var Stensrud og Wexels, begge kjente folk. Da gavebrevet med de mange penger ble overgitt Grundtvig, viste det seg at det blant de 471 underskrifter, var 92 norske. Svenskene var ikke kommet med, og det var de utilfreds med, for også hos dem var Grundtvigs navn kjær, sa de. Senere ble det åpnet en ny innsamling, men om svenskene kom med i den, vites ikke.

Listen over de norske giverne, viser at de fleste var fra Christiania, bygdene kring Mjøsa og Trøndelag. Og vi nikker gjenkjennende til flere gode folkehøyskolenavn som Wexelsen, Anker og Arvesen, men hever øyebrynene ved å se at professor Gisle Johnson har skrevet seg for et par riksdaler. Han var jo grundtvigianismens store motstander i Norge, — men det var først senere, at striden for alvor ble kvass. Grundtvigs navn var aktet i Norge. Derfor var det også et ålment ønske som ble oppfylt, da studentersamfunnet innbød ham til å gjeste Christiania. For Grundtvig ble det hans eneste reise til Norge, hans ungdoms drømmeland, som en gang hadde vært på nippet til å gjøre ham til sin egen sønn. Det var den gang Hersleb og Stenersen ville ha ham til professor ved universitetet.

Nå endelig var han kommet til byen — som den store berømthet. Både blant studentene og i andre befolkningslag møtte han mange tegn på personlig hengivelse, og han ble sterkt hyllet. Stortingets president avbrøt forhandlingene for at tingets medlemmer kunne få høre Grundtvig tale

ved en vespergudstjeneste i Vår Frue kirke. Andre kappedes om å invitere ham til selskap.

Grundtvig fikk også høve til å hilse på landsens folk under sitt opphold. Og at han har likt seg godt i disse omgivelser, vitner C. Brandt: „Du skulde have set „den Gamle” aftenen på Tandberg i Ringerike, øverst på højen i den lyttende kreds af Norges bønder og Nordens akademiske ungdom, med blottet hoved og seerblikket vendt ud over dalen, der havde været vidne til oldtidens storværk — de gik om ham som en fader —”.

At mange av Grundtvigs gamle og nyvundne venner holdt fast på forbindelsen med ham også senere, har vi rikelig vitnesbyrd om i listen over de norske givener i 1853. Det var takk for sist! Grundtvig glemte heller ikke Norge, han fulgte godt med i utviklingen der oppe, ikke minst på åndslivets område. „Hils Ivar Aasen, den flittige samler!” ropte han en gang til en flokk norske studenter under et møte i Tivoli. Nordmennene møtte også flittig opp hos Grundtvig ved de store møtene eller når det på annen måte bød seg et naturlig høve. Derfor har vi lov å tro at også noen av dem har besøkt Grundtvigs Højskole. Men noe bestemt vet vi ikke om dette.

Der i mot kan det sies med sikkerhet at norske emner og forhold ofte ble trukket fram i skolens undervisning. I en utgreiing om litteraturundervisningen blir Bjørnson og Ibsen omtalt — som de eneste ikke danske. Dette tyder på en sterk norsk innflytelse. Men „efter Islændernes Exempel og mest i deres Følge har vi da ogsaa set os om i det øvrige Norden”, sier Brandt et sted. Dette må da bety at de har lest islandske sagaer med elevene, eller gjenfortalt dem, men at de også på annen måte har orientert seg i Norden.

For øvrig kan det ikke nektes at kjeldene flyter meget sparsomt når det gjelder opplysninger fra den første tiden. Annerledes blir det fra det øyeblikk skolen gir ut årsskrift med meddelelser om undervisningen. Mange små trekk herfra vitner om sterke nordiske innslag i skolelivet, — og kaster på en måte lys over tiden før også. Impulser i nordisk lei ga ikke bare bøkene, men også de mange besøk skolen fikk fordi den lå så nær København. Svensker og nordmenn var selvfølgelig i majoritet, men også andre fant vei til skolen. Under elevmøtet i 1905 var det en stor gruppe finlendere til stede. Minister Høgsbro holdt et foredrag om andelsbevegelsen, som vakte stor interesse. En representant for gjestene takket ministeren meget beveget, „og det er ikke for meget sagt, at det var med Vanskelighed, at Taarerne holdtes tilbage,” da han skildret de elendige forhold Finnland levde under p. g. a. Russlands undertrykkelsespolitikk. Dette realistiske glimt viser at det nordiske brått kunne feie all romantisk stafasje til side, og åpenbare seg som hård og bitter virkelighet.

Et mere storstilt forsøk på å skape nordisk kontakt var det 10-dagers kursus som i 1911 ble holdt for norske skolefolk. Det møtte 111 norske samt noen danske. Fremstående personligheter innenfor dansk politikk og åndsliv ga orientering om ulike sider av livet i Danmark. Mellom foredragsholderne var bl. a. Klaus Berntsen, I. C. Christensen, Jakob Appel, J. Nørregaard og H. Rosendal. Et referat i „Norsk Skoletidende” tyder på at nordmennene

var meget godt tilfreds med møtet. Det hadde virket inspirerende på dem:

*„Nordover bære
Livsmots gyldne lære
med os til fremtidens land.”*

Liknende kurser var påtenkt senere, men krigen satte en stopper for dette som for så meget annet.

Ved disse besøkene som her er skildret, var det Norden som rykte inn på skolen. Til andre tider var det omvendt. Det var f. eks. tilfelle når lærerne reiste ut og samlet inntrykk til den daglige undervisning.

Jutta Møller, den kjente høyskolemor og kvinnesakskvinne, mangeårig lærerinne ved skolen, har fortalt om et besøk hos selveste Bjørnson på Aulestad. Fru Møller var sammen med sin datter, og begge var de meget spent på hvordan Bjørnson ville motta dem. Var Danebrog heist, var det vel et godt tegn, tenkte de. Men de hadde ingen grunn til å bekymre seg, for „der flagedes med alle verdens Flag, saa man næsten ikke kunde se Gaarden —”. Og Bjørnson var hjerteligheten selv. Det ble talt om Danmark og Norge, folkehøyskolen og andre „sager”. Bjørnson betrodde fru Møller at han satte folkehøyskolen meget høyt, og at han i sin tid hadde vært med på åpningen av Grundtvigs Højskole, og der hørt Grundtvig tale, „hvad han aldrig glemte”. Men han klagede over at folkehøyskolen ikke kunne finne riktig fotfeste i Norge. Fru Møller på sin side trøstet ham med at en fra Norge fikk stoff til å holde høyskole med i Danmark. „Hans første Fortællinger var vor stadige Læsning, og den Tanke, der gik igennem dem — at Kjærlighed og Tro er de stærkeste Magter i Verden og skal derfor nok sejre over det Onde tilsidst — det er netop den Tanke vi gerne ville opdrage vor Ungdom til — og saa hans dejlige Sange: „Løft dit Hoved, du raske Gut”, „Undrer mig paa”, og mange flere, som vi synger med stor Begejstring, og saa særlig den lille yndige Sang: „Herre, tag i din stærke Arm, Barnet som leger ved Stranden”, den bruger vi tit til Aftensang, og til Afsked, naar Eleverne forlader Skolen”. „Det glæder mig — det glæder mig,” sagde han med Taarer i Øjnene”. I samsvar med generøsiteten i sin natur, erklærte han for fru Møller, at „Kvindesagen var den største i Verden”, men at det nå var en ny sak han kjempet for — og det skulle bli hans sidste, „et nordisk Forbund — vi 3 Folk maatte staa sammen, — gjorde vi ikke det, gik det os galt.”

Bjørnsons innflytelse på den danske folkehøyskole har vært betydelig. Hans ungdomsdiktning, bondefortellingene, ble meget populære, for de bygde på det samme lys- og mørkemotiv som også preget høyskolens forkynning. Og dertil kom sangene — „Aah ja! dem sang vi jo til alle Tider”. Og hvor dansk og norsk møttest, var det Solbakken og Granelien om igjen. „Vi er saa tunge og mørke af os”, sukker en nordmann. „Men netop derfor længter vi saa mod det sollyse, det mere blide — deraf kommer det ogsaa, at Nordmændene er saa begejstrede for Danmark”. Hvor denne ung-bjørnsonske påvirkning var sterkest og lengstvarende, sperret den i noen grad for utsikten til et annet og nyere Norge, liksom til andre sider av Norden. For Grundtvigs Højskole var dette i midlertid ikke tilfelle.

Ved skolens 50-årsfest den 26/10 1906 var rektor Holmström fra Hvilan

folkehøyskole i Skåne en av hedersgjestene. Dette var meget naturlig, for Holmström var nok den svenske høyskolemann som hadde sterkest kontakt med Danmark, og da særlig Grundtvigs Højskole. Holmström moret seg ofte med å fortelle om den første gangen han forsøkte å komme i kontakt med Grundtvigs Højskole på Marielyst. Holmströms interesse for folkehøyskolen var blitt vakt i heimlandet, men for øvrig kjendte han intet til en slik innretning. Holmström og riksdagsmann Ola Andersson reiste så over til København for å se nærmere på Grundtvigs Højskole, Marielyst. Om det var „språkförbistringen” eller rett og slett navnelikheten som gjorde utslaget, skal være usagt, men resultatet ble i alle fall at de havnet på Marielyst i Helsingør (et ikke ukjent forlystelsesetablissement). Den „skole” de så der, fant de likevel så merkelig, at de syntes det var best enda en gang å spørre om vei til Grundtvigs Højskole. Vi forstår godt deres glede da de endelig sto foran skolen på Nørre Fælled i København — og skuffelsen da de ikke traff noen hjemme.

Men Holmström ga ikke opp. Han kom senere i kontakt med forstander, kaptein la Cour i Lyngby, og dette fikk stor betydning for ham, fordi la Cour ga ham mot til å ta fatt på høyskolearbeidet. Den 2. des. 1868 besøkte la Cour Hvilan som den første danske høyskolemann sammen med løytnant Fredrik Bajer. Forstander la Cour fortalte de svenske elever om den danske bondestand i trellekår og som fri, og om de danske høyskoler. Besøket ble i 1872 gjentatt av Fredrik Bajer, som også oppsøkte den gamle riksdagsmann Anders Persson, en av Hvilanskolens støtter, og sammen med ham talte „manget ord, som vilde glæde Nordens enhedsvenner at høre”.

Rektor Holmström var en selvstendig natur som forsøkte ikke „allt för brådstörtat at kasta (sig) i den danska famnen”. Men dette hindret ham ikke i å søke kontakt med danske kolleger. Tvert i mot. I 1881 besøkte han således Vinding, og traff der den senere forstander for Grundtvigs Højskole, Hans Rosendal. Der ble grunnen lagt til et livsvarig vennskap. Alt to år senere ble dette vennskapet styrket ytterligere under det nordiske høyskolelæreremøtet på Testrup. Sammen med Schröder fra Askov inviterte Rosendal svenskene på en tur til Sønderjylland. For Rosendals vedkommende var dette et ledd i en oppgave som han hele sitt liv følte ansvar for: å opplyse svenskene om Sønderjylland. På dette punkt kom Rosendal til å bety mer for svenskenes syn på utviklingen i Sønderjylland enn kanskje noen annen dansk mann. Hvor det bød seg et naturlig høve, fortalte han om forholdene syd for grensen. At hans fortelling ikke har vært uten virkning, er Holmström selv det beste eksempel på. Han — som ifølge eget utsagn „en följd av år stått skeptisk vis a vis sönderjydernas förhoppningar” — skriver i 1918 da „det började gå skidt för tyskerna” i et brev til Rosendal: „Vi har haft på känn, at Du levat upp på nytt och kommit i hänryckning som den unge Saul — även mitt hjärta (har) blivit brinnande, och jag har därunder idligen haft Dig i tankerna”. Og fru Hedvig Holmström legger til at hun i „alla dessa sorgens år för Sönderjylland har — deltagit i danskarnas harm och bedröfvelse —”.

Vennskapet mellom Holmström og Rosendal fikk stor betydning for de skoler de sto som ledere av, og for de skiftende elevflokker begge steder. Fra 1898 ble det vanlig at sommerskolene på Hvilan og Grundtvigs Højskole

besøkte hverandre, det ene år på dansk grunn, det annet på svensk. Denne tradisjon varte helt fram til 1929, kun avbrudt av de siste vanskelige krigsår. Hvem som gjorde opptaket til det første besøk, ligger ikke helt klart, men det har sikkert vært drøftet av de to forstandere lenge før det ble realisert. Dessuten synes Københavns Højskoleforening å ha vært implisert. I 1898 er Hvilanselevene gjester på Grundtvigs Højskole. Alt tyder på at det har vært et meget festlig møte. Hvilanselevene ble mottatt på Lyngby stasjon, „og Arm i Arm gik de — gennem Lyngby op til Kirkegaarden”, hvor Holmström nedla en krans på la Cours grav, sikkert også med tanke på det møte de hadde hatt for 30 år siden, og som Holmström alltid tenkte tilbake på med stor takknemlighet. Etter denne høytidlighet gikk turen videre til selve skolen, hvor Rosendal holdt foredrag om den store sønderjyde A. D. Jørgensen. Blandt dagens talere var også folketingsmann Harald Holm, som minte elevene om at det nettopp var 60 år siden svenske og danske studenter „ligesom førte af en usynlig Haand” møttest for første gang. Harald Holm så i dette nye møtet mellom dansk og svensk ungdom et naturlig framhald av det som begyndte mellom studentene „paa Isen mellem Sjælland og Skåne”. Og liksom ved studentenes muntre fester manglet heller ikke punsjbollen ved denne, og der „raadede den livligste Stemning”, som kulminerte da rektor Holmström, „medens en straalende Regnbue hvælvede sig over Forsamlingen”, utnevnte Harald Holm til æresmedlem av Hvilans elevforening. Blant talerne var flere svenske riksdagsmenn som det også var danske, og det ble knyttet mange nye vennskapsbånd. Et par strofer fra en sang skrevet til leiligheten, kan stå som uttrykk for den ånd og stemning som kjennetegnet dette første store møtet mellom Grundtvigs Højskole og Hvilan:

*»Hele Nordens Folk engang
skal faa Højsommer blid,
gamle Haab med Kraft genfødes,
Birken og Bøgen jo mødes.«*

Dette møtet mellom „Birken og Bøgen” fant som oftest sted ved St. Hans-tider. Var danskene verter, gikk det vanligvis til på den måten at Hvilanselevene først så København om formiddagen og deretter reiste ut til Lyngby, hvor det på høyskolen var pyntet til fest. Så vekslet det utover ettermiddagen med taler, sang og leik. Og når kvelden kom og mørket senkte seg over landskapet, tok den danske „pige” en svensk „flicka” under armen og sammen vandret de rundt i høyskolens hage, som var festlig pyntet med kulørte lamper. Hist og her hørtes dempet tale, andre steder romantisk sang, og det kunne bli temmelig sent før de siste toner døde hen i sommernatten. Dagen etter gikk så turen til Frilandsmuseet eller Frederiksborg Slot, hvor de så samlingene.

Neste år var det Hvilans tur til å ta i mot. Og det var ikke fritt for at „en (og) anden af de unge Piger — følte sig lidt underlig i Hjertet ved første Gang at skulle sætte sine Fødder udenfor Danmarks Grund”. Men det varte ikke lenge. Snart ble de fanget inn av den festlige og hjemlige stemning som møtte dem, så de „ganske fortrylledes af Stedet”. På Hvilan gjorde de seg også særlig for, fordi de følte at de ikke hadde så meget å vise fram som danskene hadde når Hvilansboerne var i København og Lyngby. Et

av høydepunktene under Sverigesturen var besøket i Lund domkirke. Men aller festligst var selvfølgelig oppholdet på skolen, hvor man alltid gjennom sang, håndarbeidsutstillinger o. likn. prøvde å gi et bilde av svensk høyskole. Sommermøtet i 1906 kan ellers tjene som eksempel på hva de danske elever kunne oppleve på en tur til Hvilan. Møtet ble holdt den 4. og 5. juni det året. Hovedtaler den første dagen var dr. Gustaf Andresen fra Kansas. Hans emne var: „Nordisk og amerikansk skandinavisme”. Taleren minte om den utvikling som hadde funnet sted i Amerika, hvor en ikke lenger som i den første tiden, la vekt på hvilket land en var kommet fra, men søkte hedersnavnet amerikaner. På samme måte burde det være også her i Norden. Ingen skulle tenke på om han kom fra Danmark, Sverige eller Norge, men være stolte over å være skandinaver. Taleren fant derfor stor grunn til å glede seg over de sterke tegn på skandinavisme han hadde møtt mange steder. Den følgende dag, som var Danmarks grunnlovsdag, ble møtet lagt til Bökeberg, hvor der var samlet ca. 6000 mennesker. Av disse var 600 danske. Også her ble det talt om skandinavisme. Men skjønt referatet fra møtet ikke tillater det, ligger det fristende nær å hevde at dagens talere, Holger Begtrup fra Frederiksborg og Lars Eskeland fra Voss i Norge, har hatt Kansasmannen fra dagen i forveien i tankene mens de talte. De pekte begge to på en ny bevegelse som klart skilte seg ut fra den skandinavisme som rådde i 1840-årene. Denne nye bevegelse tok ikke sikte på en politisk forening, men på et åndelig fellesskap mellom Nordens folk. Det var med sterke og levende inntrykk i sinnet at elevene reiste heim etter slike møter, enten det nå var på Hvilan eller på Grundtvigs Højskole en holdt til. For mange sikkert et minne for livet. Men den strålende kjede av herlige og morsomme opplevelser var ingenlunne brutt da taleren forlot talerstolen eller forstanderen bød „god natt!” Da gikk nemlig teppet opp for en ny side ved det nordiske samarbeide, hvor elevene selv spilte hovedrollene. En elev fra 1921 har ordet: „Jeg fik en Svensker og to Danske i Indkvartering —. Du kan tro vi havde en „rolig” Nat! Ikke mindre „rolig” var den paa andre Værelser og paa Gangen. Enden paa det hele blev, at den svenske Rektor kom ud og sagde: „Tys Flickor!”

I alt nordisk samkvem betyr det språklige meget. Og skjønt elevene hadde lest noe svensk i forveien, var de likevel ikke så stive i dette klangfulle språk, at de av den grunn ble frarøvet den særlige glede det er å oppdage uskyldige, men komiske misforståelser: „De spurgte, om de kunde købe Vykort (prospektkort), og vi undrede os over, hvad de ville bruge Hvidkaal til”. En annen dansk elev som har vært på Hvilan, skriver at det meste av foredraget og morgenandakten var forståelig. Men „jeg tænkte dog paa, at vi maatte være glade for, at vi her hjemme stadig har Lejlighed til at høre Guds Ord paa Modersmaalet”.

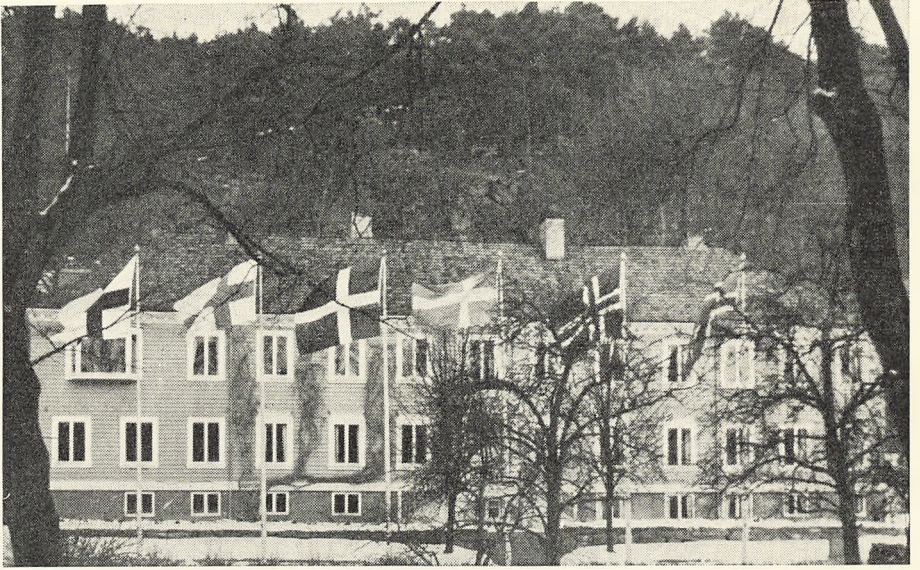
Det er umulig å måle betydningen av disse årvisse besøkene, hverken for skolene eller for den enkelte elev. Men trolig ville mange — liksom Malin Holmström-Ingers — se tilbake på dem, „som om det varit brännpunkten av all sommarens sol, värme och glädje”. Og det er mange vitnesbyrd om at disse dansk-svenske sammenkomstene kastet sine festlige stråler over tiden både før og etter selve møtet. „En hel Maaned i Forvejen havde vi talt om dette Besøg, og vi glædede os i allerhøjeste Grad”, skriver en. Og etter

besøket heter det: „Nu gaar vi og venter Brev fra vore Venner fra den anden Side Øresundet”.

Det var skolenes beliggenhet i forhold til hverandre som muliggjorde disse elevbesøkene. Av samme grunn ble skolene kontaktformidlere mellom dansk og svensk folkehøyskole i allminnelighet. Mange svenske høyskolefolk har i årenes løp gjestet Lyngby — og de hadde som oftest en hilsen med fra Hvilan. Og når de kom tilbake til heimlandet — skriver Holmström — „andligen väl mättade men kroppsligen uttröttade”, brukte de å slappe av noen dager hos ham på Hvilan, „lockade av ställets benämning”. Og liksom Holmström viste svenskene vei til Grundtvigs Højskole, tilskyndet Rosendal danskene til å besøke Hvilan. På den måten kom store ungdomsskarer i kontakt med svensk høyskole, noen fra andre skoler, andre fra Københavns Højskoleforening.

Det var derfor helt treffende at Rosendal og Holmström ble kalt „færgemændene ved Øresund”. Men svenskene brukte ellers å kalle Rosendal for Columbus — fordi han hadde oppdaget den svenske høyskole! Det var også et annet likhetspunkt mellom Rosendal og Columbus. Siste gang Columbus var i Amerika, ble han ført lenket tilbake til Spania. Også „Rosendal er kommen tilbake i Lænker, Venskabsbaand, hvori han var bleven knyttet til os”. Da Rosendal fylte 70 år, ble han hedret av den svenske høyskole som „den nordiska folkhögskolans nestor og den trofaste vännen till Sveriges folk —”. Den svenske „færgemand” ble heller ikke glemt på sin 70-årsdag. Han fikk den danske konges påskjønnelse i form av dannebrogordenens kommandørkors, som Rosendal tolket som et takk for hans forsvar av den danske folkehøyskole da den var i trengsel, og for hans innsats i høyskolens tjeneste. Dette dansk-svenske fellesskap, som var begynt nesten tilfeldig, sprunget ut av en naturlig interesse for nabolandet og klok forståelse av det pedagogisk verdifulle i disse gjensidige elevbesøkene, var med årene økt i omfang og styrke, og hadde på den måten fått betydning langt ut over de to skoler. Det var et brobyggerarbeid i mellom to folk.

Dette arbeid ble båret oppe av en nordisk interesse, som ikke var så meget politisk som åndelig og kulturell. Rosendal var ikke en blåøyet skandinavist av den gamle typen. Han sto fast med begge ben på jorden, ikke blasert bedrevitende, heller ikke negativt dømmende når det gjaldt fortidens famlende og feilende skritt fram mot et forenet Norden, men i trofast virke for en „skandinavism av en ny art... som stilla och oförmärkt intränger i folkens breda lager för att slutligen låta dem känna, att de ero ett folk och hava en tro”. Rosendals skandinavistiske interesse skrev seg fra ungdomsårene. Som ung lærer i Vejle kom han i kontakt med den aktive skandinavist Orla Lehmann, en særpreget og sterk personlighet, som Rosendal uten å være enig med alltid nærte stor respekt for — selv da de mange forlot ham. Rosendal var også medlem av P. Rosenbergs Nordisk Forbund med dets agitasjon for en aktiv unionspolitikk. Men hverken i forhold til Lehmann eller Rosenberg var han en etteraper. Han stakk selv ut den vei han ville gå. Og som høyskolemann holdt han sin skole fri for politisk agitasjon. På høyskolen skulle en samle seg om det historiske og litterære. Grønvald

»Kungälv.«

Nielsen har i noen enkle verslinjer gitt denne karakteristikk av Rosendals nordiske tale:

*»Hver Gang jeg lyttet til dit Ord
blev Nordens Folk mig kære.
Du dækked Sagas rige Bord,
var Danmarks Søn med Ære.«*

Hva H. Rosendal fikk innført, ble på den naturligste måte fortsatt av sønnen, H. A. Rosendal, da denne overtok ledelsen av skolen. H. A. Rosendal var knyttet med sterke vennskapsbånd til Hvilan og familierne Holmström og Ingers. Dette satte sitt preg på undervisningen, hvor svenske emner ofte ble brakt på bane.

Da Ernst Borup ble skolens forstander og skulle føre den inn i en ny og vanskelig tid for folkehøyskolene, bekjente han seg til skolens gamle Hvilanstradisjon. Dette var meget naturlig for Borup fordi han fra sin tidligste ungdom hadde nært en „naturlig Interesse for vort Naboland mod Øst, Sverige“, en interesse som sikkert var blitt ytterligere styrket gjennom arbeidet i Københavns Højskoleforening. Det skjer derfor ingen avgjørende endring med den tradisjon som H. Rosendal hadde skapt, før C. P. O. og Pip Christiansen meislet nye og markante trekk inn i skolens nordiske ansikt.

„Vi staar paa Skuldrene af de Gamle, men vi skal og maa se længere ud over Norden og Europa end de“, slik karakteriserer Christiansen sitt forhold til Begtrups og Rosendals skolesyn. I de unge år var både Pip og C. P. O. Christiansen blitt knyttet til brødrefolkene i nord gjennom sterke, personlige opplevelser. Pip Christiansen særlig til Sverige, hvor hun som elev på Sörängen folkehøyskole hadde mottatt dype inntrykk av svensk kultur og

språk. Christiansen var i ungdommen knyttet sterkere til Norge. To forhold synes å ha vært særlig avgjørende for ham, møtet med norsk natur og litteratur. Og særlig Wergeland fengslet ham. Gjennom en mangeårig lærervirksomhet i Askov ble de knyttet stadig fastere til Norden, ikke minst gjennom de mange nordiske lærere og elever som dengang besøkte skolen. På det vis ble de tidligste ungdomsopplevelser som de hadde hatt hver for seg, ikke bare bekreftet og utdypet, men også knyttet sammen, slik at de begge fikk hele Norden som naturlig interessefelt. Dertil kom at den nordiske interesse var grundig underbygd med reel viten og kunnskap. For C. P. O. Christiansens vedkommende var det særlig historien som dannet underbygningen, for Pip Christiansen det fond av nordisk tradisjon hun tok i arv fra Schrøders og Appels Askov. Deres nordiske innstilling var vel fra først av ikke vesentlig forskjellig fra den høyskole-skandinavisme som preget så mange danske høyskoler. Men den var mer bevisst og åpen for nye inntrykk, og derfor sterkere merkt av de aktuelle frihetsproblemer i Norden og de politiske forhold. Det siste er Christiansens innsats i Grønlandsstriden et klart vitnesbyrd om. En klar „ny-nordisk” innstilling i skolesynet var det imidlertid neppe tale om, før begivenhetene i 1933 brutalt trengte seg på og skapte den negative forutsetning for „den ny-nordiske Fornyelse af den danske Højskole”. For å kunne verge dansk ungdom mot nazismens forførende makt var det nødvendig „at søge tættre sammen med Slægt og Venner her i vor egen nordiske Verdensdel”. Det som hadde utviklet seg hos dem begge bl. a. under sterk påvirkning av J. Bukdahl, var i 1934 modnet til ønsket om en egen skole. Denne skulle bygge på det ny-nordiske skolesyn, som sterkt betonte „den folkelige Livsudvikling i hver nordisk Folkeenhed, store som smaa, som Forudsætning for alt Samarbejde”.

I nesten fire år hadde C. P. O. og Pip Christiansen virket ut fra dette syn da Grundtvigs Højskole i 1937 ble flyttet til Frederiksborg. Dermed inntrådte en helt ny situasjon. To av landets mest kjente skoler ble slått sammen, tradisjonen fra dem begge skulle føres videre, men ikke stenge for det nye. I den anledning uttalte C. P. O. Christiansen: „Holger Begtrupps danske Gerning vil vi efter Evne fortsætte, H. Rosendals dobbelte Udsyn til Sønderjylland og Sverige er ogsaa vort, men for os vil Navnet „Grundtvigs Højskole ved Frederiksborg” forplikte til et mere omfattende Arbejde i den dansk-nordiske Aand, som Grundtvig elskede saa højt”. Grundtvigs Højskole var nå blitt en dansk-nordisk folkehøyskole, som den også het offentlig. Navnet dansk-nordisk stammer fra en artikkel redaktør Ernst Christiansen skrev ved forstanderskiftet i 1934. „Vi fandt, at han hermed havde ramt det helt centrale i, hvad vi vilde”, skriver C. P. O. Christiansen. „En dansk Højskole som alle Søsterskolerne og samtidig en nordisk Skole, en støtte for „Det unge Grænseværn” i dets Kamp mod den tyske, hedenske Nordiskhed, der udfra „Nordische Gesellschaft”, Lübeck, drev sin Propaganda ud over alle Nordens Lande”. Som et djervt uttrykk for skolens kampstilling, var det nye skolemerke med den ottekantede stjerne som tegn på de otte nordiske folk. Det sentrale i merket var kors- og drakemotivet som symbol på kampen mellom det onde og gode, lyset og mørket. Denne kampen kjennetegner livet til alle tider, men det nazistiske uvær hadde aktualisert den.

Også på Grundtvigs Højskole rykte kampen inn. Men det som mest preget

hverdagslivet var det intense arbeid, som det var Pip og C. P. O. Christiansens særlige evne å kunne dra sine elever og medarbeidere inn i. Sammen prøvde de å legge et nytt og spennende land under seg, og ingen fikk spare seg, og noen måtte bringe offer. De litteraturhistoriske foredragene måtte gå ut så det kunne bli plass til de store nordiske foredragene. På timeplanen ble det lagt inn norsk og svensk lesning. Og dertil kom Nordisk Hold, som besto av de nordiske elevene plus noen danske. Denne undervisningen gikk ikke ut på å ensrette elevene eller dytte på dem en skematisk, abstrakt nordiskhet. Rent praktisk og pedagogisk formet den seg som et forsøk på å vise rikdommen i den nordiske mangfoldighet. C. P. O. Christiansen utstyrte ikke sine elever med tankeskarpe og logiske argumenter til bruk i den nordiske debatt. Ilden og varmen i hans tale var rettet mot hjertet. „Så har sommarens gåva till mig blivit, att jag lärt älska ett land som jag förut inte kände, Danmark, men samtidigt har Sverige kommit att betyda mer för mig en förut”, skriver en svensk elev. En nordisk undervisning var ikke nok i seg selv. Pip og C. P. O. Christiansen ivret alltid sterkt for at elevene ved selvsyn skulle oppleve Norden. Ved siden av de mindre utfluktene til Lund, Höganäs eller Kullen, ble det også arrangert lengre reiser. I 1936 gikk således turen til Stockholm og andre svenske byer, i 1937 til Norge, der Rigmor Hansen og Vagn Christensen marsjerte inn i Gudbrandsdalen i spissen for sine gymnaster. I 1938 var det lingiade, og Stockholm besøktes påny. Disse elevreiser er senere tatt opp igjen med årlige besøk i norske heimer og ungdomslag i samband med en rundreise som en av skolens lærere legger til rette.

Men et halvt års tid i et annet nordisk land ville være det beste, mente Christiansen, og det var mange som fylgte hans oppfordring. Svarte så virkeligheten til det de hadde hørt på høyskolen? Tidt: „efter de tre månaderna på Frederiksborg har jag upptäckt verkligheten bakom orden „nordiskt samarbete”. Nu har jag fått se, fått uppleva något”. Men ikke alltid: „Jeg ved godt, dette er imod din mening, C. P. O., - - - men jeg forstår ikke hvorfor sprogene med magt skal fjernes mere fra hinanden end nødvendigt”. Mange små trekk vitner om at elevene har lært å bruke øynene og vurdere det de møtte på deres vei. Man merker, „hvad det Nynorske betyder for dem deroppe”, heter det hos en. En annen er falt i funderinger foran et kunstverk: „Her står Abel — videnskabsmanden og seeren — på ryggen af de to som bærer ham. De to kropsarbeidende mennesker. Men deres blikke og ansikter er vendt ned. Jordvendte. Havde han ejet en gnist af Grundtvigs menneskesyn — han, som har skabt dette kunstverk — så havde han ialfald vridt lidt på hovedet til den ene — så denne kunde fået et skimt af Vorherres blå himmel, som hvælver seg over os alle”.

Skolens lærerstab ble utvidet med en svensk og norsk kollega — et særlig trekk ved Grundtvigs Højskole som den ennå i dag er ene om. Oppgaven deres var først og fremst å undervise i henholdsvis svensk og nynorsk språk, og gi en innføring i de to lands kulturliv. Sammen med de nordiske elevene dannet de et nytt innslag i skolelivet. De kom også til å prege det kammeratslige samvær gjennom de fester og tilstelninger de var med i. Det var tilfelle ved nordmennenes 17. maifest og svenska flaggans dag. Men også ved andre leiligheter veiet og veier de nordiske flagg på stangen.

Blant de første års nordiske lærere var nordmennene Inge Krokann, Ola Setrom og Albert Haugsand. Sammen med Carin Cederblad og Lasse Englund fra Sverige la de grunnen til den nordiske undervisning, som det senere er bygd videre på. De nordiske lærerne skiftet ofte, og sammen med tidligere elever spredte de kjennskap til skolen og tillit til den, først og fremst blant nordisk høyskoleungdom. „Vi nordmenn skulde ha god grunn til å slå ring om denne skolen”, heter det oppmuntrende hos en. Og en annen slår all skepsis til side: „Dette kan vi vera med på av fullt hjarte, for her kan vi i lykkeleg samarbeide med brør få lov å halde på den fulle fridom —”.

Krigen kom og slo brutalt døren i for alt nordisk samkvem. Men selv om den personlige kontakten manglet, så førte selve det voldsomme ragnarok de nordiske folk tettere sammen. Tanken på nabofolkenes skjebne skapte uro i hjertet. Og elevene ble mer åpne for den nordiske tale C. P. O. Christiansen nå ønsket å føre. To problemer trengte seg på. Før det første Nordens indre sammenhold. Og her mente C. P. O. Christiansen og mange med ham at „Dannelsen af en nordisk Forbundsstat havde — — en stærk realpolitisk Baggrund”. Og for det annet Nordens forhold til den øvrige verden. Norden måtte finne sin plass i det store fellesskap mellom alle jordens folk. Var det på dette punkt andre muligheter enn den golde internasjonalsisme som mellomkrigstiden hadde trettet folk med? Mange følte at det verden trengte til, var et helhetssyn som omfattet både den enkeltes levnedsløp og slektens, både tiden og evigheten, og som derfor kunne virke samlende på en splittet og oppløst verden. Fantes et slikt syn? „Om en Opdagelse af Gøteborgsynet kan vi neppe tale”, skriver C. P. O. Christiansen, „fortrolig fra før, som vi var med Højskolens gamle Tanker, men om en sterkere personlig Grebethed deraf og en Trang til at gøre andre delagtige i det genfundne og genoplevede. Det folkelige — det med hvert enkelt nordisk Folks Liv og Bestemmelse — og det nordiske, der før havde levet ligesom ved Siden af det verdenshistoriske, blev nu et organisk Led i Menne-skeslægtens kampfyldte Historie, og denne kom ind i et dybere Perspektiv, ind under Evighedens Synsvinkel, under Guds Viljes Synsvinkel”.

Det praktiske utslag av denne „Trang til at gøre andre delagtige i det genfundne”, var Gøteborgkursene, som C. P. O. Christiansen tok initiativet til i 1944. Etter krigen er det holdt kurs i Danmark, Sverige, Norge og Finland. Gøteborgkursene hadde forløpere i andre kurser som ble holdt på skolen, „Dansk i 1000 Aar” og „Nordisk i 1000 Aar” i 1941 og „Nutids-Norden” i 1942. Alt sammen var det ledd i et „Arbejde for at forberede Rejsningen af den fællesnordiske Folkehøjskole, Højskolernes nordiske Højborg et Sted i Bohuslän. Kunne planen virkeligjøres? Neppe, sa man. Da ble en med ett vitne til et djervt initiativ på området.

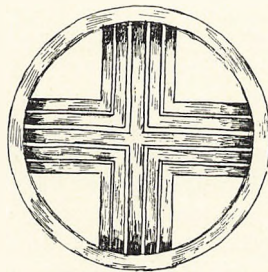
Den nordiske folkehøyskole i Kungälv er likevel ikke den skole ved Gøteborg Grundtvig hadde talt om. Den er intet universitet, men en mindre skole fortrinnsvis for tidligere høyskoleelever fra de nordiske lande. C. P. O. og Pip Christiansen gikk helt og fullt inn for skolen, og det var en stor dag for dem begge, og ikke minst for Christiansen, da han på skolens åpningsdag kunne ønske den lykke til. Kungälvsskolen er sterkt i slekt med Grundtvigs Højskole, ikke minst fordi to av skolens bærende krefter er tidligere Frederiksborglærere, Carl Guldagger Hansen og hans svenske hustru Carin Ceder-

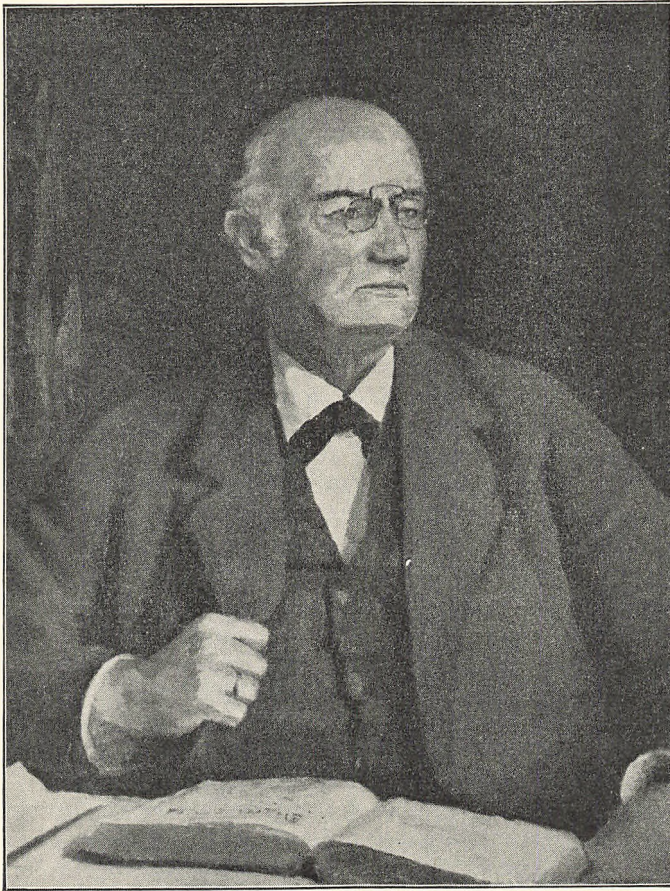
blad Hansen. Det har derfor vært en nær kontakt mellom de to skoler, også fordi den nordiske undervisning begge steder stadig springer ut fra samme inspirasjonskilde: C. P. O. og Pip Christiansens begeistring for og tro på oppgaven.

På det nordiske høyskolelærermøtet på Askov i 1946 etterlyste rektor Justus Elgeskog en dansk folkehøyskole som ville være med på en elevutveksling. Christiansen delte Elgeskogs interesse for saken, og resultatet ble at en allerede vinteren 1946—47 gjennomførte en fjorten dagers utveksling mellom Wendelsberg og Frederiksborg. Et par år deltok også Kronobergs folkehøyskole. Eksperimentet var så vellykket, at det senere er blitt fortsatt av Elgeskogs og Christiansens etterfølgere. På dansk grunn er utvekslingen populært blitt kalt „svenskekrigen”. Men den har intet til felles med dette martialske navn annet enn svenskenes fortvilte, men i lengden rett håpløse kamp mot de danske dyner. I virkeligheten har utvekslingen en meget festlig karakter, og er utvilsomt et av vinterens høydepunkt. Sommerskolen har ingen utveksling, men dette oppveies i noen grad av en tur til Kullen, og Hvilanselevenenes korte, men muntre og festlige besøk under rektor Christofferssens ledelse. Som et nytt trekk kan nevnes den stipend-ordning som Grundtvigs Højskole og en nord-svensk høyskole har fått i stand, slik at gjensidig elevtilgang på den måten er blitt fremmet. Den svenske skoles rektor er tidligere Frederiksborglærer. Og i det hele tatt er det til stor gagn for skolens nordiske linje, at mange nordiske lærere og elever fra før og nå stadig omfatter skolen med virksom interesse.

Hundre år er en lang tid i en skoles historie, meget har endret seg fra den første skoledag til nå, også i skolens forhold til Norden. Særlig Rosendals og Christiansens innsats har vært avgjørende. I dag henger de seks nordiske våpen i foredragssalen som et vitnesbyrd om at „Det ny-nordiske Tidsrum bygger paa helt nye Forudsætninger, paa det 19. Aarhundredes stærke Nationalbevidstheder —, som har tvunget det aldrig standsende Arbejde for Nordens Samling ind i andre helt nye Baner”.

Olav Akerlie.

Holger Begtrup og Grundtvigs skrifter

Holger Begtrup var *det levende ords mand*. Han meddelte det bedste, han ejede, i sine daglige foredrag paa skolen. Jo mere fortrolig han var med sit emne, jo bedre kunde han lægge sin sjæl ind i det, saa det blev til livsoplysning. Der var en vinter, hvor han delte sine timer i „Det danske folks historie” og Englands historie, men den anden række faldt mat ud i sammenligning med det stof, han helt var hjemme i. Begtrup begyndte dagen med os ved morgenandagt i spisestuen, hvor han læste et stykke af Axel Sørensens oversættelse af Ny Testamente. Middagsbordet var en fest, baade naar han slyngede brevene træfsikkert ud til den fjerneste bordende, og naar han vandrede frem og tilbage oppe foroven og „fortalte verdenshistorie bagfra”. Han læste sine aviser grundigt, ikke mindst „sand-sigeren”, dvs. „Politiken”, og belyste saa dagens spørgsmaal. Det var under den første krig i reglen „de flinke Englændere” og „de fæle Tyskere”, der

holdt for. Den vigtigste forberedelse til dagens afsluttende foredrag foregik vistnok under eftermiddagsturen, hvor han altid gik alene. Der er ikke tvivl om, at han kunde se sit foredrag for sig, saa han vidste, hvor han vilde slutte. Begtrup gav sig hen i det fællesskab, som sangen og talen skabte med eleverne, men han var ikke samtalens mand. Han holdt ikke af, hvis vi unge lærere sagde noget om, hvad der kunde være at udsætte paa enkelte elever, det forstyrrede vist det tillidsforhold, som var en betingelse for, at han kunde meddele sig frit til hele holdet.

Men Begtrup var ogsaa *studerekammerets mand*. Med fast haand skrev han sine talrige afhandlinger og bindstærke værker. Derfor maatte han have ro til sit arbejde. Udenfor middagspavsen skulde man vogte sig for ukaldet at betræde løvens hule. Han arbejdede støt ved skrivebordet. Men der kunde være stor forskel paa den fart, hvormed han gjorde noget færdigt. Den lille bog om Chr. Kold kom hurtigt fra haanden. Bogen om Jakob Knudsen tog betydelig længere tid. Ofte kom han om aftenen ind i dagligstuen med dagens skriftlige resultat for at læse det for moderen og Bette, der var hans højesteret, saa kunde der falde lidt af ogsaa til de unge lærere. Eller han havde fundet en god bid, f. eks. i Otto Møllers breve, som han med et veltilfreds grynt gav os del i. Af blivende betydning er navnlig hans arbejde med Grundtvigs skrifter.

Paa Grundtvigs fødselsdag i 1947 blev Grundtvig-Selskabet stiftet. Det har i det forløbne aarti udsendt eller fremkaldt en række afhandlinger, bøger og disputatser, som har kastet nyt lys over betydningsfulde afsnit af Grundtvigs liv og tanker. Det er mest yngre videnskabsmænd, der ikke staar i egentligt discipelforhold til Grundtvig og ikke tager del i det folkeoplysende arbejde, Grundtvigs venner udfører. Deres akademiske værker maa omsættes i et andet sprog, hvis de skal blive til folkegavn. Dette ikke til forklejning af de fortjenstfulde studier, der maaske netop gennem deres form har en mission i universitetsverdenen ved at vise, at Grundtvig ikke var et gudsord fra landet, som kun betød noget blandt bønder. Men over de sidste aars Grundtvigstudier og nyudgaver af hans skrifter maa vi ikke glemme det grundlæggende arbejde, Holger Begtrup har udført paa disse omraader. Han fandt ikke blot guld i barrer blandt Grundtvigs skrifter og efterladte papirer, men han forstod at udmønte dem til livsoplysning.

„Den har aldrig levet, som klog paa det er blevet, han først ej havde kær”. Den forudsætning for at gaa i gang med Grundtvigs skriftlige efterladenskaber ejede Begtrup i enestaaende grad. „Af alle de mennesker, som har øvet aandelig indflydelse paa mig, er der paa langt nær ingen, der har haft saa meget at sige for mit indre og ydre liv som N. F. S. Grundtvig. Jeg regner det for en Guds lykke, at jeg allerede i min barndom kom til at sværme for denne aandelige høvding og af fri drift sluttede mig til hans følge”.

Det skyldtes ikke faderen, præsten Erik Worm Begtrup, heller ikke hans fromme moder. Det blev huslæreren i Birkerød præstegaard, *Johan Mantzius*, som indførte Holger i dansk digtning og indviede ham i Grundtvigs historiske betragtning af menneskelivet. Han vakte drengens historisk-poetiske sans, den, som ogsaa var Grundtvigs herskende evne: at genopleve de svundne tider i sit eget hjerte, saa forstand, følelse og fantasi samsmelter

i et aandeligt syn paa menneskelivet i dets store sammenhæng. Gennem Mantzius lærte han Grundtvig at kende som folkeaandens kaarne talsmand. — Men saa var der tillige i præstegaarden en husjomfru, der i nogen maade fik lignende betydning for ham som Malene Jensdatter havde for Frederik i Udby præstegaard. Det var *Bolette Bartholdy*, „Todle” kaldet. I flere aar havde hun værelse sammen med Holger og blev hans fostermoder. De to kunde synge Grundtvigs festsalmer sammen og kom derved til at dele hans syn paa kristendommen. Allerede som elleveaarig havde Begtrup faaet „Festsalmerne”. Og det gik ham, som det er gaaet de fleste, der har fundet deres aandelige hjemsted i grundtvigske menigheder, at det var salmerne, som blev hans læremester i den fri og levende betragtning af kristendommen, Grundtvig var talsmand for. Der er vel hundrede af hans salmer og ogsaa mange af hans folkelige sange, der daglig lyder rundt om i vort land. De er blevet fælles eje for en stor del af det danske folk; sunget ind i os fra vor barndom har de paavirket vort livssyn, præget vore tanker. Derved er Grundtvigs tale om det levende ord tydeligt stadfæstet. De store værker, han med saa megen flid sammenskrev i sit lange liv, læses kun af faa, men hans digte lever paa folkets læber.

Grundtvig har efter sin død næppe haft en mere trofast lærling end Holger Begtrup. Der er vist ikke et felt af hans mangfoldige virke, hvor Begtrup ikke kunde følge ham. Det gælder i skole og kirke, i synet paa frihed for folkeliv og menighedsliv, i angst for „den fæle stat”, i værdsættelse af andre folkeslag, uvilje mod alt, hvad der smager af „Rom”, forkærlighed for England. Hvor Grundtvigs spaastikke havde vist vand, gravede Holger Begtrup trøstigt sin brønd. Dog turde han ikke bygge sin skole paa Nordens myter eller paa verdenshistorien som menneskeslægtens levnedsløb, dertil var han for stærkt præget af sin realistiske samtid. Til gengæld blev Grundtvig i den grad helten i hans værk „Det danske folks historie i det 19. aarhundrede”, saa Markus Rubin ytrede, at han burde have kaldt bogen „Grundtvigs historie”.

Det var først, efter at Begtrup havde bygget egen skole i sin hjemegn, at Grundtvig blev midtpunkt i hans tale og skrift. Paa Askov var det en selvfølge, at Ludvig Schrøder talte om folkehøjskolens fader; det kunde give et sæt i tilhørerne, naar Schrøder bebudede, at han vilde holde en snes foredrag om Grundtvig. Begtrup bøjede sig i ærbødighed for sin forstanders indsigt paa dette omraade. Da Schrøder paa 70-aarsdagen blev titulær professor, smagte titelen ikke rigtig Begtrup, men han erklærede, at Schrøder i mange aar havde været „professor i Grundtvig”, et fag, hvor han selv kun var for licentiat at regne! De fleste af hans Frederiksborgelever har sikkert faaet mere end en snes Grundtvigforedrag, dog næppe paa rad og række, de kom som led i den samlede historiske fremstilling og tjente til belysning af menneskelivets love. Derimod veg Begtrup tilbage for en systematisk udredning af Grundtvigs tanker, eleverne skulde ikke oplaskes i grundtvigsk katekismus. Han følte det som en dristig handling, da han engang ved et elevmøde, i dette fortrolige lag, gjorde rede for sine tanker om, hvordan „ordet af Herrens egen mund” var blevet til, vokset frem fra Simons gode bekendelse i Mt. 16 til Peters pinseprædiken over den apostolske trosbekendelse.

Stødet til boglig syssel med Grundtvig fik Begtrup i 1898. Kirkehistorikeren L. Koch havde udgivet en lille bog „Fra Grundtvigianismens og Indre Missions tid”, der var formet som en utidig gravskrift over den grundtvigske bevægelse. Den virkede paa Begtrup som i sin tid H. N. Clausens bog om protestantismen paa Grundtvig. I løbet af en uge skrev Begtrup et lille flyveskrift: „*Grundtvigianismens fremgang i vor tid*, et gemæle mod provst L. Kochs forsøg paa at skrive dens gravskrift”. Harmen over Kochs overfladiske behandling af Grundtvigs gerning drev ham til for alvor at tage emnet op. Han sluttede sit fejdeskrift med: „Jeg haaber, at provst Koch ikke skal blive ene om at skrive grundtvigianismens historie i Danmark”. Dermed havde han forpligtet sig til selv at tage opgaven op. Han gik i gang med at granske Grundtvigs efterladte papirer. I første omgang blev frugten deraf tre mindre skrifter om udviklingen af Grundtvigs kirkelige anskuelse. Det havde klaret sig for Begtrup, at det var under læsning af Davids 50. salme, at Grundtvig i 1810 blev ramt som af et lyn; den opdagelse er nøglen til Begtrups første bog om opvækkelsen i 1810. Paa lignende maade kunde han ved at sammenholde Grundtvigs prædikener fra 1825 datere, naar den kirkelige anskuelse var brudt igennem hos ham.

Som det første udgiverarbejde maa nævnes: „*Nyaars Morgen med oplysninger ved Holger Begtrup*” (1901). Stærkt stemt af Grundtvigs historisk-poetiske digtersind er det her lykkedes ham at bruge Grundtvigs og sine egne glarøjne saa godt, at dette gaadefulde kvad, en myte over Grundtvigs hidtidige udvikling, derved er oplyst. Paa tilsvarende maade gav Begtrup i sit „*Tidsskrift*” en tydning af indledningsdigtet til Nordens Mytologi 1832: *Rimbrev til nordiske paarørende*.

Dermed havde Begtrup vundet sig et navn som Grundtvigkender. I 1903 fik han fra Gyldendal opfordring til at udgive *N. F. S. Grundtvigs Udvalgte Skrifter*. I aarene 1904—08 anvendte han megen tid og flid paa dette store værk. Begtrup gætter paa, at en samlet udgave af Grundtvigs skrifter vil fylde over 30,000 tryksider. Det er da ikke let af en saadan fylde at træffe det rigtige udvalg til belysning af Grundtvigs virke som prædikant og salmedigter, kristelig reformator, nordisk skjald og mytegransker, folkesanger og folketaler, historieskriver, skolemand og talsmand for borgerlig frihed. Derimod nærede Begtrup ingen tvivl om, at den rette maade at ordne værkerne paa maatte være at stille dem i tidsfølge. Han begrunder det med, at Grundtvig i fortalen til sin Haandbog i Verdenshistorie 1833 erklærer, at hans skrift bestandig har været et „vel maadelig korrigeret, men derfor des troere aftryk” af hans liv.

Der er ti store bind i Begtrups udgave, det samme tal som i *P. A. Rosenbergs* udgave og siden i *Georg Christensens* og *Hal Kochs*. Begtrup har udskudt, hvad dengang var tilgængeligt i særudgaver: „*Smaaskrifter om den historiske højskole*”, *Sangværket*, „*Christenhedens Syvstjerne*” og optegnelserne til foredragene „*Mands Minde*”. Han tager kun et mindre antal digte ind til belysning af Grundtvigs livsudvikling, mest fra hans senere aar, de to sidste bind af „*Poetiske Skrifter*” forelaa ikke da. Hal Koch har taget „*Christenhedens Syvstjerne*” med i 6. bd., og i to af bindene har Georg Christensen udgivet Grundtvigs digte, samt udvalgte salmer og religiøse og bibelhistoriske digte, ogsaa i to bind. En flygtig sammenligning er

saaledes nok til at fastslaa, at samlingen af prosaværker er langt fyldigst hos Begtrup.

I den ny udgave fra 40'erne, hvor de to udgivere har delt stoffet sagligt mellem sig, saa Hal Koch nærmest har holdt sig til de kirkelige skrifter, indledes hvert bind med et forord, der sætter indholdet i ramme. Begtrup holder sig den historiske rækkefølge efterrettelig, saa man faar et levende indtryk af, hvordan Grundtvig kunde arbejde ad flere tankebaner paa en gang. Hvert enkelt skrift er forsynet med en kort og fyndig indledning. Stiller man dem sammen, danner de en hel levnedstegning. Ofte gør Begtrup ogsaa rede for, hvorledes han har sammenlignet forskellige udgaver og kontrolleret den trykte tekst med manuskriptet.

Grundlaget for Gyldendals henvendelse var, at forlaget havde afkøbt Karl Schönberg udgiverretten til Grundtvigs skrifter. Opgaven var i første linie at samle de vigtigste af disse. Begtrup lod sig dog ikke nøje med, hvad der forelaa paa tryk. Gennem sit arbejde med Grundtvigs kristelige udvikling var han kendt med de hidtil utrykte dagbøger, der føjede sig naturligt ind i hans linie med oplysninger om Grundtvigs ungdomsoplevelser. Det mærkelige kvad „Dansk Ravne-Galder” (1860) er her trykt for første gang. Det samme gælder visse smaating til belysning af vigtige fremspring i Grundtvigs udvikling. Af stor værdi er de mange artikler og afhandlinger fra tidsskrifter, dag- og ugeblade, som her er føjet ind i rette orden. I betragtning af den mellemliggende menneskealders arbejde med Grundtvigs papirer, er det ikke meget nyt stof, Hal Koch og G. Christensen har føjet til, et par korte afhandlinger i andet bind: „Om menneskets vilkaar” og „Om ordet og modersmaalet”, desuden har de gjort brug af forskellige breve fra og til Grundtvig.

Begtrups udgiverarbejde var dog ikke slut med de ti bind. Da *Gyldendal* skabte sit bibliotek, hovedværker af verdenslitteraturen, blev det overdraget ham at samle et bind Grundtvig (1928). Opbygningen heraf svarer til Udv. Skr., dog er der prøver af „Sangværk”, „Skolen for Livet” og „Mands Minde”.

Først i tyverne bad Grundtvigs arvinger Begtrup undersøge, hvilke af hans efterladte papirer der egnede sig til udgivelse. Det resulterede i to bind breve (ved Georg Christensen og Stener Grundtvig), to afsluttende bind af Poetiske Skrifter (ved Georg Christensen) og Vartov-Prædikener (1924). Begtrup maatte ud med tiggerposen for at skaffe de fornødne midler fra forskellige fonds og finansudvalget. I et forord til 8. bind af Poetiske Skrifter bringer han udgiverens tak. Ved de to førstnævnte samlinger var Begtrup kun „ansvarsløs raadgiver”, derimod paatog han sig at udgive *Vartov-Prædikener 1839—60*.

I fortalen gør Begtrup rede for, at der ligger fuldt udformede optegnelser til over 3000 prædikener, Grundtvig har holdt i de 47 aar, han virkede som præst; gennemsnitlig vil de hver fylde 5 tryksider. Selv havde Grundtvig udgivet sine prædikener fra de to første perioder (Bibelske Prædikener og Søndagsbogen), Brandt havde fortsat med prædikener fra Frederikskirken (1832—39) og udgivet „Sidste prædikener” (1861—72), det gav ialt 600, men besynderlig nok manglede der en udgave af Grundtvigs prædikener fra hans rigeste præstear, fra han kom til Vartov, til han i 1861 blev „jubellærer”.

Fra de aar, hvor han stod i sin fuldmodne kraft, foreligger der henved 1500 prædikener, hvoraf udgiveren har udvalgt en tiendedel med det sigte, at alle væsentlige sider af Grundtvigs forkyndelse i de aar kunde finde et fyldigt udtryk. Der er særlig taget tre hensyn: det opbyggelige, det oplysende og det historiske. Saa at sige til hver helligdag er der taget mindst en prædiken med, der giver et sjælden myndigt og troværdigt vidnesbyrd om Guds ord. Prædikenerne belyser udviklingen i Grundtvigs kirkelige anskuelse og giver historiske bidrag til Grundtvigs eget og hele det danske folks liv, især 1848—50. Prædikenerne er ordnet tidsmæssigt. Det var et stort arbejde at gennemgaa alle opskrifter, træffe udvalg, afskrive til trykning, men det var Begtrup selv til megen opbyggelse og oplysning: „De mange, mange timer, jeg har brugt til at studere Grundtvigs skriftlige efterladenskaber, har aldrig trættet mig. Jeg har erfaret sandheden af, hvad prof. Fr. Nielsen engang sagde til mig: „Mens J. P. Mynster ikke altid vinder ved nærmere bekendtskab, kommer man til at holde mere af Grundtvig, jo nærmere man lærer ham at kende.” — Ved at læse de breve og optegnelser, som han har skrevet uden tanke paa offentliggørelse, faar man et levende indtryk af, hvor grundærlig og ægte han var i hele sit væsen. Han kan taale at ses i lønkammeret, studereværelset og dagligstuen uden at miste noget af sit menneskeværd derved. Jeg har, ved at gaa ham efter i sømmene, fundet, at han var sund lige til hjerteroden. Man skal helst vogte sig for at gøre det høje sving, hvori han ofte talte og skrev, til udslag af sindssyge. Men man maa vel, som han selv, tro paa aandens magt over menneskesjælen for at undgaa denne farlige mistydning.”

Som en udløber af Begtrups arbejde med Grundtvigs skrifter bør endnu nævnes *Bibelske Billeder* (1925). Det hedder i efterskriften: „Lige siden *Joakim Skovgaard* maalede de store vægbilleder i Viborg domkirke, har mange af hans landsmænd ønsket, at han ogsaa skulde tegne en bibelsk billedbog til glæde for børn og voksne. Da han endelig fandt stunder til dette store arbejde, bad han mig, som havde drevet stærkt paa sagen, om at skrive tekst til hans billeder, og vi blev snart enige om, at denne tekst maatte sammensættes af bibelens egne ord og af de bibelske sange, som vi især skylder Grundtvig.

Grundtvigs „Sangværk til den danske Kirkeskole” er jo i virkeligheden en fri, kortfattet oversættelse paa vers af bibelens historiske indhold, og da Skovgaard har kendt og elsket disse sange fra sin barndom, har de faaet saa stor indflydelse paa hans billedvalg, at deres optagelse i teksten næsten maatte kaldes nødvendig. I gengivelsen af selve de bibelske fortællinger har jeg søgt at holde mig saa nær som muligt til grundteksten og gøre oversættelsen saa jævn og ægte dansk, som jeg kunde”. Begtrups genfortælling er i virkeligheden mønstergyldig, kort og fyndig, enfoldig og ophøjet.

Disse antydninger af Holger Begtrups kæmpearbejde med Grundtvigs værker kan tjene til at vise, at det ikke blot var praktisk-økonomiske grunde, der talte for at flytte Grundtvigs højskole, som i Lyngby var ved at kvæles af storbyens favntag, op til Frederiksborg, men der var i høj grad aandelig begrundelse. Skulde nogen folkehøjskole fortjene at bære Grundtvigs navn, var Holger Begtrups skole saa afgjort nærmeste arving dertil.

Fr. Schrøder, Frederiksborglærer 1914—18.

GRUNDTVIGS HØJSKOLES BESTYRELSE

gennem 100 aar

Naar vi ser tilbage over de hundrede Aar, hvori Grundtvigs Højskole har virket, er det ikke blot den lange Række af Forstandere og Lærere og de mange Tusinde Elever, vi bør mindes, men ogsaa de gode Mænd, som gennem Aarene har siddet i Skolens Bestyrelse.

Det var Venner af Grundtvig, som gav ham Midlerne til hans Højskole, og gennem alle Aarene har en Vennekreds af Mænd og Kvinder, der har været grebet af Grundtvigs kirkelige og folkelige Syn, staaet bag Skolen, bl. a. i dens Bestyrelse.

Højskolens Bestyrelse skulde efter Grundtvigs Bestemmelse bestaa af 3 Medlemmer. Naar et af disse dør eller udtræder, vælger de to tilbageblevne en Efterfølger. Kan de ikke enes, afgøres Spørgsmaalet af Skolens Forstander. Disse Regler gælder endnu, kun med den Forskel, at i 1953, da Skolen blev en selvejende Institution i den nuværende Højskolelovs Forstand, udvidedes Bestyrelsen med Skolens Forstander og Elevforeningens Formand.

Den første Bestyrelse, valgt af Grundtvig, bestod af Hofjægermester *H. Carlsen*, Gl. Køgegaard, og Præsterne *Gunni Busck* og *P. A. Fenger*.

I 1858 ønskede *H. Carlsen* at udtræde. I hans Sted valgtes Brygger *J. Vestberg*, København, der til sin Død 1880 var Bestyrelsens Kasserer. Efter Pastor *Gunni Buscks* Død i 1869 indtraadte Pastor *Peter Rørdam*, Lyngby, og efter Pastor *Fengers* Død i 1878 Handskemager *N. F. Larsen*, København. Ved Brygger *Vestbergs* Død i 1880 valgtes Folketingsmand *Lars Dinesen*, der selv var Elev fra Skolen, ind i Bestyrelsen, og Handskemager *N. F. Larsen* efterfulgtes ved sin Død i 1880 af sin Søn, Grosserer *Carl N. Larsen*. *Peter Rørdam*, som døde i 1883, blev afløst af sin Brodersøn og Efterfølger som Sognepræst i Lyngby, Dr. *H. F. Rørdam*, og da han ønskede at udtræde i 1906, valgtes i hans Sted Pastor *P. M. Larsen* ved Marmorkirken.

I 1914 udtraadte *Lars Dinesen* af Bestyrelsen, hvori han da havde siddet i 34 Aar, deraf de 31 Aar som Formand. Han døde i 1915 og ligger begravet i Hillerød, hvis Folketingsmand han havde været. Efter ham overtog tidligere Indenrigsminister, Folketingsmand *J. Jensen Sønderup* Formands- og Kassererhvervet, som han bestred, indtil 1931, da han som Embedsmand faldt for Aldersgrænsen. Samme Aar — 1914 — døde Grosserer *Car L. Larsen* og afløstes af sin Broder, Handskefabrikant *Fr. Larsen*. Efter *P. M. Larsens* Død i 1918 blev Sognepræst i Lyngby, Provst *C. C. Hjortkær* Medlem af Bestyrelsen indtil 1929, da han efterfulgtes af Pastor *Jacob Trier* ved Marmorkirken. I 1923 døde Fabrikant *Fr. Larsen* og afløstes af sin Søstersøn, Kommunelærer *Sven Nissen*, Lyngby.

I September 1931 efterfulgtes *Jensen Sønderup* som Formand af daværende Næstformand i Landsoverskatteraadet, senere Ligningsdirektør *H. C. Hen-*

ningsen, som altsaa i Aar har været Skolens Formand i 25 Aar. Fra 1940 til 1953 var Folketingsmand, senere Statsminister *Knud Kristensen* Medlem af Bestyrelsen, idet han tiltraadte efter Pastor Triers Død; og i 1950 afløste Sognepræst, nu Biskop *Gudmund Schiøler* Kommuneleder *Sven Nissen*.

Ved Knud Kristensens Afgang i 1953 efterfulgtes han af Gdr. *Jacob Nielsen*, Kæderup.

Skolens nuværende Bestyrelse bestaar af H. C. Henningsen, Biskop *Schiøler*, Gdr. *Jacob Nielsen*, Forstander *Haugstrup Jensen* og Elevforeningens Formand, Forstander *Ernst J. Borup*.

Ligningschef *Axel Begtrup* har i 25 Aar været Bestyrelsens Sekretær, og Fru *Hedvig Nissen*, Lyngby, har i en lang Aarrække været dens Kasserer.

Det ses, at Bestyrelsens Medlemmer gennemgaaende har røgtet deres Hverv i mange Aar, i flere Tilfælde lige til deres Død. Det tyder paa Kærlighed til Skolen og dens Gerning, og det har været af stor, ja afgørende Betydning for Skolen, som aldrig har haft en egentlig Skolekreds bag sig, at den har haft saa gode Venner bag sig i sin Bestyrelse. Det har hjulpet og styrket den gennem dens lange Levetid.

Det er ejendommeligt og karakteristisk, at de tre Formænd, som har virket længst, *Lars Dinesen*, *Jensen Sønderup* og *H. C. Henningsen*, alle var Gaardmænd, som blev Politikere. Den første var Sjællænder, den anden Jyde og den tredje Fynbo, og de tilhørte hver sit politiske Parti. Men de havde Kærligheden til det grundtvigske Livssyn og til Højskolen fælles. De har alle faaet det Vidnesbyrd, at de ofrede megen Tid og megen Kærlighed paa Grundtvigs Højskole, og at de lod Forstandere og Lærere arbejde i fuld Frihed. Der kunde godt følge Bryderier, Spekulationer og Kritik med, for Skolens Økonomi har til Tider været meget anstrengt. Men de har varetaget dens Tarv ud fra den Forpligtelse, de følte overfor Skolens Oprindelse og Navn.

Det ligger nær her ved Jubilæet at samle Takken om Skolens nuværende Formand *H. C. Henningsen*. Han har ledet den i en Fjerdedel af dens Levetid. Da han traadte til som Formand, var Skolen baade skolemæssigt og økonomisk i en meget kritisk Situation. Men han reddede den ved at sælge Skolen i Lyngby til Staten og ved at anbringe de frigjorte Midler i Frederiksborg Højskole mod, at denne Skole antog Navnet „Grundtvigs Højskole ved Frederiksborg”. Den fik derved Midler til Forbedringer og Nybygninger. Og naar Grundtvigs Højskole eksisterer den Dag i Dag som en stor Skole med god Økonomi, saa skyldes det først og fremmest ham.

Det blev ham en Hjertesag at faa denne Opgave løst tilfredsstillende, og han har ofret den megen Tid og mange Tanker. Og alle vi, der har arbejdet under ham og sammen med ham, har lært at sætte Pris paa hans Mennesskelighed, hans Forstaaelse og Frisind. Vi har alle kunnet glæde os ved hans Tillid og Venskab. Vi har følt hans store Kærlighed til denne Opgave og glæder os med ham over at se Grundtvigs Højskole trives og blomstre. Vi vil nu ved Jubilæet takke ham for hans store Indsats for Grundtvigs Højskole og for hans Virke iøvrigt for grundtvigsk Kirke- og Skoleliv, og vi tænker med Tak paa de mange andre, som gennem Aarene har virket i Skolens Bestyrelse.

Ernst J. Borup.

LÆRERE VED GRUNDTVIGS HØJSKOLE

1856-1956

Forstandere

- Brandt, C. J.*, cand. theol. (1856—59). Præst i Rønnebæk og Olstrup 1860—72, ved Vartov valgmenighed 1873—89. Død 1889.
- Grove, C. F.*, cand. theol. (1859—90). Død 1895.
- la Cour, J. C.*, kaptajn, landbrugskand. (1890—92). Leder af Arresødal højskole 1864—65, forstander for Lyngby landboskole 1867—84 og 1889—98. Præsident for Landhusholdningsselskabet 1891—98. Død 1898.
- Rosendal, Hans*, lærerudd. (1892—1917). Lærer ved Grundtvigs højskole 1859—60 og 1917—21, forstander for Vinding højskole 1867—92. Død 1921.
- Rosendal, H. A.*, cand. theol. (1917—28). Lærer ved Grundtvigs højskole 1902—17 (medforstander fra 1909) og 1928—29, kordegn ved Vor
- Frelseres kirke, København 1930—46, arkivar i Venstres sekretariat 1947—56.
- Borup, Ernst J.* (1928—37). Sekretær i Københavns højskoleforening 1920—28, lærer ved Grundtvigs højskole 1926—28. Siden 1937 forstander for Vartov.
- Christiansen, C. P. O.*, cand. mag. (1937—51). Lærer ved Askov højskole 1913—34, forstander for Frederiksborg højskole 1934—37, for Grundtvigs højskole, Frederiksborg, 1937—51. Død 1951.
- Haugstrup Jensen, S.*, cand. mag. (1951—). Lærer ved Ry højskole 1937—43 og 1944—51. Medforstander for Den jyske Idrætsskole, Vejle, 1943—44.

Fastansatte lærere

- Tang, J. T. A.*, lærerudd. (1856—59). Forstander for Blågård seminarium 1859—1904, 1867—93 tillige for den ved seminariet oprettede højskole, der 1872 fortsattes som Emdrupborg højskole. Folketingsmedlem 1877—92. Død 1904.
- Eskesen, Morten*, lærerudd. (1856—58). Friskolelærer i Rudme 1858, i Odense 1864—84. Folkevisesanger. Død 1913.
- Fenger, Rasmus*, dyrlæge (1858—59). Lærer ved Rødding højskole 1863—64, ved Askov 1865—70, leder af de fynske sukkerfabrikkers avlsbrug fra 1873. Død 1904.
- Bertelsen, J. C. C.*, cand. theol. (1859—60). Kapellan i Tjele-Vinge 1860, præst i Bøvling-Flynder 1862, på Mandø 1866, i Sønderholm-Frejlev 1873, i Jetsmark 1881—99. Død 1903.
- Juhl, P. L.*, lærerudd. (1860—61). Senere lærer i Avning.
- Pedersen, L.*, lærerudd. (1861). Senere lærer i Skorup ved Hammel.
- Geltzer, R.*, lærerudd. (1861—62). Forstander for Sinding højskole ved Silkeborg 1868—83. Fra 1882 gårdejer i Balle. Folketingsmedlem 1890—92. Død 1902.
- Lund, A. K.*, lærerudd. (1862—63). Senere købmand i Thisted.
- Kristensen, Martin*, lærerudd. (1863

- 64). Lærer ved Gedved højskole 1864—81 og ved Gedved seminarium 1864—96, derefter forstander smst. til 1912. Død 1922.
- Andersen, N. K.*, lærerudd. (1864—70). Lærer ved Vejstrup højskole fra 1870 til sin død 1891.
- Sørensen, R. M.*, lærerudd. (1870—74). Død 1875.
- Nyegaard, L.*, cand. theol. (1872—73). Kapellan ved Ryslinge valgmenighed 1874, præst i Ådum 1878, i Ølsted 1884 og i Gimlinge 1898—1908. Død 1916.
- Lyngby, M. P. M.*, lærerudd. (1873—74). Død 1879 som stud. theol.
- Salling, S. M.*, lærerudd. (1874). Forstander for Lustrupholm højskole (fra 1878), der 1889 fortsattes som Ribe mælkerskole og højskole.
- Sørensen, Kr.*, lærerudd. (1874—75). Førstelærer i Frøslev ved Store Hedinge fra 1887.
- Kamp, J.* Nielsen, lærerudd. (1874—76). Fra 1880 lærer i Sundbyvester. Folkemindesamler. Død 1900.
- Stricker, P. A.*, cand. theol. (1875—76). Præst og lærer på Anholt 1877, præst i Gerlev-Enslev 1882, i Græsted 1896—1923. Død 1930.
- Balslev, Sophus*, cand. theol. (1876—77). Kapellan i Jelling-Hover 1877, præst i Dejbjerg-Hanning 1880, i Sønderød 1892—1932. Død 1932.
- Fenger, J. F.*, cand. theol. (1876—83). Præst i Glenstrup 1884, i Hjerm 1891, i Soderup og Eskildstrup 1897—1920. Død 1928.
- Møller, R. P.*, lærerudd. (1877—81). Senere lærer i Allinge, derefter i Søby, Tåsinge.
- Langdal-Kristensen*, lærerudd. (1881—82). Lærer ved Fru Hejns's skole 1882—83, i Nyborg 1883—85.
- Madsen-Mygdal, J. P.*, lærerudd. (1882—84). Lærer ved Fengers realskole, Århus 1884—85, ved Nørrebros latin-skole, København 1885, student 1886. Død 1887.
- Vinther, J. H.*, lærerudd. (1883—84). Lærer ved Hindholm højskole 1886—89. Forstander for Brahetrolleborg højskole fra 1889.
- Rosenstand, O.*, cand. theol. (1883—84). Uordineret medhjælper ved Bering valgmenighed 1886—89, præst i V. Vedsted 1889—1929. Død 1929.
- Nielsen, N. K.*, lærerudd. (1884—87). Senere lærer i Kyse ved Næstved.
- Bjerregaard, J. C.*, lærerudd. (1887—88).
- Storgaard Pedersen, P.*, lærerudd. (1888—89). Lærer i He 1892—1926. Lokalhistoriker, stifter af Hist. Samf. f. Ringkøbing Amt. Død 1931.
- Hansen, L. C.*, lærerudd. (1889—90). Senere lærer i Fredericia.
- la Cour, L. F. B.*, cand. mag. (1896—1909). Forstander for Hindholm højskole 1909—14, fuldmægtig ved Sorø Akademis kontor 1916, kasserer smst. 1921—39. Død 1951.
- Hauch, Chr.*, lærerudd. (1909—14). Lærer ved Samsø realskole 1914—15, ved Galtrup højskole 1915—17, ved Jonstrup seminarium 1917—53. Medlem af Københavns amtsråd 1946—50.
- Nielsen, Salomon* (1913—19). Lærer ved Galtrup højskole, derefter forstander for Vivild højskole 1926—30.
- Killelose, Kr.* (1915—23). Lærer ved Vallekilde højskole 1923—54.
- Hjortkær, Chr. Christensen*, provst (1917—21). Præst i Hjortlund-Kalvs-lund 1898—1902, i Malt-Folding 1902—13, provst i Malt-Anst-Slaugs herreder 1910—13, præst i Lyngby 1913—21, i Sommersted 1921—23, i Gl. Haderslev 1923—44, stiftsprovst i Haderslev stift 1923—44. Død 1944.
- Gram, Ernst*, afdelingsbestyrer, cand. mag. (1919—28). Forstander for Statens plantepatologiske Forsøg, Lyngby, siden 1931.
- Skov, Olaf* (1919—22). Forstander for Køng højskole 1922—35 og 1937—50, for Høng husmandsskole 1935—37.
- Feilberg, C. G.*, cand. theol. (1922—28). Mag. scient. 1933, dr. phil. 1944, museumsinspektør 1936—49, professor i kulturgeografi ved Københavns universitet siden 1949.
- Juul-Andersen, S.*, cand. phil. (1922—26). Lærer ved Roskilde højskole 1926—27, ved Askov siden 1927.
- Rosenkjær, Jens*, mag. scient. (1927—31). Lærer ved Askov højskole 1911—25, forstander for Roskilde højskole 1925—27, for Borups højskole 1928—37, afdelingschef ved Statsradiofonien 1937—53.
- Fog Nielsen, Helge*, cand. theol. (1928—30). Præst i Brøndum-Hvidbjerg 1930, i Brenderup siden 1940.
- Elmer, Haakon*, organist, (1928—36). Organist i Sønderborg siden 1936.
- Hald, Peder*, ingeniør, docent (1928—35). Docent ved Kunstakademiet siden 1925, leder af farveteknikk laboratorium smst. og af den i 1951

- oprettede keramikskole. Udsendt af FN til Burma 1954. Billedhugger.
- Jensen, Jensenius*, lærerudd. 1929—30 og 1931—32). Overlærer i Lundtofte.
- Thaning, Kai*, cand. theol. (1930—32). Præst i Åsted-Skærum 1932, i Asperup-Rorslev siden 1938.
- Muhle, Jørgen*, ingeniør (1931—37). Ingeniør ved Siemens Elektricitets A/S, København, siden 1925 (fra 1947 Siemens Svagstrøm A/S).
- Helstrup Andersen, O.*, lærerudd. (1932—37). Forstander for Skanderup ungdomsskole siden 1939.
- Mitthers, Keld*, mag. scient. (1935—37). Dr. phil 1943, statsgeolog siden 1946.
- Jørgensen, Anders*, organist (1936—37). Organist ved Advents-kirken, dirigent for Københavns Højskolefor- enings kor.
- Juhre, Edwin*, faglærer (1937—42). Lærer ved Frederiksborg højskole fra 1936. Forstander for Brøderup højskole 1942, lærer ved Nyborg statsfængsel siden 1946.
- Toft Andersen, Andreas*, landbrugs- kand. (1937—38). Lærer ved Frede- riksborg højskole fra 1936. Assistent ved Det danske Hedeselskab 1938—45, konsulent for Hjerm-Ginding herreders landboforening siden 1945.
- Christensen, Vagn*, lærerudd. (1937—40). Lærer ved Frederiksborg høj- skole fra 1936. Forstander for Vej- strup ungdomsskole siden 1940.
- Guldagger Hansen, Carl*, cand. mag. (1937—47). Lærer ved Nordiska Folkhögskolan, Kungälv, siden 1947.
- Højstrup Jensen, Oluf*, landbrugskand. (1938—39 og 1942—45). Lærer ved Høng husmandsskole 1939—41, ved Statens ungdomslejre 1941—42, amts- sekretær for LAB i Ålborg 1945—47, landbrugsleder ved fængselsafdelin- gen i Rendbæk 1947—53 og i Sdr. Omme siden 1953.
- Bruun, Hans*, landbrugskand. (1939—45). Forstander for skolegården Fjordvang 1946—52, konsulent ved Ringkøbing amts mejeriforening 1952—55, fodrings- og hygiejnekon- sulent i Sønderborg amt siden 1955.
- Petersen, Emil*, lærerudd. (1941—48 og 1953—). Kommunelærer i Hillerød 1948—53, overlærer 1953.
- Jakobsen, Bent*, lærerudd. (1946—).
- Nielsen, Vilhelm*, cand. theol. (1946—53). Forstander for den civile tje- nestetidsundervisning i Holbæk 1953—55, i distrikt Nordsjælland si- den 1955.
- Mariegaard, Anton*, cand. mag. (1948 og 1953—). Lærer ved Købmands- skolen og Niels Brocks handelsskole, København, siden 1948, adjunkt smst. 1950.
- Boye Andersen, Lars*, lærerudd. (1948—51). Lærer ved Nordborg Slots ef- terskole 1951—53, forstander smst. siden 1953.
- Bjerre, Svend Erik*, lærerudd. (1951—).
- Akerlie, Olav*, cand. theol. et philol. (1952—).

Timelærere og ikke-fastansatte lærere

- Hansen, Rasmus*, kaptajn, skoleforstan- der (1890—92). Lærer ved Kauslunde højskole 1865—67, ved Rødding 1869 ved Ryslinge 1872, forstander smst. 1877, forstander for Vældegård kvin- deskole, Gentofte 1884—97. Død 1901.
- Rønning, F.*, dr. phil. (1890—91). Un- dervisningsinspektør for realskolerne 1898—1924. Litteraturhistoriker. For- mand for Udvalget til Folkeoplys- ningens Fremme. Død 1929.
- Boye, V.*, museumsassistent (1891—92). Ansat ved Nationalmuseet 1885—96. Død 1896.
- Birkedal, Vilh.*, pastor emer. (1891). Sognepræst i Ryslinge 1849—65, valgmenighedspræst smst. 1865—85. Død 1892.
- Jungersen, Fr.*, pastor (1892). Præst i Blære-Ejdrup 1877—81, i Vig-As- minderup 1881—90, ved Københavns valgmenighed 1890—1911. Død 1912.
- Nielsen, Lavrits* (senere L. N. Klint) løjtnant, senere kaptajn (1892—1901, 1910—11 og 1927—28). Forstander for Hindholm højskole fra 1906. Senere gårdejer. Død 1953.
- Børup, R. J. Petersen*, landbrugskand. (1892—1901). Lærer ved Lyngby landboskole 1873—98, forstander smst. 1898—1901. Død 1901.
- Jørgensen, E.*, landbrugskand. (1892—96). Lærer ved Lyngby landbo- skole 1891—96, forstander for Abed højskole, Lolland, 1896—1902, senere inspektør ved Landhusholdnings- sel-

- skabets redskabs- og maskinprøver. Død 1906.
- Larsen, J. C.*, landbrugskand. (1896—1902 og 1909—13). Lærer ved Lyngby landboskole 1894—1901. Fra 1914 forsøgsleder og bestyrer af forsøgsstationen Virumgaard. Død 1931.
- Elnegaard, Karl*, gymnastiklærer (1897—98). Lærer ved Sorø højskole 1899—1905, redaktionssekretær ved Sorø Folketidende 1905—51. Død 1951.
- Hansen, J. J.*, landbrugskand. (1901—03). Lærer ved Lyngby landboskole 1898—1902, forstander smst. 1902—29.
- Nielsen, N.*, gymnastiklærer (1901—02).
- Lundegaard*, arkitekt (1902—03).
- Hauch, Henrik*, landbrugskand. (1903—08). Forstander for Asmildkloster landbrugsskole 1908—34. Formand for Foreningen af jyske Landboforeningers Planteavlsudvalg 1916—30, for Foreningen af jyske Landboforeninger 1930—47, præsident for Landbrugsrådet 1933—50, landstingsmedlem 1918—53, minister uden portefølje april—juli 1940, landbrugsminister 1950—51.
- Nielsen, L.* gymnastiklærer (1905—07).
- Andersen, J. C.*, gymnastiklærer (1908—09).
- Eriksen, J.*, gymnastiklærer (1909—10).
- la Cour, Vilh.*, mag. art. (1909—11). Lærer (fra 1911 medbestyrer) ved Lyngby højere almenskole 1910—16, ved Birkerød statsskole 1918—42 og 1945—49 (lektor 1931), dr. phil. 1927, privatdocent (historie) ved Københavns universitet 1928—32. Redaktør af »Grænsevagten« siden 1918.
- Bay, Viggo*, gymnastiklærer (1911—12).
- Bartholdy Møller, Vagn Olav*, cand. theol. (1911—12). Præst i Tim-Madum 1913, i Brænderup 1922, i Egebæksvang 1930—49. Død 1949.
- Christensen, B.*, lærerudd. (1912—13).
- Fogtmann, S.*, lærerudd. (1912—13). Senere førstelærer i Sebbær.
- Riis, Anton*, lærerudd. (1913—14).
- Holm, Søren*, landbrugskand. (1913—19 og 1921—28). Lærer ved Stenum højskole 1888, ved Ladelund landbrugsskole 1889, forstander for Forsinge landbrugsskole 1897, for Borris landbrugsskole 1907, lærer ved Lyngby landboskole 1909—30. Død 1931.
- Møller, Alfr.*, gymnastiklærer (1914—15). Senere bødker.
- Jensen, Jens*, landbrugskand. (1914—17). Lærer ved Lyngby landboskole 1904—32, forstander smst. 1932—40. Assistent ved Lyngby forsøgsstation 1904—27.
- Holme Hansen, H.*, landbrugskand. (1914—15). Lærer ved Lyngby landboskole 1912—18. Konsulent, Lolland-Falster siden 1919.
- Madsen, F. M.*, kommunelærer (1915—16). Lærer i Brede fra 1912, overlærer smst. 1932, nu pensioneret.
- Bardenfleth, Knud*, mag. scient. (1917—18). Lektor ved Rungsted stats-skole. Død 1941.
- Manniche, Peter*, cand. mag. (1918—19). Forstander for Den internationale Folkehøjskole, Helsingør 1921—54.
- Petersen, E.* (1919—20).
- Vind, J. R. D.*, landbrugskand. (1923—24). Lærer ved Lyngby landboskole 1921—24, konsulent for Holbæk amts landboforening siden 1928.
- Albertsen, E.*, gymnastiklærer (1924—25).
- Skjerning, K.*, gymnastiklærer (1925—26).
- Buhl, Peter*, (1926—27).
- Amstrup, A.*, lærerudd. (1927—28).
- Helweg, Halvdan*, forlagsboghandler, cand. theol. (1928—31). Præst i West Denmark, Wisconsin 1909, forstander for Danebod højskole, Tyler, Minnesota 1912, præst i Jernved 1914, i Osted 1918, valgmenighedspræst smst. 1924, ansat i Hagerups forlag 1927, præst ved Helligåndskirken, København 1933—54, lærer ved Bornings friskole, København, siden 1954.
- Grinder, V.*, overretssagfører (1928—31). Overretssagfører i København siden 1919.
- Frederiksen, Gunnar*, violinist (1928—36). Senere bratschist i Statsradiofoniens orkester.
- Pedersen, Knud*, kgl. kapelmusikus (1928—36). Nu pensioneret.
- Larsen, Lauritz*, landbrugskand. (1930—31). Assistent ved Det landøkonomiske Driftsbureau 1931—38, sekretær i Statens ligningsdirektorat siden 1938.
- Kristensen, Søren*, maskinmester (1930—31).
- Høgsbro Holm, E.*, cand. jur. (1928—29). Landsretssagfører i København siden 1930.
- Haastorp, H.*, sekretær (1928—29). Fuldmægtig i Københavns skattevæsen.
- Kelstrup, Mogens*, stud. theol. (1931

- 32). Præst i Dalbynder-Dalby-over 1937, i Everdrup siden 1945.
- Pedersen, Søren Chr.*, gymnastiklærer (1932—33).
- Thøgersen, Søren*, gymnastiklærer (1933—34).
- Nielsen, Olav*, gymnastiklærer (1934—36).
- Krohn, Vilh.*, landbrugskand. (1935—36). Lærer ved Tommerup højskole og leder af avlsbruget smst. 1938—46, forpagter af Søholm hovedgård siden 1946.
- Borup, Hans*, musikforlægger (1936). Forstander for Borups højskole siden 1937. Grundlægger af Borups Musikforlag (1922).
- Nyborg, H. P.*, arkitekt (1936—37). Arkitekt, København.
- Rommerdahl, Immanuel S.*, stud. mag. (1936—37). Lærer ved Sct. Jørgens gymnasium 1937—41. Cand. theol., hjælpepræst i Sdr. Brarup, Sydslesvig, 1947, i Satrup 1947, i Slesvig by 1948, i Rinkeæs siden 1956.
- Bertelsen, Christian*, dr. jur. (1938—39).
- Sydslesviger, faldet som tysk soldat 1943.
- Salomonsen, Ejlfj*, lærerudd. (1940—41). Senere lærer ved Den jyske Idrætsskole, Vejle, ved Try højskole og Tranebjerg realskole.
- Hastrup, Claes*, kaptajnløjtnant (1941—42).
- Michelsen, Johan*, maskinmester (1942—43). I søværnet.
- Grüner, Preben*, premierløjtnant (1943—44). Kaptajn i livgarden siden 1951.
- Stryhn, H. O.*, landbrugskand. (1946—). Kvægavlskonsulent i Frederiksborg amt siden 1940.
- Rostbøll, Erik* (1947—48). Forfatter, Asker, Oslo.
- Lundby, Andreas*, student (1949—50). Senere lærerudd., ansat i Tistrup.
- Rostbøll, Torben* (1950—51). Lærerudd. 1954, lærer i København 1954—56, viceforstander ved civilundervisningen i Farum-Værløse siden 1956.
- Kramer, Sigurd*, lærerudd. (1951—56). Kommunelærer i København siden 1949.

Lærerinder

- Fenger, Augusta* (1866—69 og 1871). Kommunelærerinde i København 1880—1904, lærerinde for prinsesse Dagmar fra 1901. Død 1931.
- Omsted, Cathrine* (1870). Senere forstanderinde for Istedgades asyl. Død 1921.
- Fenger, Marie* (1872—73 og 1876). Senere g. m. pastor Balslev, Hvilsager.
- d'Origny, Laura* (1874).
- Marstrand, Marie* (1875). Senere g. m. pastor V. Brücker, Ågård.
- Dampe, Nielsine* (1877).
- Meier, Cecilie* (1878—79). Senere g. m. dekorationsmaler Th. Brandt.
- Vestesen, Ingeborg* (1880—82).
- Iversen, frk.* (1882—89).
- Bojsen Møller, fru Jutta* (1897—1905). Husmoder ved Rødkilde højskole 1905—10, formand for Dansk Kvindesamfund 1894—1910. Død 1927.
- Collin, Benedicte*, etatsrådinde (1898—99). G. m. J. S. Collin. Død 1940.
- Lomholt, Kirstine* (1898—99).
- la Cour (Overgaard), Ellen* (1899). Landsformand for Danske Kvinders Beredskab fra 1940. Død 1944.
- Lange, Petrine* (1899).
- Rosendal, Ellen* (1900—07). G. m. Henrik Hauch 1902 (s. d.).
- Jacobsen, Elisabeth* (1900, 1903—05, 1915—17 og 1923—28). G. m. H. A. Rosendal 1902 (s. d.).
- Ravn, Marie* (1901, 1907—17 og 1918—22). 1923—53 leder af Dansk Husflidsselskabs vævekursus, Askov.
- Holm, Guldborg* (1905—08). Senere g. m. maleren Sv. Kirk.
- Sams, Sigrun* (1905). Senere g. m. cand. mag. A. M. Diemer (bladkorrespondent i Stockholm 1906—20, død som lektor i Haderslev).
- Mortensen, fru C. M.* (1909 og 1913—14). G. m. landbrugskand., mag. scient. M. L. M., der døde 1911 som konsulent i Lyngby.
- la Cour, fru Asbjørg* (1910). G. m. Vilh. la C. (s. d.).
- Thomsen, Dagmar* (1911—12). En tid organist i Nærum.
- Andersen, Dagmar* (1917—26). Senere g. m. gårdejer G. Mikkelsen, Sinding.
- Andersen, Alma* (1917—37). Medforstander for Vivild højskole 1914—17, lærerinde ved Købmandsskolens kvindeafdeling og ved Husassistenternes fagskole 1928—38, forstanderinde ved sidstnævnte siden 1938.
- Döcker, Emilie* (1919—20). Forstander-

- inde for Vivild højskole 1913—17. Død 1936.
- Vadgaard, Anna* (1919).
- Skov, fru Margrethe* (1920—22). G. m. Olav S. (s. d.). Død 1948.
- Laursen, Eli* (1927). Senere g. m. konsulent C. A. Nørholm, Horsens.
- Rosendal, Helga* (1927—28). Senere g. m. officiant (nu kaptajnløjtnant) E. Nymann, Holbæk.
- Sørensen, Kirstine* (1928).
- Christensen, Nanna* (1928—31). Senere lærerinde ved Holte gymnasium.
- Busck, Fride* (1929). Senere g. m. forstander Marinus J. Gravsholt, Krabesholm højskole.
- Borup, Esther, vævelærerinde* (1930—37). G. m. afdelingsingeniør Kelstrup, Århus.
- Borup, fru Inger* (1930—37). G. m. Ernst J. B. (s. d.).
- Thaning, fru Laura M.* (1932). G. m. Kai Th. (s. d.).
- Aagaard, Esther, gymnastiklærerinde* (1937). Organist og lærerinde ved Snoghøj gymnastikhøjskole siden 1945.
- Milthers, fru Anna Katrine* (1936). G. m. Keid M. (s. d.).
- Christiansen, fru Margrethe, forstanderinde* (1937—51). Lærerinde ved Askov højskole 1920—34, forstanderinde for Frederiksborg højskole 1934—37, lærerinde ved Bordings friskole, København, siden 1952. G. m. C. P. O. C. (s. d.).
- Christensen, Karen-Helle, lærerudd.* (1937—40). G. m. Vagn C. (s. d.).
- Olsen, Grethe* (1937—39). Senere g. m. bestyrer Chr. Sidemann Christensen, Dalby, Krogstrup.
- Rasmussen, Anna Kirstine* (1938—40). Lærerinde ved Frederiksborg højskole 1937. Senere g. m. Niels Fenger, Askov (ophold på Grønland 1949—55, derefter forfatter og filmfotograf, Viborg).
- Hansen, Rigmor* (1938—51). Lærerinde ved Frederiksborg højskole 1936—37, ved Statens gymnastikinstitut 1945—52, ved Sønderborg idrætshøjskole siden 1952. G. m. havebrugskonsulent Carl Hansen.
- Laursen, Laura* (1938—44). Lærerinde ved Frederiksborg højskole 1937. G. m. museumskonsulent P. Halkjer Kristensen 1939.
- Hansen, Johanne, hjælpelærerinde* (1939).
- Olesen, Marie, hjælpelærerinde* (1939).
- Petersen, Kirsten* (1940—42). Senere g. m. direktør Hans Gram, Vojens.
- Søgaard, Ingeborg* (1940—41 og 1949). Lærerinde ved Vallekilde og Hindholm højskoler, i Vallekilde friskole og Frenderup skole. Senere g. m. gdr. Carl Rasmussen, Sarup, Hårby.
- Bruun, fru Anna* (1941—45). G. m. Hans B. (s. d.).
- Hessellund, Signe* (1941—44). Senere husholdningskonsulent i Bramminge.
- Jørgensen, Carla, hjælpelærerinde* (1941).
- Mathiasen, Maria, hjælpelærerinde* (1941). Lærerinde på Lægård ungdomsskole.
- Petersen, Aase* (1942). Lærerinde ved Vallekilde højskole siden 1943.
- Henningsen, Ingeborg Muhle* (1942—51). Lærerinde ved Vestbirk højskole siden 1952.
- Petersen, fru Inger Brixtofte, lærerudd.* (1943—48). G. m. Emil P. (s. d.).
- Petersen, Rigmor* (1943). Senere g. m. inspektør A. Blaabjerg, København.
- Kjærgaard Petersen, Maren* (1944). Lærerinde ved Lægård ungdomsskole, derefter egen systue i Thisted.
- Gormsen, Edith* (1946—48 og 1949—51). Lærerinde ved Den danske Husflidshøjskole, Kerteminde siden 1952. G. m. højskolelærer Folmer Bukh.
- Larsen, Karen* (1946—49 og 1950—53). G. m. Vilhelm Nielsen 1950 (s. d.).
- Mogensen, Solvejg* (1946—47). Senere g. m. frugtavlser E. Carlsson, Gundsølle.
- Mikkelsen, Edith* (1948—50). Senere g. m. gårdejer Johannes Petersen, Ildved, Tørring.
- Nellemann, Thyra* (1948—49). Senere g. m. gårdejer Enemark.
- Jørgensen, Gerda* (1949).
- Modvig, Esther* (1949—50). Senere lærerinde i Agerskov, gift Kappel.
- Jørgensen, Sigrid* (1950—52). Ansat ved Højskolernes Håndarbejde, Askov, 1952, derefter lærerinde ved Nordborg Slots efterskole.
- Frank, Agnete Mose, lærerudd.* (1950). Lærerinde i Hillerød 1950—51. Senere g. m. dyrlæge Erik Lomholt, Ø. Jølby, Mors.
- Bjerre, Eli* (1951). Senere g. m. seminarieelev, tidl. gårdejer Anders Damgaard, Ollerup.
- Johnsen, Marie, hjælpelæreri.* (1951).
- Haugstrup Jensen, fru Karen, forstanderinde* (1951—). Lærerinde ved Skibelund efterskole 1938, ved Ry højskole 1939—43 og 1944—51, ved

- Den jyske Idrætsskole, Vejle, 1943—44. G. m. S. H. J. (s. d.).
- Fog Pedersen*, fru Mette (1951—53). Forstanderinde ved Rødding højskole siden 1953.
- Tøpholm*, Cecilie, faglærerinde (1952—).
- Jakobsen*, fru Kirsten (1952—). G. m. Bent J. (s. d.).
- Bjerre*, fru Agnete, lærerudd. (1952—). G. m. Svend Erik B. (s. d.).
- Akerlie*, fru Inger (1952—). G. m. Olav A. (s. d.).
- Schacht*, Jytte (1952—54). Senere seminarieelev, Vordingborg.
- Hansen*, Inger (1952—55). Senere g. m. politibetjent Svend Brøns Petersen, København.
- Larsen*, Nina (1954—55). Håndvæverske, Ørby, Helsingø.
- Thaning*, Lotte, lærerudd. (1955). Senere g. m. lærer Asger Nielsen, Gentofte.

Nordiske lærere og lærerinder

- Larsson*, Lennart, fil. cand. (1937—38).
- Krokann*, Inge, forfatter (1937—38).
- Cederblad*, Carin, fil. mag. (1938 og 1946—47). Lærerinde ved Nordiska Folkhögskolan, Kungälv, siden 1947. G. m. Carl Guldagger Hansen 1946 (s. d.).
- Forfang*, Faste (1938). Senere forstander for Arbejderhøjskolen, Ringsaker.
- Lindberg*, Elsa (1938—39). Senere lektor i Vasa.
- Nordrum*, Berte (1938—39). Senere lærerinde i Follebu, nu pensioneret.
- Törnquist*, Lisa (1939). Senere adjunkt i Kalix, gift.
- Haugsand*, Albert (1939). Senere forstander for Sund folkehøgskule.
- Englund*, Lars, fil. cand. (1939—40). Forfatter. Senere lærer ved Vindeln folkhögskola.
- Molden*, John, lærerudd. (1939—40).
- Palmquist*, Gunild (1940—41).
- Magnusson*, Benny (1941).
- Due*, Maja Stina, fil. stud. (1946). Senere adjunkt.
- Skrede*, Mathias, lærerudd. (1946). Senere forstander for Skjeberg fylkeskule.
- Akerlie*, Olav, stud., senere cand. theol. (1946—56, med afbrydelser).
- Thermänius*, Birgitta, fil. mag. (1947—49). Senere lærerinde ved Magleås højskole. G. m. højskolelærer P. Dam.
- Strand*, Karl, lærerudd. (1947—48). Senere lærer i Kabelvåg, Lofoten.
- Sell*, Olav (1948—49). Senere lærer ved Numedal folkehøgskule.
- Norrby*, Harald, fil. mag. (1949). Senere forstander for Pitedalens folkhögskola.
- Moberg*, Sigrid, fil. mag. (1949—52). Senere gymnasielærerinde, g. m. gymnasielærer Pär Eklund, Falun.
- Skogstad*, Ola (1949—50). Senere lærer ved Elverum folkehøgskule.
- Arne*, Hermod (1950). Senere lærer ved Fana folkehøgskule.
- Bern*, Barbro, fil. cand. (1950—51).
- Redfors*, Josef, fil. mag. (1951—52). Senere fil. lic., Lund.
- Ustvedt*, Yngvar, stud. philol. (1951—52). Senere cand. philol.
- Fält*, Nils Gustav, fil. mag. (1952—53).
- Fredén*, Per-Olof, fil. mag. (1953). Senere lærer ved Pitedalens og Sigtuna folkhögskola.
- Helleberg*, Theodor, fil. cand. (1953—54). Senere lærer ved Pitedalens folkhögskola.
- Andersen*, Fritz A. (1953—54). Studerende, København.
- Liljeström*, Lars Ö., pol. mag. (1954). Lærer ved Nordiska Folkhögskolan, Kungälv.
- Roslund*, Frithiof, jur. cand. (1954—55). Senere gymnasielærer, Värmland.
- Askildsen*, Thom, cand. mag. (1954—55). Senere lærer ved Buskerud folkehøgskole.
- Olsson*, Naima, fil. mag. (1955). Senere gymnasielærerinde, Västervik.
- Kvåle*, Dagfinn, cand. mag. (1955). Studerende, Oslo.
- Rydstedt*, Anna, fil. mag. (1955—56). Forfatterinde. Senere lærerinde ved Eslöv folkhögskola.

ELEVESØGET 1856-1956

I. »Marielyst«

34	vinterkursus	1856—90.....	770 mænd	(gnst. 22,7)
4	sommerkursus	1862—65.....	17 —	(— 4,3)
24	—	1866—89.....	463 kvinder	(— 19,3)
62			1250 ialt	(— 20,2)

II. Lyngby

47	vinterkursus	1890—1937.....	2144 mænd	(gnst. 45,6)
40	sommerkursus	1898—1937.....	2083 kvinder	(— 52,1)
87			4227 ialt	(— 48,6)

III. Frederiksborg

18	vinterkursus*)	1937—56.....	2323 m. og kv.	(gnst. 129,1)
18	sommerkursus*)	1938—56.....	2556 kvinder	(— 142,0)
36			4879 ialt	(— 135,5)

*) Skolen var 1945—46 beslaglagt til tyske flygtninge.

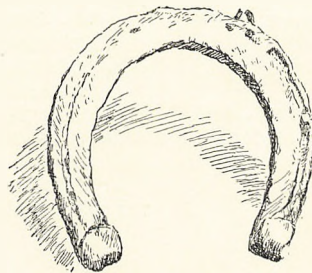
Elevbesøg ialt:

99	Vinterkursus	1856—1956.....	5237 m. og kv.	(gnst. 52,9)
82	sommerkursus	1866—1956.....	5102 kvinder	(— 60,2)
4	—	1862—1865.....	17 mænd	(— 4,3)
185			10,356 m. og kv.	(— 56,0)

I Frederiksborgperioden kom 4579 fra det egl. Danmark og (1937—40 samt 1946—56) 300 ude fra: Færøerne 40, Grønland 2, Norge 76, Sverige 71, Finland 19, Island 14, Sydslesvig 49, øvrige Tyskland 9, Schweiz 11, Holland 1, U. S. A. 2, Canada 1, Argentina 3 og Etiopien 2.

På Frederiksborg højskole besøgte vinterskolen i årene 1895—1937 af 4736 mænd (gnst. 112,8 pr. kursus) og sommerskolen 1896—1937 af 6445 kvinder (gnst. 153,5).

Anton Mariegaard.

HUNDREDÅRSFESTEN

Grundtvigs højskole er i år blevet fejret ved to lejligheder, nemlig den 19. august ved afsløringen af *en mindesten* på det sted i København, hvor skolen begyndte, og i dagene den 14.—16. september i forbindelse med efterårs-mødet på Frederiksborg.

Der har til for få år siden været bestræbelser i gang for at bevare »Marielyst«, der endte sine dage som lager- og værkstedsbygning, og indrette den til en ungdomsgård; men forsøget mislykkedes desværre. — Ved afsløringen i august talte mindestenskomiteens formand, *Th. Vogensen*, borgmester *Ingvard Dahl*, undervisningsminister *Bomholt* og forstander *Ernst J. Borup*. — Billedhuggeren *Hans V. Larsen* har udformet stenen som en kopi af »Marielyst«s hovedbygning, anbragt på en sokkel. På denne står der bl. a.: »Her lå Grundtvigs højskole, Marielyst, 1856—90«.

Efterårsmødet bar tydeligt præg af, at en hundredårig skulle fejres. Det betyder altid fest og gode ord, om det svundne og for det kommende sekel! Der var usædvanlig mange til hele efterårsmødet. Medvirkende hertil var, at mange deltagere boede på skolen. For første gang var de jubilerende elever og deres lærere særlig indbudt til efterårsmødet. Ved den lejlighed er der god tid til samvær for »de lidt ældre«. Forsøget faldt heldigt ud, idet der var en god flok 10, 25, 40, ja, endog enkelte 50 og 60 års jubilarerer.

I sin velkomst sagde *Haugstrup Jensen* bl. a., at en af de få ting, der på skolen er bevaret fra »Marielyst«, er den talerstol, som benyttes ved efterårsmøderne. Denne talerstol har Grundtvig vel benyttet, når han besøgte »Marielyst«. Man fortæller dog, at han ofte foretrak at stå ved en bordende nede mellem

eleverne. Der er i de senere år blevet advaret mod overdreven brug af talerstolen i højskoleundervisningen; men til et efterårsmøde er den i hvert fald nødvendig. Men vi håber, at de, der skal tale i disse dage, må stå her, som om de stod for enden af et bord nede mellem tilhørerne. D. v. s. vi ønsker, at de ord, der i disse dage kommer til at lyde fra talerstolen, må være replikker til os, sagt ind i vor fælles situation.

Forhenværende undervisningsminister *Jørgen Jørgensen*, der var første taler, pegede på, at ingen kunne gøre op, hvad højskolen havde betydet for den enkelte, men at det var let at påvise dens store samfundsmæssige betydning. I dag burde det folkelige livssyn præge samfundet i langt højere grad, end det er tilfældet. Hvis højskolen i en tid, der er præget af specialisering og særinteresser, kan fastholde sin folkelige linie og derved medvirke til, at vi alle føler en forpligtelse over for vore medmennesker og over for samfundet, har den stadig en vigtig mission i det danske folk, sluttede *Jørgen Jørgensen*.

Da Sønderjylland og nu især Sydslesvig altid har haft en stor plads inden for den danske højskole, og da der altid — navnlig i tiden 1864—1920 — har været mange sønderjyske elever på Grundtvigs højskole, var det naturligt, at en af efterårsmødets talere kom fra det praktiske arbejde i grænselandet. Det blev forstanderen for Jaruplund højskole, *Bøgh Andersen*, som også er formand for Sydslesvigsk forening. Hans tale mundede ud i, at papirmæssigt var det danske mindretals forhold i orden; men praksis lod endnu meget tilbage at ønske. Tysk demokrati har endnu kun taget det første skridt, og frihedsrettighederne er ikke sikret i dagligdagen. — Om aftenen (fredag den 14. sept.) læste skolens lærere, bistået af et par af skolens venner, Kaj Munks skuespil »Egelykke«.

Lørdag eftermiddag talte *Pip Christiansen* og *Haugstrup*. Hovedindholdet af *Haugstrups* foredrag står som artikel her i elevskriftet. *Pip Christiansen* talte om hjemmet som en sammenfatning af alle de gaver, Gud har givet os. Hjemmet var det stærkeste middel til at opdrage os, udvikle os — og tugte os. Vore muligheder for menneskelig udfoldelse var intet steds større, og intet steds måtte vi så dybt erkende vor afmagt. Ude i Europa har krigen medført rent ydre hjemløshed; men hjemmenes indre utryghed kan være fuldt så alvorlig en krise. Børnene proppes med vitaminpiller. Vi giver dem gode muligheder for en faglig karriere, men forsømmer deres åndelige udvikling. Højskolen kan være en stor hjælp, fordi højskolealderen er en tid, hvor de unge føler trang til at lære de værdier at kende, som giver de ydre rammer indhold og livet mening. — Om aftenen læste skuespiller *Sv. Fridberg* et skuespil af Ibsen.

Søndag morgen prædikede forstander *Vilh. Nielsen* i frimenighedskirken. Før middag blev *minderelieffet* over C. P. O. og Margrethe Christiansens virke officielt overdraget til skolen. På grund af den knebne plads foran relieffet, der er opsat på trappegangen op til foredragssalen, fandt højtideligheden sted i foredragssalen. — Elevforeningens formand, *Ernst J. Borup*, overdrog relieffet, en gave fra gamle elever, til skolen. Det var allerede opsat til elevmødet; men der fandt ingen afsløring sted, fordi *Pip Christiansen* var forhindret i at være til stede. Opgaven havde været at skabe et synligt minde i form af et kunstværk, som kunne tale sit eget sprog. Forstander *Borup* understregede, at *Welhavens* verselinier: »Salig den isse, som begejstrings ørn har suset over med de brede vinger«, passede på både C. P. O., der følte flugtens glæde og som en stille glød, der blusser mere og mere. Skolens formand, *H. C. Henningskabte* de store syner, og på *Pip*, hvis begejstring havde en anden form, den var

sen takkede på skolens vegne og udtalte, at når man havde hørt C. P. O.s begejstrede tale om sit nordiske og verdenshistoriske syn, og når man havde følt sig gennemvarmet af Pips tale om hjemmets betydning, så forstod man, at Welhavens verselinier passede på de to mennesker, som havde suppleret hinanden i en enestående grad. Derefter takkede *Pip Christiansen* for relieffet. C. P. O. havde begejstringens ild, sagde Pip, men derfor var han ikke altid højt oppe. Bag begejstringen kan der ligge en forpligtende oplevelse. Hans nordiske og universale syn mødte ikke altid forståelse, men derfor var han alligevel en lykkelig mand. Og det var han, fordi han havde følt sig i pagt med fremtiden. Til slut takkede Pip Christiansen billedhuggeren *Axel Poulsen*, der var forhindret i at være til stede: Ingen af samtidens kunstnere har betydet så meget for os. Han har sagt det samme i sten, som vi ønskede at sige i ord. — *Haugstrup* sluttede højtideligheden med at betone, at relieffet sagde noget væsentligt om højskolens arbejde. Når man imidlertid ved, at begejstring kan misbruges, er det vigtigt at tænke på, hvad de unge skal begejstres for. Derfor er vi ikke alene glade for verselinierne, men også for de navne, der står på relieffet. De fortæller os, hvad begejstringens indhold skal være.

Ved eftermiddagsmødet talte forstander *J. Th. Arnfred*, der bragte en hilsen fra Foreningen af høj- og landbrugsskoler og fra Det nordiske højskoleråd, der netop havde været samlet i Finland. Højskolen skal, udtalte Arnfred, samle sig om de værdier, folket er fælles om. Alle er enige om, at på højskolen skal det menneskelige komme først, i modsætning til det specialiserede og faglige. Men alle er ikke enige, når de siger »menneske først —«. Siger man det ud fra en kun biologisk opfattelse, har mennesket ingen valgfrihed, men vor skæbne er fastlagt gennem arv og miljø. I modsætning hertil føler man ansvaret, når man siger »menneske først —«, men forpligtet over for den højstes ansigt. — Næste taler, *Carin Cederblad Hansen* fra Den nordiske folkehøjskole i Kungälv, betegnede denne skole som et barn af Grundtvigs højskole, og da C. P. O. havde stået fadder til Kungälv, havde skolen altid haft en nær forbindelse med Frederiksborg. Carin Cederblad talte indledningsvis om det nordiske samarbejde og nævnte som en fare ved den nødvendige, nationale selvbesindelse, at man kunne være så fyldt af sit eget, at man ikke så andet. Den, der var fyldt af Sydslesvig, så måske ikke Karelen. Derefter talte Carin Cederblad om Sara Lidmans forfatterskab, et værdifuldt svensk forfatterskab, som på det nærmeste endnu er ukendt her i landet. Der må være nogen, der som Sara Lidman forkynder, at det at være menneske er at være forpligtet, og at det er lidelsen sammen med andre, som fører os ind i fællesskabet.

Gymnastiksalen var smukt pyntet under hele mødet med blomster, efterårsløv og de nordiske flag. Men til jubilæumsfesten søndag aften havde hele udsmykningen fået en »make-up«, og på de smukt dækkede borde var mange levende lys. På slaget syv blev fløjddørene slået op, og der blev en trængsel og alarm. »Hej, Lyngby-eleverne skal være her«, »Begtruppernes elever skal være der«. Da salen var tætpakket, maste endnu et halvthundrede stykker sig ind, men så kunne der altså heller ikke være flere! Dog gik ingen forgæves, for der var stillet et højttaleranlæg op i Isakstuen, hvor der hele aftenen var adskillige tilhørere bænket i de bløde sofaer. De fleste af dem, der havde fået plads i gymnastiksalen var til gengæld »ømm«, efter at de i godt tre timer havde siddet på en pind!

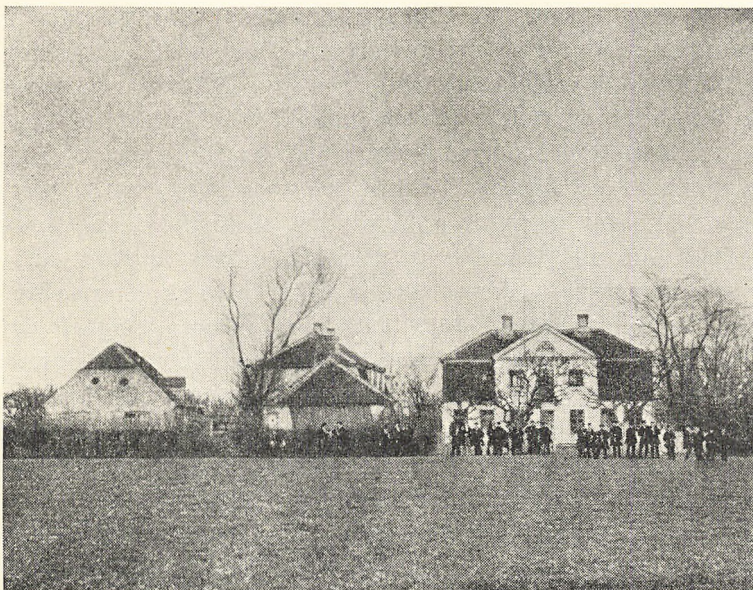
Festen var, som Haugstrup sagde i sin velkomst, ikke tænkt som en officiel

fest, men kun som en markering og en mærkedag i skolens historie sammen med skolens venner. — Den egentlige festtale, holdt af *Jørgen Bukdahl*, var virkelig festlig. Han talte om Grundtvig som højskolelærer på »Marielyst«, og hovedindholdet er gengivet andetsteds her i årsskriftet. — Frimenighedspræst *Myrup Andersen* sang, akkompagneret af sin frue, nogle af Grundtvigs skole-sange. *H. C. Henningsen* fremdrog en række enkeltheder fra skolens hundred-årige historie. *Ernst J. Borup* oplyste i sin tale, at i anledning af at *H. C. Henningsen* i 25 år havde været formand for skolens bestyrelse, havde denne besluttet — uden om sin formand — at lade *H. C. Henningsen* male.

Tidligere forstander for Grundtvigs højskole i Lyngby, *H. A. Rosendal*, holdt en tale, der gav os et levende indtryk af de gamle højskolemænds fremragende fortælleevne. Et morsomt træk var beretningen om, hvordan *Carl Grove* og *H. A. Rosendals* far i vinteren 1859 skiftevis kom til middag hos Grundtvig hver lørdag og onsdag. Grundtvig havde ordnet det sådan for at være i stadig kontakt med »Marielyst«. Engang spurgte *Hans Rosendal*, om ikke Grundtvig kom ud på højskolen for at holde eksamen. Hertil svarede Grundtvig, at hvis eleverne duede til noget, var det bedre at lade dem rejse ned til *Ingemann* i Sorø. *Ingemann* havde nemlig den indvending mod højskolen, at den, hvis eleverne lærte noget, ville give dem ulyst til deres daglige arbejde, eller — hvad han anså for mere sandsynligt — højskolen lærte dem ingenting, og så ville eleverne blive vigtige, og »uvidende vigtighed eller vigtig uvidenhed er dog det værste af alt«, havde *Ingemann* engang sagt. — Det blev nu bestemt, at eleverne skulle besøge *Ingemann*. De blev fulgt til toget af deres lærere, som blev gående i København resten af dagen, meget nervøse for udfaldet. Men eleverne vendte tilbage fra Sorø i strålende humør efter en vellykket dag. — Da *Hans Rosendal* nogen tid senere kom op til Grundtvig, blev denne ikke siddende, som han plejede, men sprang op og sagde: »Å, *Rosendal*, det var skade, De ikke kom for ti minutter siden. *Ingemann* gik lige herfra, og han var aldeles bedåret af elevernes besøg . . . de var virkelig meget godt oplyste og ikke en smule vigtige«. Grundtvig fortalte så, at han havde spurgt *Ingemann*, om han nu også havde hørt eleverne i noget, og *Ingemann* forklarede, at da de så Sorø kirke, havde de talt om, hvad stedet gav anledning til: *Absalon* o. s. v. — »Jo tak, du har hørt dem i dine egne romaner, min far«, havde Grundtvig sagt. Det havde *Ingemann* jo måttet indrømme; men han var alligevel fornøjet med besøget. — *H. A. Rosendal* sluttede sin livlige tale med et ønske om, at Grundtvigs højskole også ville klare de næste hundrede år, for man kan, hvad man vil, men slid skal der til. — *Anders Uhrskov* talte dernæst om den lange udholdenheds genialitet, og overlærer *P. Westh*, *Helsingø*, takkede skolen på »egnens« vegne. Det var ikke alle på egnen, der havde draget fuld nytte af hverken *Frederiksborg slot* eller af *Frederiksborg højskole*. Men skolen inviterede ofte til møder, og der var grund til at sige tak for den venlige måde, hvorpå skolen altid modtog sine gæster.

Til slut takkede *Haugstrup* alle, der havde medvirket til at gøre hele efterårsområdet og ikke mindst selve jubilæumshøjtideligheden til festlige timer og dage.

Sv. Erik Bjerre.

»Marielyst« i 80erne.

LYSET FRA MARIELYST

Festtale ved Grundtvigs højskoles 100 aars jubilæum

Jeg takker først Karen og Haugstrup, fordi de har villet se mig her paa dette sted og i denne anledning. Denne højskole, der er udplantet fra Schrøders Askov, har staaet mig nær, ikke mindst da Pip og C. P. O. paa det solide folkelige grundlag, Begtrup havde lagt — hvor et vindue mod vest jo blev det særegne — føjede et vindue mod nord til, som det udsyn, der maatte til, for at et udsyn baade mod vest, mod syd og mod øst, kunne blive en inspirerende og byggende realitet. Sammenfattet blev disse udsyn jo et universalt udsyn, det perspektiv, der laa bag hele C. P. O.s virke, men saaledes, at det bar en frugt — og blev mættet med realitet — paa vejen fra det lokale gennem det nationale til det universale. I Norge hedder det Olavssynet, vi har døbt det Göteborgsynet efter Grundtvigs skrift om den nordiske højskole, der skulle være kronen på de nationale højskolefolkkelige værk. Denne skoles historie blev i virkeligheden et udtryk for dette.

Bunden er det lokale; *denne* egenskole, i Nordsjælland, mellem kulsvierne. Begtrup saa det saadan, idet han ville fortsætte baade *Hostrups* og *Pontoppidans* værk heroppe. Det var hans vilje og efter hans hu, at

den for at lyse videre ud skulle rodfæstes i nordsjællandske sind og — sammen med Fruebjerg-møderne — faa det fodfæste, der kunne give de nordiske og universale syner realitet. Dette syn havde Begtrup gennem Schrøder og Askov fra de gudelige vækkelsers gerning her i landet og i forbindelse dermed: fra Kolds højskolesyn. Vi vil mindes hans medlærer *Ole Jensen* i denne sammenhæng, og vi vil mindes *Uhrskovs* virke for gennem folkeminder at fastholde dette reale og lokale. Da i sin tid »Grundtvigs Højskole« blev knyttet til — eller groede sammen med — denne, saa mødtes de to skoler paa det fælles lokale og danske grundlag; dette *danske* fremfor alt, og alt det andet siden. Saa blev der for alvor bund under nordiskhed og universalitet.

Min glæde er det, at mine venner fra *Ry*, *Karen* og *Haugstrup*, yderligere, ud fra samhu og evner og anlæg, har fortsat ikke alene arbejdet med at gøre »Frederiksborg Højskole« ogsaa til »Grundtvigs Højskole«, men ogsaa fortsat C. P. O.s udbyggende nordiske gerning.

Paa denne baggrund vil vi da mindes hundredaaret for den højskole, Grundtvig i sit livs aften fik, selvom hans store højskoleplaner strandede, baade fordi tiden ikke var inde, men navnlig da fordi der hverken var real eller lokal bund under hans fantasifulde Sorøplaner. Idéen var fortræffelig: en dansk medborgerskole som modtræk mod det latinske universitet. Og bag det hele: synet af en dansk enhedskultur, der kunne samle alle. — Men vækstvilkaarene var der ikke. Den folkelige udvikling brød sig sin egen vej, hvor det gjaldt en skole for ungdommen. Og her var det *Kold*, siden *Schrøder*, der blev banebrydere for den nu bestaaende historiske højskole. Og i sit livs alderdom var Grundtvig med paa denne nye vej, uden maaske først *helt* at opgive de gamle drømme om et Sorø. Til sidst lod han dog i en hyldest til *Kold* planen falde.

Da han fyldte 70 aar, 1853, gav hans venner ham 14,000 kr. til en folkelig højskole, der skulle bære hans navn. En ny indsamling bragte 16000 kr. Baade han og hans kone, *Marie Toft*, ønskede, at den skulle ligge i Sydsjælland. En fæstegaard, der hørte til fru *Maries* gods *Rønnbæksholm*, kunne indrettes dertil. Men hun døde i 1854, og der blev intet af denne plan, hvor Grundtvig nok havde tænkt at virkeliggøre noget af den skrinlagte Sorø-plan. Han købte i 1855 ejendommen *Marielyst* paa Københavns grund, og her aabnedes da »Grundtvigs Højskole« 3. november 1856. For første gang fik Grundtvig da her forbindelse med den praktiske og reale højskolesag, som jo langtfra havde fulgt hans anvisninger i skrifterne om en stor statshøjskole i Sorø. I stedet var der rykket en række »bondehøjskoler« frem: *Rødning*, *Dalby*, *Hindholm*, *Uldum*, *Ut* og *Gedved*. Han var noget tvivlraadig over

for alt dette, navnlig da den koldske vækkelsesretning gjorde sig gældende og forbandt højskoletanken med de gudelige vækkelser, som han saa meget skeptisk paa. Men her er det, at hans kone, Marie Toft, griber ind, til stor forargelse for hans venner i skolesagen. Saa vidt jeg har eftersporet, er det hende, der har faaet et klart syn for Kolds genialitet og har paavirket sin mand. Han skriver efter hendes død:

»Hun følte endnu langt mere medlidenhed end jeg med de i grunden hjertelige, velbegavede, dristige, lystige og vittige, men magelige, forsømte, forblindede og tit forgjorte sjællændere, og da hun ligesom jeg ansaa en ægte dansk folkelig livsoplysning for det eneste, der kunne frelse og rette dem, saa faldt naturligvis mit ord om en rigtig dansk højskole, især for bønderkarle, aldrig i bedre jord end hos hende; og naar jeg nogen sinde at lægge ordentlig grund til en saadan højskole, da maa den nødvendig hedde »Marielyst«.

Da gaven og planen kom, havde de altsaa tænkt at lægge skolen i Sydsjælland og med Kold som forstander. Dette oprører hans venner, der holdt på den gamle Sorø-plan. Et brev fra C. J. Brandt viser forargelsens temperatur:

»Fru Maries plan er jo at oprette en lille, beskeden bondehøjskole med en beskeden karl som lærer. Om han tillige skulle være, røgter paa Rønnebæksholm om sommeren, naar karlene rejste hjem, véd jeg ikke; men det kunne han jo endda vel nok bestride. Men naar talen er om at rejse Grundtvig en talerstol, hvad skulle vi da med saadant et lille hus, der ikke kan ses til Næstved, mindre synes ved Nordkap. Jeg under sandelig bønderne alt godt, og navnlig oplysning, vil heller ikke udelukke dem fra Grundtvigs Højskole; men nu bygger jo alverden bondehøjskoler, og vi 11 indbydere satte ikke Grundtvigs navn og fremtidssyn i pant paa, at det lod sig gøre, hvad enhver amager kan gøre«.

Dette brev er et godt vidnesbyrd om stemningen og brydningen i den nærmeste kreds omkring Grundtvig. Baggrunden er Kolds stjerne, der begynder at stige, og Maries forbindelse med vækkelserne.

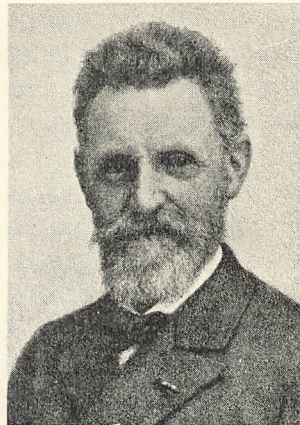
Højskolen blev altsaa rejst i København. Ogsaa nu vil Grundtvig helst have Kold til forstander for at undgaa, hvad han kalder »latinerne«. Men enden blev, at det blev C. J. Brandt, der blev forstander. Han blev tidligt optaget af Grundtvigs kirke- og skoletanker, var salmehistoriker og en fremragende filolog paa det gammeldanske omraade, gamle danske folkeskrifter, ordsprog o. s. v. Alt dette med sigte på en lærerplads ved statshøjskolen i Sorø. Han foreslog Grundtvigs søn Johan som lærer. Men den gamle sagde nej: »Det er alt store ting, at vi kan bruge én latiner«. Derimod valgte han to af Ludvig Chr. Müllers

C. J. Brandt.

F. C. Grove.

J. C. la Cour.

disciple fra Snedsted seminarium: *J. T. A. Tang* og *Morten Eskesen*. Ogsaa dyrlæge *Fenger*, der siden kom til Rødding og Askov, virkede der en tid, og saa Grundtvig selv, der nu skulle prøve at være højskolelærer — nu og da, naturligvis; men vi faar et indtryk af, hvordan han havde tænkt sig en saadan.

Det kneb med elever. Første vinter havde skolen 20, anden 16, tredje 12, hvad der fik Brandt til at trække sig tilbage; men Grundtvig ville have skolen fortsat, »om han saa selv skulle tage derud«.

Vi har fra Brandts haand en indgaaende beretning om skolens daglige liv. Vægt lagde man på foredrag og samtalerne om ordsprogene, om myterne, eventyrene og folkeviserne. Desuden var der øvelser i skrivning, regning og læsning. Eleverne læste op for hinanden i Snorre og Sakse. Selvsagt var modermaalsundervisningen hovedsagen for Brandt, og han var her dialekternes mand mod rigssproget. »Thi,« sagde han, »modersmaalet i folkemunde er ikke en trælkvinde, der sneg sig frygt-somt bag efter en vigtig skolemester med ris under armen, han kaldte grammatik; hun er en adelsbaaren frue, hvis slæb skolemesteren kan faa lov at bære, hvis han holder sig i ærbødig afstand.«

Brandt gjorde her et ypperligt arbejde; men det hele laa nok for højt for de jævne elever; i et Sorø-plan, som efterhaanden maatte opgives. Efter ham kom *C. Grove*. Han fortsatte i Brandts spor, men har bedre tag paa at faa eleverne med. Han holdt skolen gaaende til 1890. Hans efterfølger blev *J. C. la Cour*, der slog den sammen med en landbrugs-skole og flyttede den til Lyngby. Efter ham blev *H. Rosendal* forstander.

Men hvad der især interesserer i jubilæumsaaret, er *Grundtvigs* rolle som højskolelærer. Til indvielsen 3. november havde han rigget sin

kendte skolesang, »Hvad solskin er for det sorte muld« — brugt til skoleindvielsen i Sjolte i juli — til med et nyt vers:

*Oprind da over Marielyst,
oplysnings-sol med din morgenrøde;
syng, ungdoms-fugl, af dit fulde bryst,
thi modersmaalet har toner søde.*

Hans indvielsestale var ganske kort. Han nævner ordet »muldets frænde« fra sangen; »men oplysning,« siger han, »er ikke blot for bonden, som synes at være muldjorden nærmest, men for mennesker i alle stillinger, baade høje og lave, denne forunderlige skabning af støv og muld, der dog med ordet, det fuglevingede ord paa tungen, bærer lyset usynlig i sig, kan bære et helt himmerige eller helvede i sig og bærer sædvanlig lidt af begge dele.« — Men ellers er talen forsigtig, nærmest i Sorø-planens aand: »Her begynder vi i det smaa, hvad jeg i 20 aar og mere har talt og skrevet om, har længtes og sukket efter i det store, og hvad jeg kalder en skole for livet.«

Siden kom han ofte og talte, staaende op ved enden af det aflange bord, hvorom eleverne sad. Det mærkeligste ved disse taler er den Brandtske indstilling: ordsprog, eventyr, enkelte myter. En dag bad han Brandt læse indledningen og slutningen af »Nornegæst saga«, og han talte om Nornegæst, der gemte sit lys i harpen, som et udtryk for folkeaanden. Eleverne forstod det ikke ganske, og Grundtvig havde her næppe Schrøders pædagogiske evner. En del gammelmandssnak flyder ogsaa ind i disse foredrag, f. eks. et om vaagne og virkelige drømme. Vi mærker ogsaa her, hvor lidt taler Grundtvig var, og i hvor høj grad han var bundet til papiret og illusionen foran papiret. Men det var dog Grundtvig, der talte. Gennem de mange sætninger, der uendeligt kobledede sig til hinanden, kunne aandens lyn glimte; i enkelte sætninger kunne syn og sag formuleres, ofte under mytens dække: »Der er en kamp, som opstaar af misforstaaelser, som den mellem aser og vaner, og den maa ende med forlig; men der er ogsaa en kamp, som kun kan op-høre, naar den ene af de stridende tilintetgøres. Saaledes er det med kampen mellem sandhed og løgn (Thor og Midgaardsormen), liv og død (Odin og Fenris), lys og mørke (Frejr og Surt)«. Eller: »Den uoplyste troskyldighed er som den blinde Høder og kan let komme galt af sted som han, da Loke lagde misteltenen paa hans bue.« Eller: »Menneskehjertet er det vidunderligste, Gud har skabt; det er saa lille, at det kan rummes i et menneskebryst, og dog saa stort, at det kan rumme hele himlen og hele helvede, og sædvanlig noget af begge.

Hans tale er altid billedtale. En dag taler han om folkelig oplysning

under billedet af et træ. Roden er oldtiden, stammen middelalderen, kronen nutiden: »Og ligesom det kun er ved vaaren, det kan opfriskes og grønnes, saaledes er det kun ved en vækkelse af den oprindelige livskraft, at vort forældede folkeliv kan fornyes. Den fri højskole er da ogsaa kun blevet mulig ved troen paa ham, der selv er livet og har overvundet døden for os, saa i folke-skolen oplyses det, hvad kristendommen gør for det timelige, ligesom det i kirkeskolen oplyses, hvad den gør for menneskets evige liv.«

En dag taler han over den gamle børneramse »Fattige fugl kommer hinkende, kommer linkende.« »Den rige fugl kommer brusende, kommer susende.« Her er folkeanden den fattige fugl og menneskeanden den rige fugl. Han faar dette spundet ud til en hyldest til folkesangen. »Det er derfor mit ønske ved dag og ved nat, at den danske og nordiske folkesang aar for aar maa lyde mere levende paa den folkelige højskole til stadfæstelse af vore fædres og mødres lyseste morgendrømme.«

I 1866 begynder han den første pigeskole paa »Marielyst« og taler da om Heimdals kamp med Loke om Frejas brysing-smykke. Aar efter aar kommer han utrættelig, faar ogsaa sine nære venner til at tale, *Gunni Busck, P. A. Fenger, P. Rørdam*, professor *Rasmus Nielsen*, der aabnede pigeskolen i 1871. Den sidste holdt Grundtvig et halvt aar før sin død i 1872. Han imødegaar her den »misforstaaelse, at folkehøjskolen skulle slaa bro mellem lyset hos de lærde og livet hos folket, saa de kunne lære at forstaa hinanden. Sagen var en helt anden, nemlig en vekselvirkning paa det fælles modersmaals grund«. Han tænker her paa sin strid for en folkelig enhedskultur, der kunne rumme baade den latinsk-akademiske og den dansk-folkelige. Hans sidste ord blev disse: »Og det maa endvidere siges, at folkelig oplysning er det eneste, der kan afvende faren som man længe har lukket øjnene for, men som nu truer, idet den uoplyste mængde paastaar, at kun det legemlige arbejde er nyttigt og fortjener sin løn, hvad der forøvrigt er et modstykke til den anskuelse, som fra den anden side er gjort gældende, at kun det aandelige arbejde fortjener at holdes i ære, og at det legemlige i grunden er under menneskets værdighed, hvorfor ogsaa de, der udfører det, maa betragtes og behandles som trældyr. Men begge anskuelser er forkastelige; thi lige saa vist som Gud har givet os vore legemlige lemmer for at vi skal bruge dem paa bedste maade til nyttigt arbejde, lige saa vist er det ogsaa, at de usynlige lemmer, de aandelige evner, han har givet os, er bestemt til at bruges til aandeligt arbejde, og dette fortjener vel at faa del i det legemlige arbejdes frugter.«

Vægtige ord; og hans sidste. Da vinterskolen aabnede næste aar, var han under mulde. Men i de 16 aar havde han trofast holdt ud med sin

skole som højskolelærer. Læser vi talerne — eller de brudstykker, vi har — nøje igennem, skimter vi, hvordan den koldske vækkelsesskole og hans egne medborgerlige højskoletanker kæmper med hinanden. Hovedlinjen i hans og hans venners taler var naturligvis Sorø, den danske dannelse og medborgerlige oplysning, hvor alt det med bønderne, der nu stod foran deres sociale og politiske gennembrud, kun var et led, medens Kold i forlængelse af den gudelige vækkelse ret udelukkende lagde vægt paa dette led. Siden blev det jo Schrøders historiske bedrift at tilpasse den koldske vækkelsesskole til enkelte sider af Sorøprogrammet. Grundtvig synes selv at være inde paa dette, uden at vi véd stort om hans overvejelser og hans egentlige forhold til Kold. Det var to stridbare naturer, og de kom da ogsaa op at toppes, første gang de mødtes. Grundtvig vidste meget vel, at Kold var en frugt af hin gudelige vækkelse, som han ikke brød sig om og aldrig ret forstod. Men han saa sikkert ogsaa, at den i forbindelse med hans skole- og kirke-tanker gav et anderledes fast grundlag for en folkelig oplysning end hans egne fantasier om en statsskole i Sorø. Han fulgte med baade forbavsel og interesse Kolds virke paa Fyn. Han ser, hvordan Askov og Vallekilde følger i Kolds spor, og indbyder ham da til at tale ved vennemødet i 1866, og beder ham tale længe. Det vækker nogen forargelse i de akademisk-grundtvigske kredse. Skat Rørdam giver udtryk for det i sine breve til Otto Møller. Men Grundtvig er uanfægtet. Ved vennemødet i 1868 har han opgjort sig sin mening om vækkelsesskolen og udtrykker den saadan:

»Vi ser det vel ikke i dag, som vi saa det sidst, ligesom opvokset for vore øjne i den mands liv, Kolds liv, hos hvem denne ordets store skolevirksomhed begyndte; men vi hører det jo fra alle sider, saa langt som Danmark gaar. Det er kun kort; men lige til det sydlige grænseskel høres det, hvorledes de unge mennesker flokkes, hvorledes de stirrer efter lyset og altid begærer mere, og hvorledes de lytter efter forkyndelsen om det ny liv og den ny tid, der er oprunden for vore øjne og for vore øren; ja, det høres og skal altid høres, mere og mere genlyde, ogsaa uden for vort land, til Sverige og Norge, ja, til England selv.«

Disse hans sidste ord paa dette sted om, hvad højskolen paa det ny grundlag kunne blive til, blev i sandhed profetiske.

Med disse ord lod han i virkeligheden Sorø-planen falde — en indre kamp med Kold, hvis person irriterede ham, er kæmpet til ende; tværs igennem sine egne fantasier om en højskole, saa han intuitivt, støttet ogsaa af erfaringer som højskolelærer, at Kold havde fat i den rigtige ende af det oplysningsværk, der efter 1864 for alvor skulle sætte ind, med udgangspunkt i de gudelige vækkelser føre disses stridbare aand

over i rummelige og frisindede folkelige former, men uden at den gamle kamp med statssyn og autoritetssyn blev glemt, hvad der jo rimede sig godt med Grundtvigs egen kamp paa disse fronter. Men »Marielyst« fik alligevel noget af en særstilling gennem Brandts, Groves og Grundtvigs virke. Og det hænger sammen med, at den første, siden den anden slesvigske krig blev baggrunden. Den kom til at betyde en fortætning om *det danske*, om de reale dokumenter paa dette, ogsaa for Grundtvigs vedkommende. — Det danske havde jo alle dage været besværgende syner hos ham; nu blev det bundet til det mere konkrete: modersmaalet, men set som folkets talesprog, altsaa dialekter, hvad der var noget andet end hans støjende borgestuedansk i oversættelsen af Sakse og Snorre, folkets egne ord, ordsprogene, almueaandslivets genskær i de gamle folkeskrifter, Lucidarius, dyrefabler, dyrerim, folkeviser. Paa Askov skulle *Nutzhorn*, *H. F. Feilberg* og *Marius Kristensen* føre denne realt-danske linie videre. Det er Brandt, der staar bag ved dette, det er lyset fra »Marielyst«, der her bag syner og myter afdækker de paatagelige tegn paa almuens skjulte aandelige liv. Ikke de historiske *betragtninger*; men den historiske *fortælling*; her har vi gamle Rosendal, der førte denne linie videre; ja, og C. P. O. paa sin maade, naar han lod linierne og sammenspillet falde og *fortalte*, gav stoffet mæle, sagn, legende, historie.

Stor blev »Marielyst«, Grundtvigs højskole, aldrig. Gennem hele Grundtvigs tid blev det en snes elever, samlet om det lange bord. Men fra historiens milieu falder dog lyset herfra ud over den danske højskole, ogsaa i dag, og maaske navnlig i dag, da interessen for aktualiteterne i øst og vest, nord og syd er ved at kvæle interessen for historien. Lyset og ordet fra denne skole er da dette: Du maa være rodfæstet i det danske, ikke alene som syn og stemning, men ogsaa som realitet, som noget konkret, for at dine nordiske og universale syner kan mættes med virkelighed. Og saaledes lyder da, sammenfattende for denne skoles indsats, dette grundtvigske vers ud fra historiens levende skyggeverden:

»Kun ord, som gaar i sagn og sang
 fra mund til mund i folkevang,
 opholder folkelivet.
 I folkets egne, gamle ord
 kun folkelig oplysning bor,
 af folkeanden givet.«

Jørgen Bukdahl.

»Den politiske kandestøber«.

SKOLEÅRET 1955-56

Vinterskolen

For hvert år der går, viser det sig, at livet på »Frederiksborg« har sin egen rytme. Det er ingen ubevægelig rytme. Nyt kommer til for hvert elevhold. Andet forsvinder, fordi det ikke er livskraftigt. I år har der været een stor begivenhed uden for årets sædvanlige gang. Vi har fejret 100-året for Grundtvigs højskoles oprettelse på »Marielyst«. Men desuden måtte vi den 3. november 1955, da det skoleår begyndte, som her skal fortælles om, drage mindet frem om Begtrup og Bredsdorff, som 60 år før åbnede »Frederiksborg« og dermed lagt grunden for højskolen på dette sted.

Elevtallet blev på 152, et af skolens største vintertal. 70 var nørrejyder, 20 sønderjyder, 19 fynboer, 23 sjællændere, 8 fra Bornholm, Samsø, Ærø og Lolland-Falster. Desuden 1 færinger, 4 svenske, 4 nordmand, 1 islænding, 1 tysker og 1 schweizer. 71 havde været på efter- eller ungdomsskole, 17 på højskole tidligere, 4 på landbrugsskoler og husholdningsskoler og 27 havde gået på realskoler eller gymnasier.

I lærerkredsen var der kun få forandringer. Forfatterinden, fil. mag. Anna Rydstedt fra Øland overtog posten som svensk læser. Ved klaveret og på kontoret virkede Kirstine Porse Møller. Anton Mariégård fik sit timetal fordoblet. Olav Akerlie var vendt tilbage til Inger og skolen efter eksamensmånederne i Oslo og blev fast knyttet til skolen som norsk lærer; herved bliver det muligt efterhånden at underbygge og måske udvide skolens nordiske undervisning. Foreløbig er »Studieholdet« blevet forøget med en enkelt time.

I undervisningen var ændringerne få. Cecilie Tøpholm tog »Kvindens stilling i samfundet«. Anna Rydstedt havde en gruppe i »Verdenslitteratur«, og Olav Akerlie gennemførte sammen med hende i nogle formiddagstimer parallelt med dansktimerne en særlig undervisning for alle de nordiske elever plus nogle danske. Dansktimerne hører vist til højskoleelevens bedste. Derfor har det været en

fejl, at de nordiske elever hidtil har haft fri på den tid. Nu fik de som sagt deres eget »Nordisk hold«. På det blev der gennemgået nogle vigtige perioder i Europas kulturhistorie med særlig henblik på deres indflydelse i de nordiske lande. Nyt i vinteren 55—56 var også, at der for første gang i lange tider blev brug for at oprette et tyskhold ved siden af de tre hold i engelsk. Desuden modtog nogle få tidl. elever særundervisning med henblik på optagelse på seminarium. — Af stor betydning for samværet i fritiden var den ny dagligstue, »Isakstuen«, med gode og kønne møbler. Den aflastede værelser og skolestuer, så der blev ro til at arbejde dér, samtidig med at forholdene ikke mere er så barske for dem, der kan holde fri. Nu kommer også Viggo Petersens store maleri igen til sin ret i det store rum.

Møder, diskussioner, »foreningsaftener«

Vinterens månedsmøder viste stigende deltagelse udefra. I november talte fhv. forstander *Uffe Grosen*, Vallekilde, og højskolelærerinde *Solvejg Bording* læste Anouilh's skuespil »Lærken« om Jeanne d'Arc. Ved adventsmødet talte *Pip Christiansen* om humanisme og kristendom, og om aftenen var der musik og sang ved organist *Aage Lund* og frue, Randers. I januar kom redaktør *Bent Melchior* med foredrag om Israel og det jødiske folks kår i dag. Afstemningsmødedagen blev af flere grunde udskudt en uge. Men da blev der vinter, isvinter og standsninger, så den sydslesvigske forfatter *Andreas Matzen* fra Sild ikke nåede frem. I stedet for talte *Olav Akerlie* om *Ronald Fangen*, og *Kramers* store sangkor afsluttede mødet. Ved det sidste månedsmøde holdt magister *J. Danstrup* foredrag om udviklingen i Sovjetrusland efter *Stalins* død. *Karen Nielsen* og *Emil Petersen* læste om aftenen *Runar Schildt's* skuespil »Galgemanden«.

Diskussionerne indlededes som flere gange tidligere af gdr. *Jacob Nielsen*, *Kæderup*, der er medlem af skolens bestyrelse og næstformand i Elevforeningens bestyrelse. Emnet var lærlingeordningen under de sjællandske landboforeninger. Om debatten sagde *Stryhn*, at det gik redeligt og fredeligt, men langt fra kedeligt. — På grund af de flestes ukendskab til sagen blev næste diskussion nærmest en spørgetime med sekretær *Jørgen Andersen* fra »Socialt Boligbyggeri« i København, om ungdomsproblemer i storbyen. Lejrschef *Elbæk Pedersen* indledede om emnet »Er ungdommen interesseret i demokratiet«; men der blev ikke megen debat. Indledderne ved de politiske aftener var for socialdemokratiet sekretær *Kelm-Hansen* fra Dansk Ungdoms Fællesråd og derefter en række folketingsmænd: for venstre *Kr. Damsgård*, for de konservative *Ninn-Hansen*, *Normann* for det radikale parti og *Alfr. Jørgensen* for retsforbundet. Skønt nogle af de politiske aftener var gode, må vi alligevel spørge, hvad vi kan gøre for at få dem bedre. Selvom vi hver gang beder politikerne om at fortælle om emner, som har deres særlige interesse, får vi næsten hver gang tre ting, vi burde undgå. For det første en fremstilling af partiets historie, som eleverne kender fra historieundervisningen, dernæst en udredning af hvad demokrati er, hvad en højskole ikke behøver at tilkalde politikere til, og endelig en gennemgang af partiprogrammet, hvilket er sket forud i samfundslæretimerne. Vi er taknemlige for, at politikerne vil ofre en aften på os, men vi vil i fremtiden bede dem tage fat på én bestemt sag og gennemgå den, f. ex. lærningeloven, landbrugspolitik, organisationernes stilling i samfundet, skolepolitik, grænse-landets forhold, forsvarsspørgsmål, Danmark og FN o. lign. Et langrend som

nu igennem et partiprogram med påfølgende snakkerads i stor, bred almindelighed giver for utilfredsstillende en aften.

Hjemmeaftenerne i vor egen »forening« fulgte traditionerne fra de sidste år, men forløb så godt, at de må have været en tilskyndelse til tilsvarende arbejde i foreningen derhjemme. »Danske i udlandet« med Bent Jakobsen som interviewer gik livligt, omend med lidt for megen dansk selvros. Fire fortalte om deres ophold i Norge, to om Sverige, fire om Belgien, Schweiz, England og Amerika. En aften var der »Nordisk aften« med vore egne »udlændinge« på tribunen. Et FN-modelmøde om Tanganyika blev smukt gennemført. Vi husker også et lille ekstemporalspil som indledning til en time om sportens stilling. Vinterens bedste aften i »ungdomsforeningen« fik vi til sidst, hvor Dramatisk hold instrueret af Agnete Bjerre fremførte Thornton Wilder's fine skuespil »Vor by«, et gribende spil om jævne menneskers dagligliv og deres oplevelse af de små og de store ting i livet.

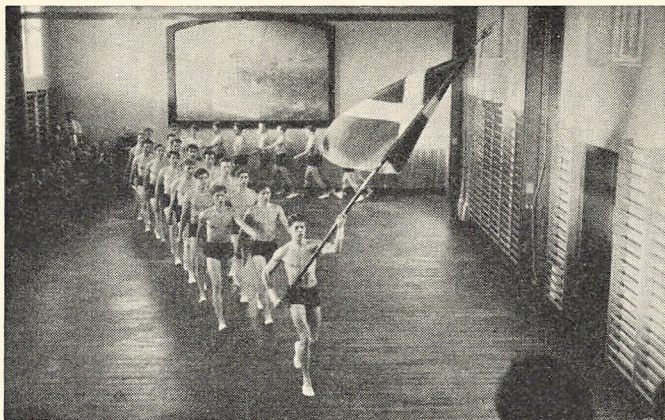
Mere tilfældige, men velkomne indslag var bl. a. et besøg af den fhv. formand for De danske Ungdomsforeninger, forstander *Jens Marinus Jensen* (tidl. Frederiksborgelev), som fortalte om ungdomsarbejdet i de andre nordiske lande. Cand. mag. Lorenz Rerup talte om Sydslesvig, lærer Thorsteinsson fra Eskifjörður viste film fra Island o. s. v.

Fester, udflugter, skuespil o. l.

Fra den første aften i foredragssalen til afslutningen kort før påske blandedes i vinterens løb gamle sædvaner med en del nye ting. Vi fik hæderligt vejr til turene til de nordsjællandske borge og til en bustur til København, hvor vi var i Statsradiofonien, på musæer, i Saxogårdens klublokaler og børnehave og sidst i Det Kgl. Teater til Preben Thomsens skuespil »Atalja«. I den første udrejse-weekend var Ullerød gymnastikforenings unge her til folkedans, kaffe og filmunderholdning. Mortensaften fejredes med møre, brunstegte »gæs«, liflig »vin« og mange »visdomsord« fra en lang række talere. Allerede sidste søndag i november tændte vi det første adventslys. Søndagen efter besøgte vi Sophienborg, og lærerkredsen læste »Fronten« af Leck Fischer. Senere fulgte på samme måde Paul Géraldy's »De store drenge«, Wilfred Christensens »Forellen«, Holbergs »Erasmus Montanus« o. fl. Først i december var der fællestæring for gymnaster fra Frederiksborg amt. En eftermiddag kom den 1. skolekoncert med musik af Grieg og Sibelius. Den 2. koncert var viet Mozart i hans hundredår. I december fik vi lejlighed til at overvære Dansk Skolescene's gode opførelse af det amerikanske skuespil »Du kan ikke ta' det med dig«. Meningerne om stykket var stærkere delt, end vi havde ventet. Så faldt Emil Petersens oplæsning af Kaj Munks »Egelykke« i anderledes god jord. — På det tidspunkt — midt i december — kom der sne og frost. Dagene blev kortere, og mørket svøbte sig tættere om skolen. Decembersolen var bleg, tit skjult af tåge. Men allerede nu anede vi julens lysglans. Den kom til os i Lucia-brudens skikkelse i den tidlige morgen. Få dage efter skulle elevskriftet af sted, skolens julehilsen til gamle elever. Det blev en travl aften, hvor mange måtte give en håndsrækning. Men det er festligt at sende det ud til alle, kendte som ukendt. Og så kom juleafslutningen. Om aftenen samvær i foredragssalen: tale og korsang, recitation af juledigte, og i år de to fløjter, Adelheids og Isoldes; siden i spisesalen: det kønne julespil med juleevangeliet

som midtpunkt og ledsaget af gamle juletoner: »Når hjertet sidder mest beklemmt, da bliver frydens harpe stemt...«; derefter kaffebord, oprud — så spredes flokken. I år var alle de nordiske elever med ude i danske hjem undtagen de svenske piger, som var en tur hjemme. Skolen skylder ikke så få hjem ud over landet tak, fordi de gennem årene har åbnet sig for vore elever nordfra og ladet dem opleve en jul i danske hjem. For de unge er det en stor oplevelse.

Allerede den 4. januar vendte alle tilbage til »Frederiksborg«, og vi holdt nytårsfest. Vi har tidligere ved den lejlighed indbudt alle nærboende gamle elever, hvis adresse vi kender. Men et par gange er vi blevet så mange, at pladsen har været for trang. Nu nøjes vi med de gæster, eleverne selv indbyder. Til gengæld bliver det så os, der inviterer til fastelavn (se omstående!) På den måde bliver fastelavnssøndag i første række tidligere elevers vinterfest på skolen. — Kort efter nytår var Olav Akerlie færdig med forberedelserne til Wendelsbergrejsen. Men han blev syg, så Bjerre drog af sted med 65. På Frederiksborg blev udvekslingstiden god i år, fordi der så hurtigt kom et godt samvær i stand mellem svenske og danske. Svenskerne var under ledelse af fru Helga Friman og lærer Arne Svensson. På Københavns-turen med gæsterne besøgte vi som noget nyt Ford samlefabrikken og Den kgl. Porcelænsfabrik. Dagen sluttede med ballet på Kongens Nytorv. Så gik udvekslingsugen til ende. Den sidste aften gav Frederiksborg'erne en nydelig Sjællandsaften, mens Wendelsberg'erne viste lysbilleder og fortalte om livet på deres skole. Vi glædede os til igen at få alle under eet tag, og selv om Bjerre og hans mandskab tonede frem iført begravelshatte, var gensynet hverken stift eller sort. — Så gik skolearbejdet videre. Vi fik ny inddeling til frifag uden mange omflytninger. En lille gruppe gik i skarp træning under Bent Jakobsens instruktion med Holbergs politiske kandestøber. Fastelavnssøndag kom ca. 125 gamle elever. Vilhelm Nielsen prædikede, jeg talte om den islandske nobelpristager Halldorr Laxness, og »Kandestøberen« fik succes trods Geskes hjernerystelse og en uregerlig skødehund. Navnlige husker vi Emils Herman von Bremenfeld og Ole Holms lurendrejserier som Henrik. Om mandagen var Bjerre kommerceråd, og den ny »kulturfond«, som han startede til skolens kunstneriske udsmykning, har til nu allerede fået 147 kroner i kassen. — En weekend havde vi besøg af ca. 50 studenter fra den islandske, den færøske og den sydslesvigske studenterforening i København. Den røde tråd i de langvarige og livlige samtalemøder var spørgsmålet om frihedstanken i vor tid, hvor de små nationer må indpasse sig under stadig flere overstatslige organisationer og ser med ængstelse på vilkårene for den frihed, de har valgt som det bærende. En anden weekend kom 60 medlemmer af Københavns Højskoleforenings gymnastikforening. Bjerre fortalte om Færøerne og viste sine farvelysbilleder, og der var gymnastikopvisninger og folkedans. — Sidste Københavnstur i marts gav godt udbytte. Spørgetimen i folketinget gav lejlighed til at høre en række ministre og kendte politikere. Derefter tog vi på besøg i frifagshold. Kunstholdet var på Hirschsprungs samling. Dramatisk hold besøgte teatermusæet, hvor den tidl. Frederiksborglærer Jan Neiiendam tog overordentlig venligt imod. Delingsførererne var på Gymnastikteoretisk laboratorium. Holdet i økonomisk geografi besøgte Mineralogisk musæum. Kristendomskundskabsholdet var i synagogen, jødernes kirke, og Bent Melchior fortalte og foreviste. Om aftenen delte vi os mellem »Helligtrekongersaften« og »Et dukkehjem«.

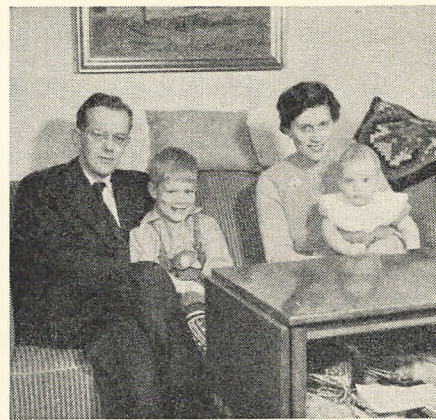
Den nye fane.

Fra »Isakstuen«.

Familien Bjerre.

Familien Jakobsen.

Midt i sidste måned kom forældredagen med næsten 100 gæster. Ved gymnastikopvisningen overraskede eleverne os med en ny silkefane. Det var festligt, da Peder Rostgård Andersen og Lene Bjørn med tale og recitation overdrog den til skolen på kammeraternes vegne. Tak — endnu engang! — Få dage efter var Kjersti og Mathias Skrede, begge Frederiksborg'ere fra Pips og C. P. O.s tid, her på besøg med deres vinterelever fra Skjeberg fylkesskule i Norge. Ja, der kunne godt blive mere at fortælle fra vinteren 55—56; men alting skal have en ende, også denne beretning. Selv om fester og højtidstunder måske mærkes mest, så er de naturligvis forsvindende i sammenligning med selve skoletidens arbejdsliv, de mange hverdage. De er, som det bør sig, godt fyldt med arbejde. Skemaet er helt imponerende med timer dagen lang fra 8 til 18½, selv om ingen jo har alle fagene, men der er givet frit valg i henved en trediedel af timerne.

Den 28. marts kom den vemodige afsked. Ingen var helt den samme som den dag, han eller hun kom til Frederiksborg; men alle håbede vel at have fået hjælp til den hverdag og det arbejde, som nu igen ventede. Af hensyn til påskehøjtiden sluttede skolen tidligere end sædvanligt, men tiden var indvundet ved afkortning af juleferien. Nogle dage så det ud til, at vi måtte standse i utide på grund af strejker og lockout, men brændselsolien slog til, og vi fik mere. Alligevel blev det ubehageligt nok, navnlig for bornholmerne, som ikke kom hjem før en halv snes dage hen i april. — Ved afslutningen tog vi også afsked med Kirstine Porse Møller, med *Minna Asmussen*, som nu er køkkenchef på Krogerup, og med *Anna Rydstedt*, som, tre dage efter at hendes bjerger af bøger møjsommeligt var afsendt, indvilgede i at returnere med dem på sommerskolen. Fra Køkkenet rejste også Tove Marker og Sys Hykkelbjerg før maj. Uventet måtte vi desuden tage afsked med Aase og Jens Møller, som p. g. a. sygdom blev kaldt hjem til Vestjylland for at overtage hans hjem. Vi havde ellers glædet os til nogle års samarbejde om haven.

Så kom april, barsk og kold, med velbesøgte Frederiksborgmøder i Århus, Støvring og Rødding og med foredragsrejser rundt om. Desuden havde vi i fire dage besøg af livgardens tunge kompagni fra Høvelte, arrangeret af tjenestetidens civilundervisning, i dette tilfælde af Vilhelm Nielsen. Sligt var prøvet før andetsteds under frivillige former. Her var der tale om et helt kompagni under militær kommando. Alligevel faldt forsøget tilfredsstillende ud. Den militære side af sagen blev hurtigt begrænset til en gang morgenappel og kontrol med, at sengebestigning fandt sted til behørig tid. Soldaterne gik til skolearbejdet med velvilje og lyst. Der blev hverken sovet under foredragene eller dovnat i de små grupper, og diskussionstimerne led ikke af mangel på oplagte deltagere. Det hele fristede til gentagelse, om kræfter og tid slår til.

Sommerskolen

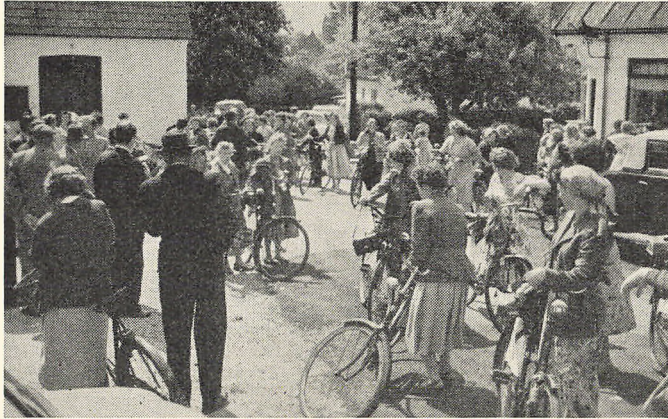
Den 3. maj blev det med eet solskin mellem de nøgne grene, så det var dejligt i timerne, mens sommerpigerne rykkede ind. Ellers måtte vi det meste af maj trøste os med ordsproget om majmåneds kulde. Vi blev 115, 9 fra Fyn, 17 sjællændere, 15 sønderjyder, 1 sydslesviger, 6 nørrejyder, 3 islændinge, 1 finlænder, 3 svenske, 2 nordmænd, 1 schweizer og 4 fra Bornholm, Samsø, Falster og Lolland. 40 havde været på efterskoler, 6 på højskole før, 17 på mellem- og realskoler, og der var 3 studenter. Som ny medhjælper ved klaveret m. m. kom

3. maj.

Gurre.

Søborg.

Musiklejr.

Gunhild Andersen fra Nykøbing M. *Hanne Salomonsen* hjalp på vævestuen. *Karen Terkelsen* spillede til morgen- og aftensang. — Endnu engang indledede vi sommerskolen med en aftentime i frimenighedskirken, hvor Vilh. Nielsen prædikede på mindeaftenen for Danmarks befrielse. Første søndag var vi i Fredensborg. Det var så koldt, som ville vinteren ikke ud af landet mere, og vi tog af sted i busser. Tredje søndag i maj talte provst Egede Schack om Sigrud Undset ved månedsmødet. Om aftenen læste Emil Petersen af hendes

Frederiksborgelever 1905—06.

forfatterskab om Ida Elisabeth og hendes syge mand, og Karen Nielsen om Kristin Lavransdatters møde med munken i Hamar domkirke; bagefter spillede de hendes lille enakter, »I grålysningen«. 17. maj holdt vi norsk fest, hvor navnlig Olav og Björg var i funktion. Få dage efter, alt for tidligt fra et ferie-synspunkt, indtraf pinsefesten — alligeved tog de fleste af sted. Vi, der blev hjemme, fik en dejlig, men lidt kold pinsemorgentur til Nøddebo med afslutning herhjemme i kirken, hvor Olav Akerlie prædikede. — Endelig, allersidst i maj, blev det på éngang forår, ja, sommer, og vi tog Helsingørturen på cykler, var på Kronborg, i Søfartsmusæet, Karmeliterklostret og ved Gurre slot på hjemturen. — Grundlovsdag var alle på egnsbesøg, denne gang i Firhøj—Søborg. Det blev en oplevelsesrig dag med stor gæstfrihed mod eleverne i de sjællandske hjem. Vort eget sommermøde holdtes sammen med Askovkredsen for København og omegn, og der var mange deltagere. Forstander *Arnfred* talte, og om aftenen læste skuespillerinde *Asta Esper Andersen* »En kvinde er overflødig« af Knud Sønderby. *Arnfred* talte om to sprog og to verdener med udgangspunkt i en artikel af Gustav Brøndsted, om hvor stort behov der er for brobygning mellem fortiden og så vor verden og dens sprog. Måske kunne digterne skabe det fællessprog, som kan forbinde fortid og nutid. Skuespillet faldt i god tråd hermed, idet det handler om to miljøers og to generationers sammenstød og mangel på gensidig forståelse. — Midt i måneden fik vi meddelelse om, at undervisningsministeriet i anledning af den tilstundende 100 års dag havde bevilget skolen et beløb på 5000 kroner af tipsmidlerne til en udvidelse af bibliotekets bogbestand af nordisk litteratur.

Omkring sankthans kom »musiklejren«, den 23. i rækken, en gammel tradition i sommerskolens liv, men en levende tradition, takket være vore tre ledere, organist *Jørgen Berg*, lærer *Sigurd Kramer* og seminarielærer *Aage Nielsen*. I år samvirkede ikke færre end ca. 30 unge musikstuderende med elevsang-koret, som var særlig stort. Et stort forarbejde var dog gjort af Bent Jakobsen og Gunhild Andersen. Vi tror, at disse musikdage, som mandede ud i en koncert for egnens folk, ikke bare blev et skønt minde for sommerpigerne, men at de i stilhed også lagde grund under en god indstilling til musik og sang.

Elevmødet blev igen i år en god oplevelse. Næsten 600 gamle elever deltog, deriblandt lige ved en snes 50-års jubilarer. Lørdag eftermiddag talte Emil Petersen om den nyligt afdøde digter, Johannes Jørgensen. Ved aftenfesten i gymnastiksalen sang elevkoret en række sange under Bent Jakobsens ledelse, Gunhild Andersen spillede Chopin, og lærerkredsen læste sammen med Karen Nielsen skuespillet »Hun, som bærer templet« af Karin Boye. Søndag morgen var der gudstjeneste ved én af 50 års jubilarerne, pastor emer. N. P.

Tubal og Shylock.

Nielsen, Højer. Derefter fulgte gymnastikopvisningerne med Cecilie Tøpholm på plinten. Jeg ved, at der fra tidligere elever, som nu selv leder gymnastik rundt om i sognene, lød mange anerkendende ord om de mange nye og smukke øvelser, som i år prægede opvisningerne. Ved middagsbordet var der en lang række hilsener og breve fra fhv. elever, helt fra USA, Grønland, Finland, England, Færøerne, Norge og Sverige var de kommet — og fra Tyskland, hvor Pip Christiansen i år måtte opholde sig under elevmødet. Elevforeningens formand talte for de jubilerende. På 50 års jubilarenes vegne udtalte fhv. amsrådsmedlem Jens Juul, Viby J., sin glæde over at finde så meget af den særlige Frederiksborg-atmosfære bevaret trods de mange år, der var forløbet, siden han var elev i 1905—06. Om elevforeningens generalforsamling berettes andetsteds. Ved eftermiddagsmødet, som holdtes i haven, fortalte jeg gennem eksempler fra skolens historie om den indflydelse, som forskellige tiders ydre begivenheder har haft på højskolens undervisning. Søndag aften gik Shakespeares »Købmanden i Venezia« på friluftsscenen. Under de sidste prøver havde det pisket med regn, men en lun sommeraften og havens skønhed bidrog nu til, at spillet blev en dejlig afslutning på søndagens lange program. Da mørket faldt på, var haven illumineret, og dansen gik i det grønne. Den sidste elevmødedag indlededes med et foredrag af Olav Akerlie; han talte om den betydning en forståelse af verdensreligionerne må have i vor tid, hvor vi har fået mere samkvem med fjerne folk. Efter en gymnastiktime for de »gamle« sluttede elevmødet med diskussion om emnet »Ansvar«, indledet af Bjerre og Mariegaard, og der var mange indlæg af elever lige fra 05—06 til 55—56. — I den sidste måned havde vi et hyggeligt forældremøde med mange deltagere, nogle

langvejs fra: Lolland, Vendsyssel, Sønderjylland, Sydnorge, Vestjylland osv. Mødet forløb som tidligere år, men sluttede med, at friluftsspillet blev gentaget for forældrene og 700 fra omegnen. — Derpå lakkede sommerskolen mod enden. Endnu husker vi en udflugt i bagende sol til Kullen og en aften med besøg af rektor Christoffersson og pigerne fra Hvilan folkehøgskola, hvor der blev svensk og dansk sangleg i haven. Der var i det hele taget en række skolebesøg nordfra i sommerens løb: Kristi himmelfartsdag kom en flok fra S:t. Sigfrids folkehøgskola, Kronoberg ved Växjö, 40 fra Numedal folkehøgskule med forstander Knut Hoff i spidsen, der var en stor skare fra højskolen i Svalöf, en lille fra Munka Ljungby folkehøgskola, og skulestyrar Einar Arne fra Møre folkehøgskule i Norge var en kærkommen gæst i flere dage. Men desuden var der sydslesvigere på vej til nordisk ungdomsuge i Dalarna, landbrugsledere fra Hessen i Tyskland, indiske parlamentsmedlemmer, amerikanske lærerinder o. fl. Men midt i alle disse skiftende store og små ting gik skolearbejdet sin støtte gang. Sommerpigerne 1956 havde det godt sammen. Sammenhold og lyst til at lytte og arbejde prægede det stilfærdige elevhold . . . havde Danmark altid sådanne kvinder . . . ! Der var en venlig og lys tone over denne sommerskole, det siger vi jer alle tak for!

Fra august til november

August blev travl med fire kursus. Først kom »Grundtvigsk Konvent af 1916« med valgmenighedspræst Uffe Hansen, Ubberup, som leder af de ca. 80 deltagere. Mødets hovedemne var »Ansvar«, og det blev belyst fra forskellige synsvinkler af præsterne K. Holm, Ebbe Juul, Aalbæk Jensen, Th. Balslev og Uffe Hansen af fhv. statsminister Knud Kristensen, journalist V. Jespersen, forstander Engberg Pedersen, professor Noack, biskop Erik Jensen og under tegnede. — Samtidig med konventet holdt »Foreningen af Sydslesvigs studerende« sommermøde på skolen. Blandt deltagerne var en halv snes gymnasiaster fra Duborgskolen. Mødet blev ledet af studenterne Erwin Thomsen og Tams Jørgensen, og der blev talt af fhv. finansminister Thorkil Kristensen om partipolitik og samfundspolitik, af formanden for »Føroyingafelag«, Janus Øssursson, om forholdet mellem Danmark og Færøerne, magister Emil Frederiksen om Johs. Jørgensen, forfatteren Ole Wivel om hans samtids digtere, Jørgen Bukdahl om folkelighed og universalitet, professorerne Arnholtz om nordisk folkesang og Nyboe Andersen om nordisk økonomisk samarbejde, af undertegnede om skillelinier i den nordiske folkehøjskoles undervisning, og endelig var der en aften med samtale om aktuelle sydslesvigske spørgsmål, navnlig skole spørgsmål. — Derefter fulgte »Samfundet Dansk Kirkesang«s sommermøde med henved 100 deltagere, ledet af pastor J. Schultz, domorganist G. Fjelrad og organist, dr. phil. H. Glahn. — Endelig havde vi i tre uger et interessant kursus for 48 unge studerende fra 22 lande og alle fem verdensdele, indbudt af det amerikanske kvækercenterum i Genève. Hele mødet samlede sig om spørgsmål vedrørende de ny nationer i Verdens underudviklede lande; formålet var at udbrede kendskab og forståelse på dette område. — Midt i september havde vi tre meget festlige dage med vort eget efterårsmøde og Grundtvigs højskoles 100 års jubilæum. Jeg har bedt Bjerre fortælle derom andetsteds her i heftet. — Allersidst i måneden gav skolen plads for et stort »Unge Hjem«-stævne med 300 deltagere. — Så må jeg nævne,

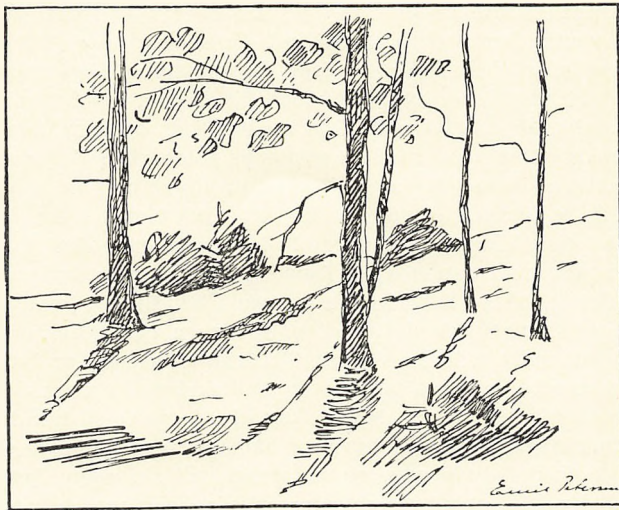
at Thora Knudsen, Grete Petersen, Anne Grethe Østergård og Ellen Bertelsen i løbet af efteråret tog deres afsked fra Grete Søndergårds stab. Fra november byttede gartnerne Theodor Nielsen fra Magleås højskole og Erik Lund efter tidligere aftale gårde. Vi siger dem alle tak for flid og dygtigt arbejde.

Dette elevskrift bærer, som rimeligt er, præg af, at 100 år er forløbet, siden Grundtvigs egen højskole, der i 1937 blev flyttet til »Frederiksborg«, blev åbnet. Jeg har i den anledning læst meget om vore forgængeres arbejde. Og jeg har naturligvis interesseret mig mest for, hvordan de stred med den opgave: at holde højskole. Der har været store forskelle, fra Brandt og Grove til Rosendal'erne og Borup, fra Begtrupperne til C. P. O. Men hos dem alle mærker man et ganske bestemt *budskab*, de vil have frem til deres elever, et budskab om menneskelighed, om folkelighed og om menneskeslægtens vilkår og mål. Om en del af de forskelle er der fortalt i nogle af artiklerne her i elevskriftet. Det, jeg vil slutte denne årsberetning med, er en bemærkning om, at et budskab jo kræver svar. Og højskolen er dybt interesseret i, hvilket svar den kan vente. Der var en statsmand, én af dem, der tit taler med tolk, som engang sagde, at der findes to slags dårlige tolke. Den ene er dem, som ikke kan sproget rigtigt, som hverken ordentlig forstår, hvad der bliver sagt, og heller ikke magter at gengive det. Den anden slags er dem, som nok forstår, men som ikke kan lade være med at pynte på talen efter deres egen smag, og som måske derved forvansker talen, lægger et andet indhold i budskabet. Det kan som sagt falde forskelligt ud, når højskolemænd skal tolke deres budskab. Men ikke blot højskolelærere, også gamle højskoleelever skal i grunden være tolke. Der er noget, man har mødt og lært og oplevet, som skal udtrykkes, ikke bare i ord — det er måske det mindste — men i handling, i hvad vi er, og hvad vi gør. Og da er der mulighed for, at vi laver en dårlig tolkning som de to slags tolke, statsmanden udtalte sig om. Det kan være, vi har lyttet så dårligt, at vi slet ikke magter at give udtryk for budskabets mening. Vi står der og famler og kommer ingen vegne. Måske har vi stirret os så blinde på, hvad vi selv synes er meningen, at vi ikke mærker, at højskolens budskab går i en anden retning. Farligt er det, hvis man er så optaget af sin egen dygtighed og for enhver pris vil henlede opmærksomheden på sin egen person, at der slet ikke mere er plads for budskabet. »Højskolen, hvad betyder den?« spurgte en lærer, »jeg ved ikke af, at gamle højskoleelever er ærligere at handle med og bedre at tjene hos!« Han mente med andre ord, at der ingen tolkning skete. »Hvordan klarer du dig, hvordan er det at omgås så mange arbejdere?« spurgte jeg en ung fabrikant, som havde fået en lille fabrik i gang. »Det var også tit svært i begyndelsen«, indrømmede han. Men når jeg ikke vidste, hvad jeg skulle gøre, tænkte jeg på den vinter, jeg var på højskole, og så vidste jeg, hvad jeg skulle — så lykkedes det for det meste!« Her var sket en tolkning i det praktiske dagligliv. — Hvis højskolen skulle bede sine gamle elever om noget — og det går måske an at sige højt, hvad en hundredårig mumler én i øret — så skulle det være, at det ikke må glemmes, at bag ved alt vort skolearbejde, bag alt det festlige samvær, bag alt kammeratlivet, ja, bagved alt, hvad vi har fællesskab om, ligger der et budskab, som venter ikke bare på at blive sagt og hørt, men på at blive ført ud i livet. Det er kun godt, at unge uddanner sig og bliver dygtigere: bedre teknik, flere kundskaber, større arbejds erfaring. Alt det behøves også, for at budskabet kan blive tolket dygtigt og rigtigt. Men glem over alt dette ikke budskabet, bliv ved med at lytte, om du måske kan

høre lidt af, hvad der er meningen med menneskelivet og folkets liv og med hele menneskeslægten i dag. Det er i hvert fald det, højskolen har søgt at sige sine elever noget om. Men om højskolen skal have en fremtid, så beror det imidlertid ikke bare på, at højskolen taler, og ungdommen lytter, men det beror først og sidst på, om der er nogen der vil og kan give svar på budskabet i deres daglige liv og i den verden, som vi alle er sat for at skulle leve i — hvor overmægtigt problemerne end igen tárner sig op om os her i de første dage af det nye skoleår . . .

Glædelig jul! Hilsen til skolens venner og gamle elever fra os alle på Frederiksborg!

Karen og Haugstrup.

ELEVFORENINGENS GENERALFORSAMLING

d. 8. Juli 1956 begyndte saa smaat ved Middagen under Elevmødet, hvor Formanden, Forstander *Ernst J. Borup*, rettede en varm Tak til Elevforeningens Sekretær og Kasserer gennem 14 Aar, Frk. *Guldborg W. Nielsen*, som havde ønsket at fratræde. Hun havde ikke blot udført et godt og nidkært Arbejde for Elevforeningen, men havde været et godt Bindeled mellem C. P. O. Christiansens og Haugstrup Jensens Forstanderperioder. Under Hyldest fra alle i Salen fik *Guldborg W. Nielsen* overrakt Frederiksborgnaalen i rent Guld.

Ved den efterfølgende Generalforsamling valgtes Lærer *Mariegaard* til Dirigent. *Borup* aflagde Beretning om Elevforeningens og Landselevforeningens Virksomhed. Medlemstallet var 3068 mod 2995 i Fjor, en Stigning paa 73 Medlemmer. Økonomien var noget bedre end i Fjor, takket være Kontingentforhøjelsen i 1954 fra 5 til 6 Kr. Kassebeholdningen var dog kun steget med

592 Kr., fordi ogsaa Udgifterne var steget. Af Kontingentindtægten paa ca. 18,000 Kr. anvendes godt 11,000 Kr. til Aarsskriftet og ca. 3000 Kr. til Elevbladet.

Formanden oplyste, at Minderrelieffet for C. P. O. Christiansen var opsat og vilde blive overgivet til Skolen ved Efteraarsmødet.

Guldborg W. Nielsen, der fremlagde Regnskabet for 1955—56, takkede for den Gave, hun havde faaet, og for den Tid, hun havde faaet Lov at varetage Elevforeningens Arbejde. Hun havde ikke drømt om at faa »Fortjenstmedaillen i Guld«. Regnskabet godkendtes, og de foreslaaede Bevillinger blev vedtaget.

Til Bestyrelsen valgtes Konsulent *H. O. Stryhn* i Stedet for *Albert C. Svendsen*, som ikke ønskede Genvalg.

Som Revisorer genvalgtes Højskolelærer *Emil Petersen* og nyvalgtes *Guldborg W. Nielsen* i Stedet for *H. O. Stryhn*.

Under Eventuelt henstillede Gaardejer *Erik Jensen*, Uglegaard, at Elevforeningen med Skolens Bestyrelse drøftede Muligheden af, at Skolen kunde betale Elevbladet eller yde et Tilskud til det, saa Elevforeningens Økonomi kunde forbedres. Regnskabsfører *Chr. Petersen* henstillede, at man overvejede Valgmaaden vedr. Elevrepræsentanterne, som han ikke fandt god. Formanden lovede, at Bestyrelsen skulde overveje disse Spørgsmaal, men mente, at det ikke var let at finde en bedre Repræsentationsform.

Elevforeningens Bestyrelse

bestaar for Tiden af følgende:

Forstander *Ernst J. Borup*, Vartov, København K. (Formand),

Gdr. *Jacob Nielsen*, Kæderup, Helsingør (Næstformand),

Frk. *Eva Jensen*, Ny Lejre pr. Lejre,

Gdr. *Erik Jensen*, Uglegaard, Nr. Herlev,

Konsulent *H. O. Stryhn*, Sahlmannsvej 11, Hillerød.

samt Elevernes Repræsentanter:

Lmd. *Aage Simonsen*, Rødeled 75, Svendborg (Vinteren 54/55),

Frk. *Ingrid Frimer*, Aggersund (Sommeren 55),

Lmd. *Nis Kr. Nissen*, Skelbækgaard, Sønderborg (Vinteren 55—56),

Frk. *Karen Terkelsen*, Ry højskole, Ry (Sommeren 56),

Til Sekretær og Kasserer er valgt: Højskolelærerinde Frk.

Cecilie Tøpholm, hvis Adresse: Grundtvigs Højskole, Frederiksborg, nu benyttes ved Adresseforandringer o. l.

E. J. B.

Små meddelelser

FREDERIKSBORGLÆRERE m. v. *Anna Rydstedt* er lærerinde på Eslövs folkhögskola pr. Eslöv i Skåne. Tidl. landbrugslærer *Hans Bruun* bor i Broager og er konsulent. *Gunhild Andersen*, g. Kjeldsen, adr. Villumsvej 42, København. *Th. Helleberg* er lærer på Pitedalens folkhögskola, Alvsbyn. Elevforeningens formand, *Ernst J. Borup*, bor nu I. H. Mundtsvej 13, Kgs. Lyngby. Inger Hansens adresse er: *Inger Brøns*, Maglegårdsallé 51, Søborg Kbh. Fra november 1956 er *Kirsten Nyholm*, lærerinde fra Skårup seminarium 1953, tidl. ansat i Dalum, og pol. mag. *Lennart Persson* fra Gyljen, Överkalix, knyttede til skolens lærerkreds.

BØGER m. m. Grundtvig-Selskabet har ved cand. mag. Steen Johansen på Gyldendals forlag udgivet *N. F. S. Grundtvig: Taler paa Marielyst Højskole 1856—71*: bogen koster 10 kr. i boghandelen. I Vartovbogen 1956 har forstander Borup skrevet en artikel: »Da Grundtvig fik sin egen højskole.« Desuden har Fr. Schrøder, Siliam Bjerre, Uhrskov, Bukdahl og Salomon Nielsen skrevet i aviser og blade om skolen i anledning af jubilæet. — I 1945 malede kunstneren H. Andersen et billede med motiv fra Østerbro, Kbh.; man ser kvarterets lejekaserner lukke sig om en gammel bygning. Maleren blev siden opmærksom på, at det var »Marielyst«, og hans billede er nu købt af skolen og ophængt i Isakstuen. — For undervisningsministeriets gave er bl. a. købt Københavns Højskoleforenings bibliotek på ca. 6000 bind.

ELEVSMØDET er som altid den anden søndag i juli plus den tilstødende lørdag og mandag, d. v. s. 13., 14. og 15. juli. I 1957 er det 25 år siden sommerpigerne 1932 og vinterkarlene 1932—33 var på skole. Vinterholdet 1947—48 og sommer eleverne 1947 kan fejre 10 års jubilæum. Og der er også 40 og 50 års jubilarer. Alle tidligere elever og deres pårørende er velkomne til elevsmødet!

FASTELAVNSSØNDAG den 3. marts *vinterfest* for tidligere elever. Kl. 10 gudstjeneste, kl. 16 foredrag af Haugstrup og kl. 18,45 præcis elevskuespil m. m. Husk tæpper til evt. overnatning. Velkommen!

EFTERÅRSMØDET i 1957 afholdes den 13.—15. september. Som i 1956 kan de 10, 25, 40 og 50 års jubilarer, som vi fra elevforeningens kartotek har adresser på, vente en særlig indbydelse sammen med deres lærere.

MÅNEDSMØDERNE bliver d. 18/11, 16/12, 13/1, 10/2, 17/3, 19/5, 16/6 og 17/7.

FREDERIKSBORGLÆRERE: *Østjysk Frederiksborgkreds* har holdt to møder, ét i april med Pip og Bent Jakobsen og ét i september med Haugstrup, Bjerre og Tøpholm. Tilslutningen var god til begge møder. Sekretæren, organist Kirstine Madsen, Lindbjerg pr. Randers, genvalgte. Nyvalgte: Jørgen Lauritzen, Hygumgård, Jelling, og Karen Margrethe Andersen, Langelandsgade 210, Århus.

Kirstine Madsen.

Nordjysk Frederiksborgkreds har i år haft møde på Støvring højskole. Fra skolen var mødt Haugstrup og Emil Petersen. Agnes Jensen, Bjergby pr. Erslev, og Mads Østergård, Tødsø, Nykøbing M., nyvalgtes til bestyrelsen; den består nu af dem og Per Pinstруп, Niels Holst og Nanna Kolding. Næste møde på Galtrup efterskole sidst i april 1957. Det bliver et heldagsmøde med Haugstrup, Emil, Bjerre og Tøpholm. Vel mødt!

Per Pinstруп.

Sydjysk Frederiksborgkreds havde forårsmøde 15. april i Rødding. Haugstrup og Bjerre talte, Cecilie Tøpholm og Inger Hansen holdt folkedans. Ca. 100 deltog. Efterårsmødet var 7. oktober på Nordborg slots efterskole med ca. 45 deltagere. Fra skolen var Haugstrup og Emil Petersen kommet. Jørgen Anker Møller, Broager, udtrådte af bestyrelsen, Vagn Rasmussen, Vonsbæk, kom ind som kasserer. Peder Andersen, Sdr. Vilstrup, blev revisor. Formandens adresse: Ungdomsskolen, Højer.

Ingeborg Villadsen.

Vestjysk Frederiksborgkreds holdt sit årlige møde 21. oktober på Højskolehjemmet i Varde. En stor flok var mødt; fra skolen deltog Karen og Haugstrup, Olav og Bent. Vi fik en god dag sammen. Valgene til bestyrelsen var genvalg. Næste år rykkes mødet frem, så det begynder før middag og slutter til aften. Formandens adr.: Lykkesvej 4, Varde.

Karen Margrethe Jessen.

Fynskredsen havde møde med over 100 deltagere 9. sept på gartnerhøjskolen »Søhus«. Forstander Rosendahl fortalte om skolen. Haugstrup og Pip holdt foredrag, Karen Nielsen og Emil Petersen læste et skuespil. Kitty Diernisse, Herrested, nyvalgtes til bestyrelsen; Selma Mouritsen udtrådte. Næste års møde holdes om muligt samme sted i september. Formandens adr.: Skellerup pr. Ullerslev.

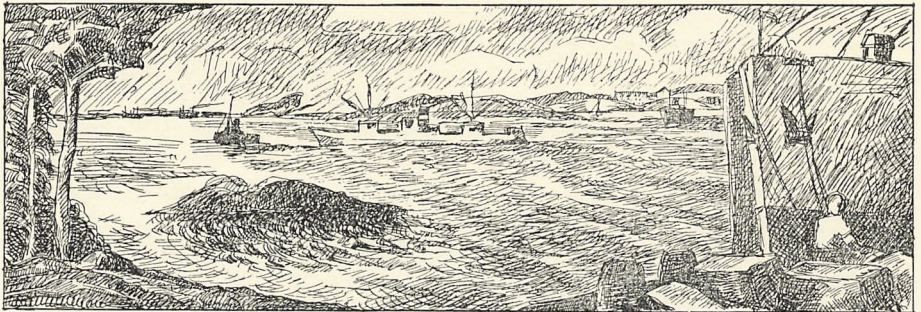
Poul Pedersen.

Københavnskredsen har i 1955—56 afholdt seks møder i Vartov. Arne Lund Mikkelsen er blevet indvalgt i bestyrelsen i stedet for Ingrid Serritslev. Vi håber på god tilslutning til vinterens møder. Henvendelser til kassereren, frk. Anna Østergård, tlf. 84 61 51 (9—17). Formandens adresse: Tyrengen 7, Kbh. Valby.

Vagn Aage Nielsen.

NORGESTUREN. På Norgesturen i september blev vi i år indbudt til at besøge Aslaug Bergehagen (50) ved Lillehammer. Vi blev modtaget særdeles gæstfrit af Aslaug og hendes forældre og havde en dejlig eftermiddag der. Det samme gjaldt hos Jørgen Espelund (49—50) og hans moder, som vi igen i år besøgte på sæteren. Med Torstein Bjørke (51—52) som formidler havde Voss ungdomslag også i år arrangeret en aften for os. Jeg læste lidt, og nordmændene viste folkedanse. Vi fik også lejlighed til at danse med, så vi kunne lære nogle af de norske danse. Hos de nygifte, Ingunn og Torstein Bjørke, var vi på besøg en eftermiddag. Mange steder i Norge traf vi gamle Frederiksborg-elever, både norske og danske. — Og så kan jeg lige nævne, at besøget på Aulestad faldt sammen med Berte Nordrums 65 års fødselsdag, så vi fik lejlighed til at gratulere hende. — Næste Norgestur bliver også først i september.

B. J.

ELEVLISTEN

Sommerskolen 1956

- Andersen, Birte Simony, Lille
Hestehave, Hillerød. Frb. a.
- Ella Fuglevig, Redsted,
Nykøbing M. Thi. a.
- Greta, »Svinget«, Slotsgården,
Jægerspris. Frb. a.
- Karen Margrethe, Lange-
landsgade 2102, Århus. År. a.
- Sofie, »Nørgård«, Sennels,
Thisted. Thi. a.
- Andersson, Ragnhild, Jerfojaur,
Balkovare, Sverige. Norrb. l.
- Andresen, Ingeborg, Lille Nustrup,
Nustrup. Had. a.
- Bang, Aase, Balslev Lundsgård,
Ejby. Od. a.
- Barslund, Ruth, »Kongsgård«,
Hjerm. Rgk. a.
- Bergesen, Bjørg, Svartediksvet 23,
Bergen, Norge. Hordald.
- Broe, Ingrid, Alléen 71, Kastrup.
Kbh. a.
- Brokholm, Karen Margrethe,
Vranum, Viborg. Vi. a.
- Christensen, Agnes Skov, »Øster-
vang«, Vindum, Bjerringbro. Vi. a.
- Anne Kirstine (Dinne),
Esholte, Slagelse. So. a.
- Inger Marie, Hovst, Sdr.
Vilstrup, Sdjl. Had. a.
- Christiansen, Karen, Elkær Mark,
Sulsted. Ål. a.
- Dahl, Johanne, Herland, Mysen,
Norge. Østfold.
- Espersen, Bente, Skyttegård,
Køllergård, Bornholm. Bo. a.
- From, Lis, Rørkær, Haderslev. Had. a.
- Gammel, Anna Dahlgård, Harre,
Roslev. Vi. a.
- Goul, Stinne, Hindborg, Hem. Vi. a.
- Guldborg, Elna, Enslev, Hasselager.
År. a.
- Haaning, Agnete, Erslev, Nykøbing
Mors. Thi. a.
- Hansen, Aase, Tarp, Guldager. Ri. a.
- Betty Bentsen, Birket,
Torrig. Ma. a.
- Gerda Sloth, Anderup,
Søhus. Od. a.
- Inger G., Skanderup central,
Kolding. Ri. a.
- Ingrid, »Hovlundgård«,
Bredebro. Tø. a.
- Karie Høgh, Katrinelund,
Bønstrup, Vamdrup. Ri. a.
- Krista Høgholt, Staksrode,
Barrit. Ve. a.
- Henriksen, Edith, Nyby, Brørup. Ri. a.
- Hjorth, Birthe, Bakkedal,
Brønderslev. Hj. a.
- Horsbøl, Poula, Bjerremose,
Tistrup. Ri. a.
- Højte, Gudrun, Vollerup,
Kalundborg. Hol. a.
- Høy, Karen Johanne, Bredmose,
Oxbøl. Ri. a.
- Ikäheimo, Hertta, Käkkäräniemi,
Kuopio, Finland.
- Jensen, Aase, Søjten, Hinnerup. År. a.
- Aase, Udby, Holbæk. Hol. a.
- Agna, »Anneksgården«,
Rislev, Næstved. So. a.
- Annlise, Løvens kem. fabrik,
Skovlunde. Kbh. a.
- Else, Hospitalsgade 13, Give.
Ve. a.
- Inga Margrethe, Skjoldborg,
Vest Vildsund. Thi. a.
- Inge Cathrine, Abøl,
Bevtoft. Had. a.

- Jensen, Karen, Permelille, Pillemark,
Samsø. Hol. a.
- Karen Elisabeth, »Aulby-
gård«, Kustrup. Od. a.
- Litsy Engelbrecht, Skærbæk,
Fredericia. Ve. a.
- Rigmor Medum, Gunderup,
Horne, Tistrup. Ri. a.
- Jepsen, Maren Hanne, »Stifsgård«,
Bække. Ri. a.
- Jessen, Karen Margrethe, »Linde-
gård, Kjestrup, Sommersted. Had. a.
- Jóhannsdóttir, Margrét, Njálsg. 108,
Reykjavík, Island.
- Johansen, Jonna Goosvig, Sabro
Terpvej, Mundelstrup. Ar. a.
- Johansson, Astrid Maria, Holmen,
Rødupp, Sverige. Norrb. l.
- Jonasson, Britt Irene, Kälbacka,
Puottaure, Sverige. Norrb. l.
- Jørgensen, Edith, »Voldbro«,
Åbybro. Al. a.
- Kjeldsen, Kirsten, Lindeballe,
Gadbjerg. Ve. a.
- Kjær, Grethe, Bøstrup, Højslev. Vi. a.
- Klynge, Else, Vostrup. Rgk. a.
- Knudsen, Bodil, Vesterskov,
Pederstrup. Svb. a.
- Kristensen, Aase, Godfred Hansens-
vej 21, Århus. År. a.
- Ladegaard, Ruth, Trolldholm,
Vrøgum. Ri. a.
- Lange, Ruth, »Abrahamsminde«,
Nr. Alslev, Falster. Ma. a.
- Langkjær, Kirsten, »Nr. Moesgård«,
Kibæk. Rgk. a.
- Larsen, Else, »Soubak«, Åbybro. Al. a.
- Lassen, Esther, Barsmark, Løjt-
Kirkeby. Åb. a.
- Laursen, Grethe Kaalund, Søften,
Hinnerup. År. a.
- Mathiassen, Karen, Vilslev,
Gredstedbro. Ri. a.
- Meier, Myrtha, Hinterdorf, Buchs,
Kanton Zürich, Schweiz.
- Nicolaisen, Astrid, Kummerlev,
Bredebro. Tø. a.
- Nielsen, Anna Kirstine, Isbjerg
Møllemark, Varde. Ri. a.
- Betty Lønne, »Kølgård«,
Ørnholm. Rgk. a.
- Bodil, Damgård, Bredsten. Ve. a.
- Ingrid, Holløse, Holbæk. Hol. a.
- Karen Birk, Toustrup,
Snebjerg, Herning. Rgk. a.
- Mary Schmidt, Balle,
Bredsten. Ve. a.
- Minna Kjær, Hjelmdrup,
Egtved. Ve. a.
- Nanna Bjerregaard, »Tværbak-
kegård«, Søften mk., Hinnerup. År. a.
- Nygård, Aase Thorsen, Sindbjerg,
Redsted, Nykøbing M. Thi. a.
- Nymann-Jørgensen, Inge, Sonnerup-
gård, Hvalsø. Kbh. a.
- Nørgaard, Bente, Skodborg
forsamlingshus, Skodborg J.
- Pedersen, Aase, Aulby Vesterdal,
Kustrup. Od. a.
- Birgit Holm, Måre Mark,
Herrested. Sv. a.
- Elly Nørskou, Malle, Sennels,
Thisted. Thi. a.
- Else Marie, Bøstrup,
Højslev. Vi. a.
- Gerda, Højrup Mark,
Taulov. Ve. a.
- Petersen, Agis, Bretagnevej 18,
Hornbæk. Frb. a.
- Anne Margrethe, »Højvang«,
Korup, Ravsted. Tø. a.
- Grete, »Korsbjerggård«,
Overby, Sjællands Odde. Hol. a.
- Rasmussen, Karen Margrethe Winther,
Ørby, Kolby, Samsø. Hol. a.
- Sigrid Gerda, »Kongskilde-
gård«, Rislev, Næstved. So. a.
- Raunsbæk, Elly Margrethe,
Nørre Lem, Lemvig. Rgk. a.
- Rudebeck, Laura Marie, Agerskov.
— Lydia, Agerskov. Had. a.
- Schneider, Esther, Hammelev. Had. a.
- Sejthen, Ingefred, »Krogstrup«,
Snebjerg, Herning. Rgk. a.
- Sigurgrímsdóttir, Erna R., Lauganes-
vej 68, Reykjavík, Island.
- Slaikjær, Anni Irene, Ho, Oksbøl. Ri. a.
- Steffensen, Inge, Bomporten 16,
Gentofte. Kbh. a.
- Søndergård, Else, Fårtoft,
Sundby, Mors. Thi. a.
- Søndergaard, Elsebeth, Faster,
Skjern. Rgk. a.
- Sørensen, Anna Grethe, Egå Nørre-
gård, Hjortshøj. Ra. a.
- Else Agnethe, Hjerm. Rgk. a.
- Minna, »Skovly«, Lindå,
Løgten. Ra. a.
- Terkelsen, Karen, Ry højskole,
Ry st. Skbg. a.
- Tjørnelund, Inger Marie, Abterp,
Bredebro. Tø. a.
- Tranekjer, Anne Marie, »Rødholm«,
Jejsing. Tø. a.
- Truelsen, Astrid Elisabeth, »Neder-
gaard«, Brøndlund, Brande. Ve. a.
- Valdemarsdóttir, Gudrún,
Kirkjuteig 31, Reykjavík, Island.
- Villadsen, Inga Arensdorff,
Søvejen 20, Lemvig. Rgk. a.
- Volhøj, Bente Marie, Tversted. Hj. a.

- Weyhe, Ingeborg, Süderdomstrasse 9,
Slesvig, Sydslesvig.
Øster, Ellen, »Østergaard«,
Sandby. Hol. a.
- Østergaard, Gurli, »Søbylund«,
Hornslet. Ra. a.
Østergaard-Hansen, Anna Sofie,
»Skulsballe«, Vrigsted. Ve. a.

Vinterskolen 1956-57

- Aanonsen, Nils, Degernes, Rakke-
stad, Norge. Østfold.
Aarup, Knud, »Bøgholt«, Dejbjerg.
Rgk. a.
Alsted, Jens G., »Kobbelgård«, Tør-
ring. Skb. a.
Anker, Niels T., »Kirktoorn«,
Rinkenæs. Åb. a.
Arnow, Lars, »Bøgely«, Faxe. Pr. a.
Bjørn, Aage de Place, Lilballe,
Bramdrupdam. Ve. a.
Broch, Sejer, »Nygård«, Uldum. Ve. a.
Brødsgaard, Ebbe, »Åbjerggård«,
Måløv. Kbh. a.
Dalsgaard, Aage, »Dalsgård«, Nr.
Lem, Brodal Vi. a.
— Niels, V. Dølby, Hem. Vi. a.
Detlefsen, Jørgen Mathias, Nach-
tigelstr. 4, Kiel-Ditrichsdorf,
Sydslesvig.
Fisker, Henning, Dørup,
Skanderborg. Skbg. a.
Folkvord, Asbjørn, Frol, Levanger,
Norge. N. Trøndel.
Frederiksen, Johannes, Stauerslund,
Hobro. Ål. a.
Gram, Niels, Fjelsø, Aalestrup. Vi. a.
Grøn-Nielsen, Hans Kristian, »Kejser-
dal«, Søholm, Fredensborg. Frb. a.
Hansen, Helmuth H., Kloster-
gade 10³, Århus.
— Jørgen Svindt, Harre, Roslev.
Vi. a.
— Kaj Strange, Præstebakken 11.
Rødovre, Vanløse. Kbh.
— Magne, Nedergård, Stubkær,
Bording. Rgk. a.
Hilden, Jørgen Robert, »Alfred-
gaarden«, Svinninge. Hol. a.
Hjorth, Bendt, Langedeby, Neksø.
Bo. a.
Holt, Karl Henrik, Holt, Tomter,
Norge. Østfold.
Horsbøl, Evald, Lundtang, Lunde J.
Ri. a.
Iversen, Kresten, »Grønvang«,
V. Sottrup. Sbg. a.
Jensen, Erik, »Kildemark«, Hastrup,
Køge. Pr. a.
— Hans Jørgen, Snevre Bjergby,
Hjørring. Hj. a.
- Jensen, Karl Rudolph Lindgreen,
Vassingerød skole, Allerød. Frb. a.
— Knud, Søby, Landet B,
Taasinge. Sv. a.
Jespersen, Niels Jensen, »Solvang«,
Herborg. Rgk. a.
Johannsen, Søren, Kværnholt, Byl-
derup-Bov. Tø. a.
Kjøller, Jørn, »Gamlevældegård«,
Østerlars. Bo. a.
Kock, Christian Petersen, Skovby-
mark, Skovby, Als. Sbg. a.
Kristensen, Eigil, Hvejsel, Jelling.
Ve. a.
Ladefoged, Kristian, »Ladefogeds-
minde«, Kolby, Samsø. Hol. a.
Larsen, Mads Finn, »Hegnsgaard«,
Badstrup, Kalundborg. Hol. a.
— Tage Vang, »Solvang«, Farum.
Frb. a.
Lauritzen, Hans Peter, »Sønder-
gaard«, Hammelev. Had. a.
Lundgaard, Steffen Johannes,
»Vestenbækgaard«, Ubby,
Jerslev. Hol. a.
Maasbøl, Peter, »Bakkegaard«,
Brørup. Ri. a.
Madsen, Erling Printz, »Sølyst«,
Nordby, Samsø. Hol. a.
— Eskild Bjerre, Vellev,
Ulstrup. Vi. a.
— Knud Harck, Malle,
Tistrup. Ri. a.
— Knud Hellerup, »Kvorning-
gård«, Hammershøj. Vi. a.
Michelsen, Børge, »Vanggaard«,
Fandrup. Ål. a.
Mortensen, Ole, »Engtoftegård«,
Hønsinge, Vig. Hol. a.
Møller, Christen, Stevninghjørn,
Svenstrup, Als. Sbg. a.
Nielsen, Evald, Daugaard Mark,
Daugaard. Ve. a.
— Holger, »Rast«, Hovedgård.
Skgb. a.
— Jørgen Plauborg, Hoven,
Tarm. Rgk. a.
— Niels Jørn, Skansehøj, Ry st.
Skgb. a.
Olesen, Aage, »Lundegaard«,
Hæstrup. Hj. a.

- Pedersen, Ejvind H., Bjerlevrode,
Jelling. Ve. a.
— Hans Lauge, Bræjnbjerg,
Tørring. Skbg. a.
— Leif Aage, Dalby, Gørlev. Hol. a.
— Niels Weber, Melby, Landet B,
Taasinge. Sv. a.
Rasmussen, Arne, Måre, Herrested.
Sv. a.
— Bent, Nørrevang, Sejro. Hol. a.
Sen, Satya Brata, Delhi, Indien.
Søby, Folmer Jensen, Bisballe,
Skelhøje. Vi. a.
Søndergaard, Jørgen Rom, »Øster
Hulsig«, Tollestrup, Vrå. Hj. a.
Thomsen, Vagn Højer, »Højbo«,
Refsing, Vejen. Ri. a.
Thyssen, Anders, »Egede«, Allerup,
Toftlund. Had. a.
Uhre, Knud Borgen, »Uhregård«,
Tistrup. Ri. a.
Aaberg, Inge Gosvig, »Bastrup«,
Naur, Holstebro. Rgk. a.
Andersen, Anne-Lise, Greåker,
Tune, Norge.
Albrechtsen, Birte, »Engkær«, Øster-
enge, Sejlflod. Al. a.
Andersen, Elva, Møldrups, Arden. Al. a.
Bertelsen, Ingrid, Bjerndrupmark,
Tinglev. Sv. a.
Bjertrup, Karen, Grundfør,
Hinnerup. Ar. a.
Bjørklund, Karin Elisabet, Ytter-
Malax, Finland.
Bladt, Marie, »Tverager« Mommark
Færge, Als. Sbg. a.
Bloch, Karen, »Hedelund«, Alminde.
Ve. a.
Bryld, Else Marie, Rothesgade 8,
København Ø. Kbh.
Christensen, Anna, »Ny Rybjerggård«,
Rybjerg, Roslev. Vi. a.
— Else Marie, Kærsholm,
Kjellerup. Vi. a.
— Gerda Lis, Elmealle 29,
Hareskov. Kbh. a.
Ejlensen, Karen Rigmor, Næstved-
vej 15, Skelskør. So. a.
Forsmann, Ruth, Sabro, Mundel-
strup. År. a.
Frandsen, Bertha, »Solhøj«, Fårdrup,
Flakkebjerg. So. a.
Fransson, Inger, Fredericiagade 41⁵,
København K. Kbh.
Frederiksen, Inge Marie, Ubberup,
Kalundborg. Hol. a.
Fredsted, Hanne, Præsteboligen,
Uldum. Ve. a.
Frimer, Ingrid Skovsted, Agger-
sund. Hj. a.
Gammelby, Gunhild, Kærby,
Kalundborg. Hol. a.
Hansen, Ingrid, Lillebrænde,
Stubbekøbing. Ma. a.
— Kirsten Solveig, Cæciliavej 46,
København, Valby. Kbh.
— Tove, Holbergsgade 5¹,
Slagelse. So. a.
Holm, Karen, »Enggården«, Tødsø,
Nykøbing M. Thi. a.
Holt, Kirsten, »Hvanlund«, Højrup,
Taulov. Ve. a.
Jensen, Birgit Holm, »Møllegården«,
Bjørndrup, Nykøbing M. Thi. a.
— Inga Elise, Oddense, Balling.
Vi. a.
— Kamma, »Møllegård«,
Jernvedlund, Gredstedbro. Ri. a.
— Kate, Krøyersvej 31, Svend-
borg. Sv. a.
-- Ruth Vig, Gimlinge, Flakke-
bjerg. So. a.
Jessen, Wita, Birkely, Gamst. Ri. a.
Juhl, Ebba, »Blokgården«, Åstrup,
Rårup. Ve. a.
Jørgensen, Kirsten Øster, Hårmark,
Pillemark, Samsø. Hol. a.
— Lillian Krogh, Frøslev,
Padborg. Åb. a.
Kjeldsen, Kirsten, Isafjordsgade 15¹,
København S. Kbh.
Kristensen, Signe, Suldrup. Al. a.
Krog, Marianne, »Sdr. Risum«,
Borbjerg, Holstebro. Rgk. a.
Lambertsen, Birte, »Bryndum Øster-
gaard«, Guldager. Ri. a.
Larsen, Gunna Birgit, »Løvendal«,
Vejringe, Stubbekøbing. Ma. a.
— Karen Dorthea, »Møllegaard«,
Pederstrup. Sv. a.
Lauridsen, Elna, Vedersø, Ulfborg.
Rgk. a.
Lorentzen, Gudrun, »Stavnsbjerg«,
Vejen. Ri. a.
Lund, Inge Margrethe, Tornerose-
vej 11, Herlev. Kbh. a.
Madsen, Birgith, Jensløvs Tværvej 8,
3. th., Charlottenlund. Kbh. a.
— Karen Margrethe, Boring,
Rask Mølle. Skbg. a.
— Inge Heedegaard, »Heedegaar-
den«, Asperup. Od. a.
— Jenny, »Tørringgaard«, Tør-
ring, Ry st. Skb. a.
— Tove, Aagerup, Kalundborg.
Hol. a.

- Marker, Tove, Højlyngens Klippe,
Aakirkeby. Bo. a.
- Mikkelsen, Inger Marie Sandal,
»Mosegaard«, Lindeballe,
Farre. Ve. a.
- Mortensen, Bente Nørgaard, Østbane-
gade 155³, København Ø. Kbh.
- Møller, Inga, Thorum, Roslev. Vi. a.
- Tove, Rørby, Kalundborg. Hol. a.
- Nielsen, Bodil, »Dahlmark«, Vejby,
Vrå. Hj. a.
- Bodil Heise, Kongebrogade 11,
Kolding. Ve. a.
- Gerda, »Nørremarkgård«,
Nr. Rind, Skals. Vi. a.
- Olesen, Grethe, Boring Skov,
Rask Mølle. Skbg. a.
- Pedersen, Gunhild, »Nørmarks-
gaard«, Skads, Esbjerg. Ri. a.
- Ingeborg Bent, »Østerholm«,
Lisbjerg, Århus. År. a.
- Ruth Elisabeth, Vive hedeskole,
Hadsund. Ål. a.
- Petterson, Birgit, Finsensvej 67, st.,
København F. Kbh.
- Pihlkjær, Ebba, »Taborgård«,
Vejen. Ri. a.
- Rasmussen, Annelise, »Birkelund«,
Sædinge, Rødby. Ma. a.
- Tove Edith, Jansvej 37,
København S. Kbh.
- Rosendahl, Inger, »Højgård«, Uldum.
Ve. a.
- Schiøler, Elisabeth, »Palæet«,
Roskilde. Ro. a.
- Schøler, Anna, Jernvedlund,
Gredstedbro. Ri. a.
- Schmidt, Birgit, Sct. Jørgensvej 33,
Svendborg. Sv. a.
- Schultz, Bodil Dahl, »Brændsmadgård«,
Ferup. Ri. a.
- Simonsen, Grete, Norske Alle 11,
Holte. Kbh. a.
- Skovgaard, Sonja, Eskelund skole,
Brørup. Ri. a.
- Stæhr, Ellen, Mariendalsvej 30,
København F. Kbh.
- Søgaard, Kirsten, Yttrup Vestergård,
Roslev. Vi. a.
- Thjellesen, Ingrid Raunkjær, Rund-
holmen 39, Vanløse. Kbh.
- Thougaard, Ragnhild, Vigstrup,
Vinkel, Viborg. Vi. a.
- Toft, Elin Marie, »Bondehøj«, Andrup,
Frøslev, Mors. Thi. a.
- Vestergaard, Gerda, Aasted, Durup.
Vi. a.
- Volf, Inga, »Møllegården«, Sven-
strup, Als. Sbg. a.
- Vorager, Karen Marie, Holmgade 47,
Ulfborg. Rgk. a.
- Warming, Eva, »Osnok«, Jernvedlund,
Gredstedbro. Ri. a.
- Örnólfsdóttir, Þórunn, Langholts-
vegur 20, Reykjavik, Island.

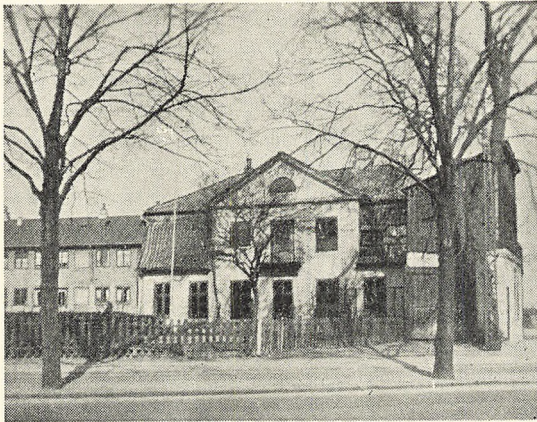

Indhold

HØJSKOLESANGEN	3
SOLSANGEN	7
GRUNDTVIGS HØJSKOLES HISTORIE	17
TANKEN OG OPGAVEN	26
TRE HISTORIELÆRERE	37
GRUNDTVIGS HØJSKOLE OG NORDEN	43
HOLGER BEGRUP OG GRUNDTVIGS SKRIFTER	55
GRUNDTVIGS HØJSKOLES BESTYRELSE	61
LÆRERE VED GRUNDTVIGS HØJSKOLE	63
ELEVSTATISTIK	70
HUNDREDÅRSFESTEN	71
LYSET FRA MARIELYST	75
SKOLEARET 1955—56	83
ELEVFORENINGEN	94
SMA MEDDELELSER	96
ELEVLISTEN	98

Billederne

Klichéerne s. 10, 18 og 40 er udlånt af Det danske Forlag, s. 75 af Grundtvig-Selskabet, s. 38 og 78 af Konrad Jørgensens Bogtrykkeri. Stregklichéerne er s. 24 af Peder Hald, s. 3, 4, 5, 6, 26, 56, 94 og 98 af Emil Petersen, s. 95 af J. Hede-gaard. Billedet af Holger Begtrup s. 55 er malet af Johs. Ottesen 1926 og findes på Frederiksborgmuseet. De fleste skolefotos af Poul Bostrøm. Billedet s. 43 fot. af Chr. Hauch, s. 41 fot. Holt og Madsen og s. 104 af Olaf Andersen.

»Marielyst«, 1949.

